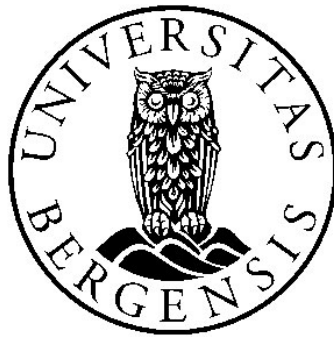

Økonomisk globalisering
og europeeres vurdering av demokrati:
En flernivåanalyse av 29 land i tidsperioden 2002-2012

Siri Hansen Pedersen

Masteroppgave

Institutt for sammenlignende politikk

Universitetet i Bergen

Våren 2017

Forord

Jeg vil takke veilederen min Michael Alvarez for hans fremragende veiledning og engasjement som har vært en god bidragsfaktor i arbeidet med masteroppgaven.

Takk til mine medstudenter som har bidratt til et godt fagmiljø og bidratt med å skape et hyggelig arbeidsmiljø med kaffepauser og sjokoladetorsdag på Sofie Lindstrøms hus.

Foreldrene mine fortjener en stor takk for all støtten gjennom hele utdanningsløpet mitt. Tarjei Widding-Havnerås fortjener en spesiell takk for både konstruktive tilbakemeldinger, gjennomlesing og ikke minst all støtten du har gitt gjennom arbeidsprosessen med masteroppgaven.

Siri Hansen Pedersen

Abstract

Aim: This study investigates how satisfaction with democracy is affected by economic globalization in Europe. A special emphasis is placed upon the interaction between economic globalization and national governments' room to manoeuvre and the effect of this interaction upon how citizens evaluate democratic performance. There are two alternative mechanisms through which economic globalization may influence satisfaction with democracy, which flow from two conflicting theoretical arguments: constraint and compensation theories. This study also distinguishes between a general index of globalization and its distinct dimensions such as capital ownership and trade. The effects of these respective dimensions are investigated to see whether they act differently.

Data and method: The study is based on the pooled cumulative data set from European Social Survey with six waves in 29 European countries from 2002 to 2012 ($n = 267\ 627$). These data are combined with economic and political contextual variables from the Quality of Governance, Eurostat and World Bank (World Wide Governance) data sources. Mixed effects multilevel linear regression models are utilized to analyse how satisfaction with democracy is affected by individual and contextual variables, as well as the interaction effect of economic globalization and national governments' performance on individuals' satisfaction with democracy.

Results: This study shows that economic globalization affects citizens' evaluation of democratic performance in different ways. The strongest finding in this study is that citizens are more dissatisfied when they believe that economic globalization constrains national governments' room to manoeuvre. While on the other hand government efficiency under higher level of economic globalization indicates that citizens are more satisfied with democratic performance. The findings suggest that the two measures of economic globalization have different effects on citizen, where the general index is negatively associated and higher levels of democratic satisfaction while capital ownership is positively associated with democratic satisfaction. Individuals with low socioeconomic status are more dissatisfied than individuals with higher socioeconomic status across citizens in twenty-nine European countries.

Conclusion: Different dimensions of economic globalization have different effects upon citizens' evaluation of democratic performance and these results can be useful for understanding citizens' satisfaction with democracy.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	i
Abstract.....	ii
Figuroversikt.....	v
Tabelloversikt.....	v
Kapittel 1 Introduksjon	1
1.1 Tema og forskningsspørsmål	1
1.2 Gangen i studien	4
Kapittel 2 Teori og eksisterende forskning	5
2.1 Demokrati og handlingskapasitet.....	5
2.1.1 Hvordan borgere evaluerer demokrati	7
2.2 Global kapitalisme	10
2.2.1 Globalisering, kapitalisme og demokrati	11
2.2.2 Økonomisk globalisering	13
2.3 Regjeringer mellom kapitalholderes og borgeres interesser.....	15
2.3.1 Konvergens- og effektivitetsperspektivet	16
2.3.2 Divergens- og kompensasjonsperspektivet	19
2.3.3 Oppsummering	20
2.4 Eksisterende forskning.....	22
2.5 Hypoteser	24
Kapittel 3 Data, operasjonalisering og metode.....	27
3.1 Datagrunnlag.....	27
3.2 Operasjonalisering	28
3.2.1 Avhengig variabel	28
3.2.2 Forklaringsvariabler	30
3.2.3 Kontrollvariabler	37
3.3 Metodisk tilnærming.....	38

3.3.1	Forskningsdesign.....	38
3.3.2	Valg av flernivåmodell.....	39
3.3.3	Flernivå regresjonsmodell.....	42
3.3.4	Estimering av trenivåmodellene.....	44
3.3.5	Antagelser og begrensinger.....	46
3.3.6	Oppsummering.....	47
Kapittel 4	Empiriske resultater	48
4.1	Deskriptiv statistikk.....	48
4.2	Flernivåanalyser.....	53
4.2.1	Resultater fra trenivåmodellene	54
4.2.2	Oppsummering.....	68
4.2.3	Modelldiagnose.....	69
4.3	Besvarelse av forskningshypoteser.....	70
Kapittel 5	Diskusjon	73
5.1	Økonomisk globalisering og borgeres tilfredshet med demokrati.....	73
5.1.1	Borgeres oppfatning av regjeringens styringsevne	73
5.1.2	Regjeringseffektivitet under globalisering.....	75
5.2	Styrker og begrensninger	78
Kapittel 6	Konklusjon og videre forskning	79
6.1	Konklusjon.....	79
6.2	Forslag til videre forskning.....	80
Kapittel 7	Referanser	82
Kapittel 8	Appendiks	90

Figuroversikt

Figur 1. Kausaldiagram fra økonomisk globalisering til borgeres evaluering av demokrati	20
Figur 2. Datastruktur	39
Figur 3. Gjennomsnittlig tilfredshet med demokrati i Europa	41
Figur 4. Demokratisk tilfredshet i Europa fra 2002-2012	49
Figur 5. Gjennomsnittlig økonomisk globalisering i land og i perioden 2002-2012	52
Figur 6. Gjennomsnittlig kapitaleierskap for land og i perioden 2002-2012	53
Figur 7. Marginal effekt av oppfatning av nasjonal regjeringers utøvelse på tilfredshet med demokrati for ulike verdier av økonomisk globalisering	65
Figur 8. Marginal effekt av regjeringseffektivitet på tilfredshet med demokrati for forskjellige verdier av økonomisk globalisering	67
Figur 9. Marginal effekt av oppfatning av nasjonale regjeringer på demokratisk tilfredshet for forskjellige verdier av kapitaleierskap	68
Figur 10 A. Økonomisk globaliseringsindeks på tvers av land fra 2002-2012	93
Figur 11 A. Kapitaleierskap på tvers av land fra 2002-2012	94
Figur 12 A. Nivå 1 residualer for modell 3i-iii	95
Figur 13 A. Nivå 2 residualer for modell 3i-iii	95
Figur 14 A. Nivå 3 residualer for modell 3i-iii	96
Figur 15 A. Standardiserte residualer vs. tilpassede verdier for modell 3i-iii	96

Tabelloversikt

Tabell 1. KOF - økonomisk globaliseringsindeks	34
Tabell 2. Fordeling av observasjoner på avhengig variabel	48
Tabell 3. Fordeling av individer etter sosial klasse	50
Tabell 4. Fordeling av individer og deres oppfatning om den nasjonale regjeringen	51
Tabell 5. Modell 0 - tom modell	55
Tabell 6. Modell 1 - forklaringsvariabler på individnivå	56
Tabell 7. Modell 2 - kontekstvariabler	59
Tabell 8. Modell 3 - interaksjonsledd	62
Tabell 9. Statistisk test av interaksjonsparametere	66
Tabell 10. AIC og BIC for alle modeller	69

Tabell 11 A. Deskriptiv statistikk	90
Tabell 12 A. Landoversikt.....	91
Tabell 13 A. Teknisk tabell - variabler og koding	92

Kapittel 1

Introduksjon

1.1 Tema og forskningsspørsmål

Europeiske demokratier har i senere år stått overfor flere utfordringer. Mye er knyttet til kvaliteten til demokratiens styringsevne siden valgte regjeringers handlingsrom er blitt mer begrenset som følge av globalisering, økonomisk utvikling og europeisk integrasjon. Over de siste tiårene har europeiske land blitt mer økonomisk avhengige av hverandre gjennom globaliseringsprosesser, internasjonal handel og økt kapitalmobilitet (Appadurai 2017; Marshall og Fisher 2015). Det argumenteres for at denne utviklingen bidrar til å redusere nasjonale regjeringers styringsevne fordi regjeringer i økende grad er nødt til å ta hensyn til eksterne aktører (Marshall og Fisher 2015; Streeck 2014). Man ser en trend mot at multinasjonale selskaper og andre aktører som ikke er demokratisk valgt, slik som «Troikaen», investorer og obligasjonsmarkedet i stadig større grad avgjør viktige beslutninger (Ferrín og Kriesi 2016; Scharpf 2014; Streeck 2014). Dermed er nasjonale regjeringer påført flere eksterne begrensninger som reduserer staters autonomi, og fører flere europeiske demokratier mot mer teknokratiske styringsformer (Ferrín og Kriesi 2016; Habermas 2015). Flere argumenterer for at kapitalismen på denne måten stiller andre krav enn velgermajoriteten, det gjør at valgte regjeringer har stadig større problemer med å oppfylle mandatet de har fått fra velgerne (Liedman 2013).

Blant europeiske borgere har man i senere år sett en parallell utvikling preget av økt populisme og sterk mobilisering mot den antatte svekkelsen av nasjonale demokratiers autonomi (Ferrín og Kriesi, 2016). Flere bekymringsverdige trender peker på misnøye blant borgere, slik som redusert valgdeltakelse, nedgang i partimedlemskap og lavere tillit til politikere, partier og regjeringer (Norris 2011; Streeck og Schäfer 2014, 2-3). Det er derimot påpekt at det er gjort lite forskning på hvordan økonomiske og politiske utfordringer påvirker borgeres holdninger, syn og vurderinger av demokrati (Ferrín og Kriesi 2016). Studier av demokratisk tilfredshet er svært viktig fordi akkumulering av negative holdninger og misnøye over tid kan føre til reduksjon av

demokratisk støtte, og dermed også legitimitet til det politiske systemet (Kestilä-Kekkonen og Söderlund 2017, 106; Ferrín og Kriesi 2016).

Det er to sentrale teorier om hvordan økonomisk globalisering kan påvirke borgeres evaluering av demokrati. Den første teorien er konvergens- og effektivitetsperspektivet som tilsier at økonomisk globalisering begrenser nasjonale regjeringers styringsevne. Dette fordi frikapitalflyt gjør det enklere for investorene å flytte deres verdier på tvers av landegrenser. På den måten blir nasjonale regjeringer disiplinert av markedskreftene, siden implementering av politikk som er ufordelaktig for finansielle investeringer kan redusere investorers og selskapers profitt, og dermed medføre at verdier flyttes til et annet land. Regjeringer konkurrerer for å tiltrekke seg global kapital, og omfattende velferdsstaters politikk anses lite konkurransedyktig. Dermed vil omfanget av velferdstjenestene strammes inn. Samtidig vil politiske partier føre lignende politikk for å ivareta investorer og multinasjonale selskapers interesser (Andrews 1994; Cerny 1995; Mosley 2003; Potrafke 2009; Campello 2016).

Den andre teorien er divergens- og kompensasjonsperspektivet som tilsier at nasjonale regjeringer ikke nødvendigvis begrenses av økonomisk globalisering. Utøvelse av ulik politikk på tvers av land kan være fordelaktig og gi konkurransefordeler for å tiltrekke investorer og kapital, fordi bedrifter og investorer har ulike preferanser i forhold til skattenivå, tjenester og reguleringer. På denne måten vil ikke globaliseringen være like begrensende. Samtidig vil regjeringer finne det fordelaktig å kompensere for usikkerheten det globale markedet skaper for borgere ved å utvide velferdspolitikken for å opprettholde sosial og politisk stabilitet (Gerrett 1998; Mosley 2003; Campello 2016).

Dersom det er riktig at økonomisk globalisering innebærer begrensninger for nasjonale regjeringers evne til å utøve den demokratiske politikken som de er valgt inn for å gjøre, kan det være med på å skape misnøye hos borgere og utfordre deres demokratiske tilfredshet. Borgeres politiske makt får mindre betydning i en globalisert verden fordi de demokratiske institusjonene som skal sikre borgeres medbestemmelse rett ikke fungerer slik de skal. Dersom det er tilfelle at økonomisk globalisering reduserer demokratisk tilfredshet ved å begrense den nasjonalpolitikken, kan økonomisk globalisering bli sett på som å utfordre essensen av demokratisk ansvarlighet. Det finnes for tiden få empiriske undersøkelser og lite eksisterende forskning som spesifikt tar for seg hvor økonomisk globalisering påvirker borgeres vurdering av demokratiet de lever i. Dette er en viktig grunn til at denne studien vil undersøke følgende forskningsspørsmål:

Har økonomisk globalisering konsekvenser for borgeres evaluering av demokratiet de lever i? Og i så fall, er det en positiv eller negativ påvirkning?

Stabil støtte til demokrati blant befolkningen er en viktig faktor for å vedlikeholde demokratiske institusjoner (Andersen 2012, 390). Ett uttrykk for misnøye med den politisk-økonomiske og sosiale situasjonen i mange land er fremveksten av fløypartier i mange europeiske demokratier (Streeck og Schäfer 2014). Økende oppslutning til populistiske partier i mange europeiske land kan anses som en reaksjon på eroderingen av nasjonale demokratier (Ferrín og Kriesi 2016; Streeck og Schäfer 2014). Populismen, slik den kommer til uttrykk i flere høyreorienterte partier i Europa, er skeptisk til globaliseringen og internasjonal integrasjon blant annet fordi de mener den medfører en svekkelse av den nasjonale råderetten. Også på venstresiden finnes det globaliserings skepsis, og flere framhever nasjonalstaten som det siste og beste håpet for rettferdig omfordeling i en stadig mer globalisert verden (Dryzek og Dunleavy 2009, 332; Mair 2013, 111).

En av grunnene til at økonomisk globalisering kan betraktes som en sentral kontekstuell faktor for borgeres tilfredshet med demokrati, er at internasjonalisering av kapital har stor betydning for vår tids økonomiske system. På 1960- og 1970-tallet økte den globale økonomiske integrasjonen av kapitalismen (Kotz 2015, 25-26). For nasjonalstater innebærer økonomisk globalisering at den nasjonale økonomien integreres i det globale økonomiske systemet. Staten kan komme i situasjoner der en rekke krav må imøtekommes og kapitalkreftene er vanskelig å stå imot. Dette inkluderer frihandel, aksept for investeringer fra multinasjonale selskaper, fri flyt av kapital, konkurranseutsattskattenivå, restriksjoner på fagforeningers makt til å øke lønnsnivået, og økte restriksjoner og redusert generøsitet for velferdstjenester (Dryzek og Dunleavy 2009, 316; Cassidy 2009).

For å besvare forskningsspørsmålet benyttes et nytt sammensatt datasett fra European Social Survey (ESS) som inkluderer alle rundene fra runde 1 i 2002 til runde 7 i 2014. ESS sine surveydata er av høykvalitet og åpner opp for muligheten til å gjøre komparative studier. Denne studiens analyser baserer seg på de første seks rundene og 29 europeiske land, siden alle relevante variabler er dekket i disse rundene ($n = 267\ 627$). Borgeres vurdering av demokrati analyseres ved å benytte ESS-variabelen «tilfredshet med demokrati» som avhengig variabel. Dette datasettet er foreløpig så nytt at det ikke er blitt anvendt til å analysere denne tematikken tidligere, og dermed kan datasettet bidra med ny informasjon om borgeres tilfredshet med demokrati. Opplysninger om

økonomiske og politiske kontekstuelle variabler fra Quality of Governance Standard (QoG), Eurostat og World Bank (World Wide Governance) er samlet inn og inkludert i datasettet. For å analysere dataene brukes en flernivå regresjonsmodell. Denne metodiske tilnærmingen gjør det mulig å undersøke kontekstuelle faktorerens påvirkning på individuelle holdninger og oppfatninger og er derfor godt egnet for å besvare studiens forskningsspørsmål.

1.2 Gangen i studien

Gangen i oppgaven er følgende: I *kapittel 2* presenteres studiens teoretiske rammeverk og eksisterende forskning. Her løfter jeg frem fire hypoteser på bakgrunn av de teoretiske antagelsene om forholdet mellom økonomisk globalisering og demokratisk tilfredshet. *Kapittel 3* presenterer datagrunnlaget, operasjonalisering av variabler og beskriver den metodiske tilnærmingen studien baserer seg på. De empiriske resultatene presenteres i *kapittel 4*. I *kapittel 5* diskuteres studiens resultater og hvordan de forholder seg til studiens teoretiske rammeverk og eksisterende forskning. I *kapittel 6* oppsummeres hovedfunnene og studiens bidrag til forskningslitteraturen blir diskutert. Deretter gis forslag til videre forskning.

Kapittel 2

Teori og eksisterende forskning

I dette kapitlet presenteres studiens teoretiske perspektiver og eksisterende forskning. Først beskrives demokratiske grunnprinsipper og relevant demokratisk teori. Så følger en gjennomgang av teoretiske perspektiver på økonomiske endringer som er viktig for forståelsen av borgeres tilfredshet med demokrati. Deretter presenteres teoretiske antagelser og hypoteser som denne studien vil undersøke gjennom empiriske analyser. Til slutt vil eksisterende forskning diskuteres og relateres til forskningsspørsmålene.

2.1 Demokrati og handlingskapasitet

Demokrati handler om selvbestemmelse. Det politiske fellesskapet skal ideelt sett bestå av at folket skal gi seg selv sine egne lover, og skal ikke være underlagt andre lover enn dem det har gitt seg selv. Som følge av dette hviler politikken i et demokrati på tre forutsetninger. For det første må alle de som styres, kunne være aktive deltakere i utformingen av den politikken de er underlagt. Dette krever universelle politiske rettigheter, men også en reell, og ikke bare en formell, mulighet til faktisk deltakelse og innflytelse. For det andre må de som styrer på vegne av folket holdes ansvarlig overfor folket. Folket må med andre ord kunne sikre at den politikken de styrende fører, er i overensstemmelse med folkets vilje, slik det uttrykkes i valg. Og for det tredje må de demokratisk valgte representantene være i stand til å gjennomføre demokratisk fattede vedtak. De må med andre ord ha tilstrekkelig makt og handlingsrom til å gjennomføre det borgerne ønsker (Przeworski 2010, 5; Streeck og Schäfer 2014, 1; Eriksen 2016, 64).

I denne studien er det særlig det tredje punktet som er viktig, og her må man skille mellom demokratiske organers kapasitet og deres handlingsrom. Demokratisk kapasitet er nært knyttet til statens kapasitet, og er relatert til offentlige institusjoners administrative og byråkratiets kapasitet til å gjennomføre og implementere vedtak. Mens handlingsrom omfatter demokratiet på et nasjonalt nivå, og dreier seg om hvordan eksterne faktorer, som for eksempel økonomisk diskurs, kan være med på å sette rammer for hva slags politikk som bør føres. Forskere trekker ofte frem at

den generelle handlingskapasiteten i dagens demokratier ikke nødvendigvis er redusert, men derimot har staters handlingsrom blitt svekket. Dette sees i sammenheng med argumenter om at den makroøkonomiske politikken i de fleste vestlige demokratier i stadig større grad domineres av liberalistiske prinsipper. Denne politikken kjennetegnes særlig av regulering av kredittmarkeder, stram budsjettpolitikk, privatisering av offentlig virksomhet og antiinflasjonspolitik. En sterk indikasjon på at staters handlingsrom er innskrenket, er at de aller fleste land forsøker, eller presses mot, til å føre en liberaløkonomisk politikk (Eriksen, 2016, 66; Streeck og Schäfer 2014).

Fremveksten av liberal makroøkonomisk politikk dateres ofte til 1980-tallet, og knyttes til valget av Margaret Thatcher som statsminister i Storbritannia i 1979, og Ronald Reagan som president i USA i 1980. Perioden forut for denne tiden omtales ofte som *The Glorious Thirty* (eller den keynesianske tidsalderen) og strakte seg fra etterkrigstiden frem til slutten av 1970-tallet. Disse ti-årene var i stor grad preget av keynesiansk makroøkonomisk politikk, og stabil, økonomisk vekst, sikre industrijobber for menn, og ekspansjon av velferdstjenester og utdanningssystemer (Taylor-Gooby, 2004; Eichengreen 2007). Den rådende politikken var at statens og kapitalens interesser ble best fremmet gjennom ikke-liberale elementer, herunder kontroll av kapitalbevegelser og politisk styrt rentenivå og kreditt. Disse verktøyene var nyttig for staters styringsevne, men ble etter hvert svekket. Fra slutten av 1970-tallet og fremover har man sett en bevegelse mot større dominans av liberal ideologisk politikk, mindre stabil økonomisk vekst og større usikkerhet i arbeidsmarkeder (Taylor-Gooby, 2004). Kapitalinteressene som ønsker frie kapitalbevegelser og liberal økonomisk politikk er styrket, mens arbeiderbevegelsen og andre motstandere av en slik politikk er svekket. Det er denne utviklingen forskere henviser til når de hevder at innholdet i den økonomiske politikken derfor er i stor grad fastlagt, uavhengig av hvem som sitter i regjering og hvilke politiske preferanser velgere har (Eriksen, 2016: 67, Streeck 2014). Og flere argumenterer for at disse politiske, økonomiske og sosiale endringene har ført til svekkelse av demokratiet på nasjonalt nivå i løpet av de siste tiårene.

I en periode med så store endringer er det interessant å undersøke hvordan borgere evaluerer demokratiene de lever i, og hvordan dette utvikler seg og endres over tid. Demokrati forutsetter at demokratiske organer har handlingsrom til å utøve folkets ønsker, og borgere skal kunne ha reell og faktisk innflytelse på beslutninger. Dersom det er riktig at de overnevnte utviklingstrekkene har innflytelse på borgernes evaluering av demokratiets kvalitet, ville det være rimelig å anta at borgerne evaluerer demokratiet mindre positivt nå enn tidligere, særlig hvis det er riktig at

demokratiers handlingsrom er blitt redusert. Det er imidlertid få empiriske studier som undersøker endringer i borgeres evaluering av demokrati over tid og som samtidig inkluderer sentrale teoretisk motiverte økonomiske og politiske variabler.

2.1.1 Hvordan borgere evaluerer demokrati

I forskningslitteraturen har borgeres tilfredshet med demokratiet vært diskutert med utgangspunkt i begrepet *demokratisk støtte*. Denne litteraturen bygger på konseptualiseringen til David Easton (1975) som skiller mellom diffus og spesifikk støtte. *Diffus støtte* beskriver en generell støtte til demokratiske prinsipper og idealer. *Spesifikk støtte* beskriver borgeres tilfredshet og vurdering av politiske beslutninger som blir fattet av konkrete demokratiske politiske styresmakter og institusjoner (Easton 1975: 437, 444; Cordero og Simòn 2016: 307; Ferrín og Kriesi 2016). I det følgende diskusjonen, er det den spesifikke støtten som tematiseres

Skillet mellom disse to begrepene er relatert til et annet viktig konsept, som er legitimitet. Det er sammenlikningen mellom demokratiske idealer og realiteter som ligger til grunn for legitimiteten til et demokratisk regime. Dersom idealer og realiteten stemmer overens, anses regimet som legitimt. Hvis ikke det er tilfelle, anses regimet som mindre legitimt, eller eventuelt som et regime som lider av demokratisk underskudd (Ferrín og Kriesi 2016, 10).

Studier av demokratisk tilfredshet er derfor viktig fordi negative holdninger og misnøye over tid kan føre til at den demokratiske støtten til hele det politiske systemet forvitrer (Kestilä-Kekkonen og Söderlund 2017, 106; Ferrín og Kriesi 2016). Det er flere forskere som mener at dette er i ferd med å skje i vestlige demokratier, spesielt på grunn av fremveksten av populistiske partier (Streeck og Schäfer 2014).

Flere forskere har kritisert den klassiske konseptualiseringen til David Easton for å være for abstrakt. Begrunnelsen for kritikken av begrepet *demokratisk tilfredshet* viser til at tilfredshet består av flere dimensjoner av politisk støtte, som varierer på tvers av befolkningen og befolkninger, i tid og rom. Derfor mener kritikerne at konseptet ikke tydeliggjør godt nok hva man måler, hvorvidt det er støtte til sittende regjeringer eller det politiske systemet (Ferrín og Kriesi 2016; Kestilä-Kekkonen og Söderlund 2017, 102).

Dersom man skiller mellom støtte for det politiske samfunn, regimeprinsipper, regimeytelse, regimeinstitusjoner og politiske aktører, kan analysene bli mer presise og det blir

mulig å separere borgeres støtte for demokratiske idealer og tilfredshet med det politiske systemets evne til å levere varer og håndtere viktige politiske saker (Kestilä-Kekkonen og Söderlund 2017; Linde og Ekman 2003). Forskere som studerer økonomisk stemmegivning mener tilfredshet med demokrati er i konstant endring og avhenger av sittende regjeringers utøvelse. Empiriske studier viser at det klassiske målet av demokratisk tilfredshet blant annet henger sammen med tilfredshet med økonomi og den sittende regjeringen (Kestilä-Kekkonen og Söderlund 2017). Politiske beslutninger tas av flere regjeringsorgan, og ofte etter lange og komplekse prosesser. Dermed kan borgere ofte anse det enklere å evaluere det demokratiske systemet som en helhet, i motsetning til spesifikke politiske aktører (Weatherford 1984; Kestilä-Kekkonen og Söderlund 2017, 104).

Linde og Ekman (2003) hevder at operasjonalisering av tilfredshet med demokrati må inkludere støtte til hvordan det demokratiske regimet fungerer i praksis. Men tilfredshet med demokrati er ikke en perfekt indikator på støtte til et lands demokratiske utøvelse fordi begrepet er sensitivt til forskjellige institusjonelle kontekster.

Det er også viktig å ta i betraktning at ikke alle demokratier er like. Når borgere evaluerer det demokratiet de lever i så vil oppfatningen preges av konteksten meningen dannes i, og hva som er rådende oppfatninger om hvordan og hva et demokrati er. Det finnes flere demokratiske modeller i Europa, og vi kan grovt sett i alle fall skille mellom tre forskjellige modeller. Den mest grunnleggende modellen er liberaldemokrati, hvor valgprosesser som er fire og rettferdige står sentralt, samt sivile rettigheter og en fungerende offentlig sfære er sentrale kjennetegn ved det liberale elementet. I tillegg har vi den sosialdemokratiske modellen som vektlegger omfordelingsrettigheter, og der en ekspansiv velferdsstat er viktig. Den siste modellen er direkte demokrati, som tar sikte på direkte lovgiving (Ferrín og Kriesi 2016, 6-7). Denne nyanseringen av forskjeller mellom demokratier blir ikke fanget opp i et mer generelt konsept som tilfredshet med demokrati.

Å bruke borgeres evaluering av demokratiets ytelse og utøvelse, såkalt «bottom-up» evaluering av demokrati, har noen begrensinger. Debatter om fremmedgjøring og useriøse borgere har lenge vært noe av årsaken til at surveystudier tradisjonelt har utelatt spørsmål om offentlighetens oppfatning og evaluering av demokrati. Men siden utdanningsnivået i befolkningen har økt de siste tiårene, så kan en anta at borgere har gode nok kunnskaper om politikk i vestlige demokratier. Ekspansjonen i utdanning og store fremskritt innenfor media og kommunikasjon, er trekk ved samfunnsutviklingen som øker borgeres kapasitet til å utøve meningsfulle evalueringer

av demokratiet. Men det trenger ikke å bety at det er blitt enklere å evaluere demokrati. Tvert imot, det kan også bety at borgere har større vansker med å evaluere demokrati enn å definere demokrati (Gòmez og Palacios 2016, 168-169). Forskning som undersøker validiteten til borgeres subjektive evaluering av demokratisk utøvelse finner at borgere gjør det på en god måte. De subjektive oppfattelsene er sammenlignet med de to mest etablerte demokratiindeksene om demokratiers kvalitet fra Democracy Barometer og Eurostat (Gòmez og Palacios 2016, 172; Kriesi, Saris og Moncagetta 2016, 204-205).

Faktorer som påvirker borgeres evaluering av demokrati er både på mikro-, meso- og makronivå. På individnivå er særlig to faktorer viktig. Den første faktoren er ressurser. Mange empiriske studier viser at personer med høyere utdanning og høy sosioøkonomisk status har både høyere demokratiske aspirasjoner (ambisjoner) og demokratisk tilfredshet (Norris 2011). Den andre faktoren er politiske holdninger. Politiske holdninger som deltakelse, representasjon og utfall blir ansett som viktige. Hvorvidt borgere anser seg selv som «vinnere» eller «tapere» i samfunnet er også viktig, og «tapere» vil ha et mer negativt syn enn «vinnere» (Ferrín og Kriesi 2016, 18). Det er dessuten mulig å forstå borgeres negative evaluering av demokrati på to måter. På den ene siden har man «kritiske borgere». Det vil si borgere som lever i etablerte demokratier, som er blitt kravstore og opplyste og viser større misnøye når regjeringer ikke innfrir til forventninger. Slike borgere er derfor mer kritisk til hvordan demokratiet fungerer (Norris 1999, 2002; Dahlberg og Linde 2016). På den andre siden kan en også anta at det kan være innskrenkninger i demokratiske institusjoners handlingsrom som undergraver borgeres tilro til det demokratiske systemet. Forskjellige politiske og økonomiske prosesser assosiert med globalisering, som transnasjonal avhengighet og økonomisk konkurranse har redusert regjeringers kontroll over mange politiske områder, og handlingsrommet for å oppfylle deres politiske mål kan være svekket (Gomez og Palacios 2016, 172).

Ferrín og Kriesi (2016, 16) viser til at forskningen på dette feltet i liten grad har utforsket hvordan kontekstuelle faktorer på makronivå, og spesielt økonomiske forhold, påvirker borgeres evaluering av demokrati. Det er derfor viktig å utforske og kaste lys over samspillet mellom økonomiske endringer og regjeringers effektivitet og handlingsrom, og hvordan dette samspillet kan virke inn på borgeres oppfattelse av demokratisk utøvelse. I det følgende skal teksten vise til de største økonomiske endringene som har funnet sted de siste tiårene, og hvordan dette har innvirkning på regjeringer og borgere.

2.2 Global kapitalisme

Når borgere evaluerer demokratiet de lever i, er det viktig å tydeliggjøre den politiske og økonomiske konteksten som definerer det samfunnet de er en del av. Derfor er det viktig i studier av demokratisk tilfredshet å klargjøre hva som er karakteristiske trekk ved kapitalismen som vår tids økonomiske system. I forskningslitteraturen om demokrati og kapitalisme er det for tiden to sentrale teoretiske retninger som diskuterer samspillet mellom økonomisk kontekst og demokratisk tilfredshet. Etter å ha presentert noen sentrale sider ved samspillet mellom demokrati og kapitalisme, vil det vies mer oppmerksomhet til de to teoretiske perspektivene, konvergens- og effektivitetsteorien og divergens- og kompensasjonsteorien.

Kapitalisme kan defineres som et økonomisk system basert på privat eierskap av eiendom og produksjonsmidler. I dette systemet er en stor andel av den økonomiske aktiviteten styrt av private profittsøkende individer eller organisasjoner. Land og andre materielle midler er i stor grad privateid, men deler av økonomien kan også være offentlig eid. Regjeringer kan pålegge reguleringer på privat sektor som omfatter folkehelse og sikkerhet, konkurransetilsyn og miljøvern (Black, Hashimzade og Myles, 50). Kapitalismens organisering av vareproduksjon baserer seg på lønnsarbeid, der eiere av produksjonsmidler kompenserer menneskers arbeidskraft med lønn, og i dette ligger et betydelig maktforhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. For å forsørge mennesker ved bortfall av yrkesinntekt, sykdom, ulykker og arbeidsuførhet av ulike årsaker, samt støtte opp om universelle tilbud om utdanning, har de aller fleste avanserte kapitalistiske økonomier bygget ut velferdstjenester og andre offentlige tilbud som i hovedsak finansieres av staters avgifter og skatteinntekter.

I et større perspektiv anses ofte kapitalismen som en distinkt form for sosial organisering som omfatter en rasjonell og kalkulerende tankegang. Max Weber, en av de første store kapitalismeteorikerne, beskriver hvordan kapitalismens «ånd» omformet tradisjonell økonomisk aktivitet. En tradisjonell arbeider anser ikke maksimering av dagslønnen som sitt primære mål, men arbeider heller for å opprettholde en tilvant livsstil. Motsatt er det kapitalistiske system fundert på en rasjonell omorganisering av produksjon innrettet mot maksimering av effektiv produksjon. Weber mener at kapitalismens ånd kan spores tilbake til Reformasjonen og kalvinismens etos, som kort sagt sier at materiell rikdom er Guds tegn på at du innlemmes i himmelen, og for å oppnå dette målet kreves en asketisk og nøysom livsstil. På denne måten er kapitalismen i større grad et resultat av endringer i menneskers tenkning, enn innføring av ny teknologi (McLean og McMillan 2009,

62-63; Kocka 2016, 11). En annen av de første store teoretikerne, Karl Marx, mener at kapitalismens essens verken er rasjonell kalkulering eller profittorientert markedsproduksjon. For Marx er kapitalismen en historisk spesifikk organisering av produksjon som ikke defineres av teknologi, men henviser til måten produksjon eies og kontrolleres, og hvordan sosiale relasjoner mellom enkeltpersoner påvirkes av deres relasjon til produksjonsprosessen. Hos Marx er kapitalismens produksjonsform kjennetegnet av hvordan en dominerende klasse, som kontrollerer produksjonsmidlene, sikrer seg profitt gjennom utnyttelse av en dominert klasse (McLean og McMillan 2009, 62-63; Kocka 2016, 7-10).

2.2.1 Globalisering, kapitalisme og demokrati

Globalisering står sentralt i formingen av kapitalisme som et globalt system, og delingen mellom politikk og økonomi innenfor nasjonalstater gjør det mulig for kapitalen å ekspandere ut over den enkelte stats territorium (Eriksen 2016, Croucher 2004, 13). Tendensen i dag er at markedet står over politikken, i stedet for at politikken står over markedet. Dette er tett forbundet med globalisering, fordi en av de viktigste konsekvensene av den økonomiske globaliseringen, særlig av frie kapitalbevegelser, men også av deregulert handel, er at stater har fått mindre handlingsrom. Intensivert internasjonal konkurranse begrenser mulighetene for demokratisk styring, markedsregulering og statlig velferdspolitik (Eriksen 2016, 75; Kocka 2016).

Det har vært en stor debatt om forholdet mellom kapitalisme og demokrati helt siden selskaper begynte å ekspandere i Storbritannia i det nittende århundre. Det tjuende århundre har vist at kapitalismen kan ledsages av flere politiske styreformers, herunder liberaldemokrati, sosialdemokrati, fascisme, statisme, republikanisme og monarki. Disse erfaringene ligger til grunn for studier av staten i kapitalismen. Til tross for at verdensmarkedet alltid har vært i bakgrunnen for kapitalismens utvikling har flere nye endringer assosiert med globalisering og avviklingen av Sovjetunionen styrket påstanden om at kapitalismen nå bør anses som et verdenssystem (McLean og McMillan, 2009: 65; Wallerstein 2011).

To sentrale kjennetegn ved kapitalismen er skillet mellom økonomisk og politisk makt, og skillet mellom marked og stat. Staten utøver politisk makt, mens markedsaktører har økonomisk makt (Eriksen 2016; Streeck 2014; Kocka 2016, 145). Økonomisk makt er, ifølge Michaels Manns teori, den sosiale organiseringen av utvinning, bearbeiding, fordeling og forbruk av naturobjekter.

Industriell kapitalisme var i perioden fra 1890 til i dag den mektigste økonomiske maktformen. Privateide økonomiske ressurser er konsentrert, mens arbeidere er eiendomsløse. Både produksjonsmidler og arbeidskraft anses som varer med markeder for kapital, arbeid, konsum- og produksjonsmidler. I dette ligger en konflikt mellom klasser med skjevt fordelt makt (Polanyi 2012; Nordhaug 2016, 141-142). På den andre siden blir politisk makt definert som staters sentraliserte og territoriale regulering av sosialt liv. Det er dette som skiller staten fra andre maktutøvere. Politisk makt er dermed tett relatert til statlig organisering. Staten er i hovedsak ansvarlig for samfunnet som helhet, og den har ansvar for å fremme innbyggernes felles interesser (Nordhaug 2016). Det blir trukket fra at økonomiske maktforhold kan forklare politiske maktforhold, men dette kan kun forklares med faktorer som befinner seg i skjæringspunktet mellom politikk og økonomi (Nordhaug 2016, 143).

Skillet mellom stat og marked innebærer at demokratiet i samfunn med markedsøkonomi vil ha begrensninger, fordi store deler av produksjon og fordeling av materielle ressurser vil skje utenfor demokratisk kontroll (Eriksen 2016; Streeck 2016b, 168). Streeck (2016b, 169) beskriver dette forholdet mellom demokrati og kapitalisme som *demokratisk kapitalisme*. Denne samfunnsformen kjennetegnes av en politisk økonomi som er styrt av to motstridende prinsipper. Det første prinsippet handler om grenseproduktivitet som baserer seg på markedskreftenes frie spill, mens det andre prinsippet omhandler sosiale behov og rettferdighet slik de bestemmes gjennom den demokratiske politikkenes kollektive bestemmelse. Regjeringen er dermed i teorien forpliktet til å ta hensyn til begge prinsippene samtidig, selv om de sjeldent lar seg forene.

Anthony Giddens (1984) peker på at motsigelsen mellom kapitalisme og demokratiet består i at staten følger og innbyder to motsigende prinsipper for handling. På den ene siden skal den moderne staten representere samfunnet som helhet, og har i oppgave å realisere mer eller mindre helhetlige politiske målsettinger. Den moderne stats legitimitet er knyttet til deres evne til å framstå som en representant for samfunnets allmenne interesser. På den andre siden utgjør staten i prinsippet en avgrenset sektor av samfunnet, et mer eller mindre enhetlig statsapparat. Til grunn for den moderne stats eksistens ligger et autonomt økonomisk marked som staten i hovedsak bare styrer gjennom indirekte virkemidler som: pengepolitikk finanspolitikk, disponering av offentlige budsjetter, arbeidsmarkedspolitikken osv. (Eriksen 2016, 69-70).

På kort sikt vil det være mulig å neglisjere den ene parten til fordel for den andre, frem til regjeringer blir straffet av konsekvensene. Når regjeringer ser bort fra demokratiske krav om

beskyttelse og omfordeling risikerer de å miste oppslutning (Streeck 2016b). Borgere kan komme til å oppfatte utviklingen som at demokrati og valg er blitt mer irrelevant for hvordan samfunnet styres. Om man overser kapitalinteresser, kan forårsake økonomiske forstyrrelser som over tid vil bli stadig vanskeligere å håndtere, og derfor bidra til en undergraving av regjeringers politiske oppslutning (Streeck 2016b).

Et demokrati krever at de som påvirkes av politiske beslutninger har innflytelse over beslutningene, at borgerne kan holde de organene som tar beslutninger og vedtak ansvarlig og at institusjonene har tilstrekkelig kapasitet til å gjennomføre det som vedtas (Eriksen 2016). Men når økonomisk makt øker sin politiske innflytelse til å gjennomføre reformer som er gunstig for kapitalen selv og som innebærer innstramminger, skattelettelser og kutt i offentlige tjenester for borgerne, kan dette betraktes som mindre demokratisk (Eriksen 2016, 77). Hvordan borgere selv vurderer den demokratiske utøvelsen vil derfor være et viktig og relevant spørsmål å stille i en situasjon der staters autonomi og evne til å representere samfunnets allmenne interesser i stadig større grad utfordres av økonomiske maktutøvere.

2.2.2 Økonomisk globalisering

Den mest generelle definisjonen på økonomisk globalisering er integrasjon av verdensøkonomien. For nasjonalstater vil økonomisk globalisering bety å integreres i det globale økonomiske systemet. Slike integrasjonsprosesser kan utsette nasjonalstater for en rekke krav som er vanskelig å stå imot. Integreringsprosessen inkluderer blant annet fri handel, ingen tariffier på import eller subsidier på eksport, akseptere investeringer fra multinasjonale korporasjoner (FDI), flytende valutakurser, finanssystemer som tilpasses de internasjonale standardene. ingen restriksjoner på flyt av kapital på tvers av lande grenser, og internasjonalt konkurransedyktig skattenivå (Dryzek og Dunleavy 2009, 316).

Begrepene, antagelsene og ideene som danner forståelsen av hva økonomisk globalisering er, vil i stor grad være ideologisk forankret og samme oppfattelser deles ofte blant viktige politiske aktører. Markedsliberalisme utgjør et sett ideer som legger retningslinjer for hvordan det økonomiske systemet skal styres. Denne ideologiske forankringen finner man igjen hos politiske aktører, mens det er også andre som forakter den. Økonomisk globalisering representerer et tankesett eller ideologiske, sosiale og institusjonelle betingelser som gjør det mulig å forholde seg

til verdenen på en bestemt måte (Dryzek og Dunleavy 2009). Den økonomiske diskursen som globaliseringen domineres av er også så normativt utbredt og vidt sosialt og politisk akseptert at den sjeldent utfordres, og virkeligheten blir konstituert av diskursen. Det er derfor skapt en felles forståelse om hva økonomisk globalisering innebærer.

De største endringene i moderne tid som ofte betegnes med begrepet økonomisk globalisering omfatter globalisering av kapital og finansmarkeder. Det er vanlig å analysere disse endringene sammen med betydelige endringer i politisk-økonomisk ideologi. Og over de siste tiårene anses nyliberalismen som en stadig mer dominerende ideologi som i betydelig grad fremmes av sentrale institusjoner som World Trade Organization (WTO), Det internasjonale pengefondet (IMF), Den monetære union (EMU) og EU.

I 1989 vedtok OECD å oppheve restriksjoner på internasjonale kapitalbevegelser. Restriksjonene staten la på private aktørers muligheter til å flytte fritt på kapital over landegrenser ble kraftig redusert (Ravenhill 2014, 399; Eriksen 2016, 72). Den store økningen i bevegelser av varer, tjenester, kapital og penger over landegrenser har styrket nasjonaløkonomiers integrasjon i verdensøkonomien. Denne formen for økonomisk globalisering har resultert i at kapitalisme er blitt mer globalt integrert. Globaliseringsbegrepet har også blitt brukt som et rammeverk for å forstå samtidens form for kapitalisme (se f.eks Bowles et al. 2005, 162-164). Globalisering anses dessuten ofre som en av flere faktorer som styrker kapital sin forhandlingskraft relativt til arbeid (Kotz 2015, 35).

Økonomisk globalisering sees på som en prosess hvor arbeid, varer, tjenester og kapital kan bevege seg over landegrenser uten store hindringer. Og samtidig får man en internasjonal integrasjon av markeder for varer, tjenester og kapital (Garrett 2000, 941; McGrew 2014, 226-227; Helleiner 2014: 179-180). For stater innebærer økonomisk globalisering at den nasjonale økonomien integreres i det globale økonomiske systemet. Staten kan komme i situasjoner der en rekke krav som må innfris, og som kan være vanskelig å stå imot (Dryzek og Dunleavy 2009). Cerny (1994) argumenterer for at finansiell globalisering i økende grad begrenser politikere og reduserer staters politiske kapasitet. Spesielt teknologiske endringer i infrastrukturen og økonomiske institusjoners systemer påvirker finansiell globalisering. Både kapitalflyt og markedsstrukturen tillater aktører i det finansielle systemet å ta over staten som regulator. Finansiell integrasjon skaper også press for konvergens i nasjonalstaters pengepolitikk (Potrafke 2009, 108). En annen viktig faktor for moderne kapitalisme er finansialisering som omfatter

hvordan finansielle motiver, finansmarkeder, finansielle aktører og finansinstitusjoner har en stadig større rolle i utøvelsen av nasjonaløkonomiens og verdensøkonomiens politikk (Kotz 2015, 4).

Globalisering og finansialisering blir sett på som to viktige faktorer innenfor kapitalismen som domineres av nyliberal teori. Nyliberalisme kan bli karakterisert av liberalisering, privatisering og stabilisering. Disse termene kan forstås som et middel for institusjonell transformasjon. Økonomisk globalisering, ledsaget av nyliberal ideologi, har i betydelig grad endret statens rolle i økonomien, kapital-arbeid relasjonen og den korporative sektoren (Kotz, 2015, 12). Innenfor nyliberalisme eller frimarkedskapitalisme skal statens evne til å regulere økonomisk aktivitet være begrenset. Markedsrelasjoner og markedskrefter skal i hovedsak fungere som regulatoren. Disse kreftene skal imidlertid utøves innad statens juridiske rammeverk, dermed spiller staten en viktig rolle i økonomien (Kotz 2015, 9).

2.3 Regjeringer mellom kapitalholderes og borgeres interesser

I dette avsnittet presenteres to av de sentrale teoretiske argumentene om mekanismene for hvordan økonomisk globalisering kan påvirke demokratisk tilfredshet. Det første teoretiske argumentet (i) konvergens og effektivitet viser til at økonomisk globalisering er med på å begrense regjeringers muligheter til å utøve politikk. Land får en stadig mer lik politikk fordi de begrenses av økonomisk globalisering, som ofte innebærer politikk som ikke reflekterer borgeres ønsker og behov. Konsekvensen av dette kan være at borgere i mindre grad føler at det demokratiske systemet fungerer på en god måte. Det andre teoretiske argumentet (ii) divergens og kompensasjon som argumenterer for at regjeringer er klar over de sosiale kostnadene ved globalisering og kompenserer ved å målrettet å bruke mer på balt annet sosiale utgifter. På denne måten kan økonomisk globalisering være med på å gjøre regjeringer mer effektive i sin utøvelse av politikk som er rettet mot borgere og dermed gjøre at borgere er fornøyd.

Handlingsrommet til nasjonale regjeringer kan være påvirket av makten investorer og multinasjonale selskaper har ved at nasjonalstaters økonomi er blitt mer avhengig av å tilrettelegge for investering og produksjon. På den måten kan investorer og multinasjonale selskaper påvirke regjeringers politikk ved å flytte verdier og produksjon til andre land. Hvis investorer og selskaper ikke har en troverdig trussel om exit, altså å flytte verdier og/eller produksjon utenlands, har kapitalholdere svak påvirkningskraft på regjeringers politikk (Mosley 2003, 29; Hirschman 1970).

Motsatt, med høy kapitalmobilitet og høy likviditet, blir trusselen (eller risikoen) for exit troverdig, og påvirkningskraften styrkes.

Så lenge muligheten for at kapital kan flyttes er høy, har kapitalholdere en potensiell mulighet til å utøve indirekte press for mer markedsvennlig politikk (Bates og Lien 1985). Muligheten for potensiell kapitalflukt har stor betydning for forholdet mellom finansmarked og stat. Ved høye nivåer av finansiell åpenhet, bør press fra kapitalmarkeder overfor staten være mer fremtredende. I en tid preget av relativt høy kapitalmobilitet kan dermed kapitalholdere agere raskt på ulike politiske utfall (Mosley 2003, 29).

2.3.1 Konvergens- og effektivitetsperspektivet

Økt internasjonal konkurranse kan begrense mulighetene for demokratisk styring, markedsregulering og velferdspolitik (Eriksen 2016, 75). Samtidig som et åpent kapitalmarked gir regjeringer større tilgang til kapital, medfører det også en ekstern disiplinering. Markedsdisiplineringskrefter vil medføre at regjeringer med forskjellige ideologiske orienteringer vil konvergere rundt den nyliberale modellen. Konkurranse om global kapital vil begrense demokratisk styring, markedsregulering og statlig velferdspolitik og medføre til en konvergens mellom stater (Campello 2016, 9; Eriksen 2016, 75). Ut ifra dette forventes det at det vokser fram en tverrnasjonal likhet siden finansmarkeder har blitt en strukturell del av det internasjonale systemet. På grunn av den økende økonomiske globaliseringen på den ene siden, og demokratiets grunnprinsipp om folkestyre på den andre siden, er regjeringer i en situasjon der de må føre en politikk som både tilfredsstillende velgere og internasjonale investorer og multinasjonale selskaper. Dette fordi investorer kan respondere raskt på faktiske og forventet politiske utfall. Drivkraften bak konvergens er effektivitet, tradisjonell velferdspolitik blir i den sammenhengen betraktet som mindre økonomisk konkurransedyktig og lite effektivt (Campello 2016, Andrews 1994; Strange 1996, 4; Mosley 2003, 6-7).

For å sikre systemstabilitet, som forutsetter en stabil nasjonaløkonomi, prioriteres ofte kapitalholderes forventninger først. Dette fordi fri kapitalbevegelse har gitt finansiell virksomhet en privilegert posisjon i det globale kapitalistiske system. På den andre siden er systemstabilitet også avhengig av demokratisk tilfredshet blant borgere. Om det blir altfor stor demokratisk misnøye blant borgere, kan de kaste sittende regjeringer og skape sosiale bevegelser som skaper politisk,

økonomisk og sosial uro. Dette kan igjen slå uheldig ut for et lands evne til å tiltrekke investering og produksjon, og kan dermed føre til en negativ spiral (Streeck 2014, 21; Dryzek og Dunleavy 2009, 133).

Tendensen mot politisk konvergens blir ofte begrunnet med effektivitetsteorien (Mosley 2003), som belyser hvordan kapitalholdere har fått en så stor maktinnflytelse på utforming av politikk. Fri kapitalflyt har gitt kapital en fordel ved at den fritt kan bevege seg på tvers av landegrenser uten høye ekstrakostnader. Kapitalholderes innflytelse på politisk utøvelse har økt ved at relativ høykapitalmobilitet har gjort det mulig å kjapt respondere på uønskede politiske utfall (Mosley 2003; Andrews 1994). Trussel og frykt for kapitalflukt øker kapitalholderes «voice» som et middel for å uttrykke preferanser (Hirschman 1970). Exit-trusslen gir kapitalholdere en indirekte maktposisjon til å påvirke politisk utforming. Kapitalflukt er den mest sannsynlige responsen til ukoordinerte kapitalholdere for å beskytte seg selv mot politiske beslutninger som vil svekke deres verdier (Mosley 2003; Campello 2016, 9). Spenning mellom hensyn til privat kapitalakkumulasjon og legitimitet gjør at stater ikke kan føre politikk som undergraver akkumulasjon og kapitalistisk ekspansjon. Derfor kan fri kapitalbevegelse begrenser statens handlingsrom ved at kapitalmobilitet tvinger staten til å ta hensyn til hvordan dens politikk påvirker kapitalbevegelse (Eriksen 2016, 73, Helleiner 2014: 182). Fred Block (1987) påpeker at statens inntekter og legitimitet er avhengig av private investeringer. Staten må opprettholde tilliten blant investorer, fordi svekket tillit kan medføre at investorer straffer staten med investeringsnedgang og kapitalflukt (Nordhaug 2016, 144; Dryzek og Dunleavy 2009, 95).

Staten kan også ha en egeninteresse i å ta vare på kapitalinteresser fordi regjeringer vil ha stabil økonomisk vekst. Dersom en lavkonjunktur skulle oppstå ville politikere risikere å miste kredibiliteten og velgere (Dryzek og Dunleavy 2009).

Slik kan kapitalholdere i stor grad påvirke økonomien og de er ytterst diskret i avgjørelser om hvor, når og hva de skal investere i, og hvordan produksjonen og omfordelingen skal organiseres. Om investeringer uteblir, kan konsekvensen være økonomisk nedgang som kan medføre reduserte skatteinntekter og finanspolitiske begrensinger. Lavkonjunktur og lav økonomisk aktivitet kan føre til økt misnøye i befolkningen, som på sin side konsekvenser som arbeidsledighet, jobbusikkerhet og/eller inntektstap. Dette kan igjen føre til at den sittende regjeringen ikke blir gjenvalgt (Dryzek og Dunleavy 2009, 133; Lindblom 1977, 170-188).

Siden multinasjonale selskaper til en viss grad kan velge mellom nasjonalstater, investerer de ofte i land som er mest gunstig for profitt, noe som igjen kan medføre et «race to the bottom» og innebærer ulike politiske tiltak for å tilrettelegge for investorer og selskaper, eksempelvis reduksjon i skatter og avgifter (Crouch 2014, 222). I sum er dette hovedpoengene i konvergensteorien hvis bærende hypoteser er at lan vil konvergere rundt en offentlig politikk som innebærer redusert statlig ytelse av sosiale tjenester, et lavere skattenivå, lavere reguleringsnivå og svekkete fagforeninger som følge av mer markedsliberalisme (Cerny 1995; Potrafke 2009; Mosley 2003, 8-9; Eriksen 2016). Crouch (2014) hevder at en slik utvikling gjør at globalisering har medført et «race to the bottom» av lavere velferdsstandarder. Et slikt kappløp trenger ikke nødvendigvis å være tilfelle, men det kan gjøre hvert enkeltland mer sårbart i forhold til internasjonal konkurranse og åpne for en mulighet til kapitalflukt fordi kapitalholdere har makt til å sette premissene for løpet (Eriksen 2016; 71; Crouch 2014).

Wolfgang Streeck (2014) diskuterer avhengigheten moderne kapitalistiske stater har til eiere av internasjonal kapital. Stater øker sin avhengighet av å låne penger ved å utstede statsobligasjoner i stedet for å skattlegge de rike og korporasjoner. Siden kapitaleiere kan true med «exit» dersom ikke skattenivået synker, kan de potensielle kjøpere av statsgjeld ha stor størrelsen og formen på statsbudsjettet. I slike situasjoner skapes samhandlingen av tre hovedaktører: staten, kapital og borgere.

Staten må opptre på en måte som gir legitimitet til det politisk-økonomiske systemet og ivareta forventningene til både borgere og kapital. Siden det økonomiske systemet vi har i dag er preget av å være et globalt kapitalistisk system, der økonomisk globalisering er drivkraften, så prioriteres ofte kapitalens forventninger i håp om å sikre system stabilitet. Ideen er at dersom kapitalen er fornøyd, vil borgere være fornøyd.

Demokratisk misnøye eller svekket legitimitet kan derfor oppstå både på kapital siden og borger siden (Streeck 2014, 21). Innbakt i denne tenkningen ligger en antagelse om at kapital og borgeres interesser er motstridende. Partene vil ha ulike makroøkonomiske interesser. Kapitaleiere vil ha lav rente. Lav kapitalskatt og høy inflasjon for å beskytte sine verdier. Borgere vil i større grad være mer tilbøyelig for høyere inflasjon for å sikre lav arbeidsledighet og mer omfordelende skattepolitikk. De som har mobil kapital kan derfor påvirke politikken indirekte via exit-trusselen, og det gjelder både for nasjonaløkonomien generelt og/eller via aksjemarkedet. På denne måte

påvirker de både økonomisk vekst og verdien på statsobligasjoner, og kapitaleiere kan velge å gjøre et land, regjeringen eller begge mindre velstående.

2.3.2 Divergens- og kompensasjonsperspektivet

På den ene siden argumenteres det for at økonomisk globalisering fører til politisk konvergens og en begrensning av styring. På den andre siden argumenteres det for den andre siden at det kan føre til politisk og økonomisk divergens. I divergens- og kompensasjonsperspektivet legger man vekt på at nasjoner er ulike kan være fordelaktig. Forskjellighetene mellom nasjoner kan gi konkurransefordeler ved at bedrifter har ulike preferanser når det kommer til skattenivå, tjenester og regulering. Regjeringer i ulike landene vil tilby forskjellige kombinasjoner som vil passe de individuelle bedriftene som ikke alle ønsker det samme. Stater vil ha politiske insentiver til å isolere individer fra eksternt generert usikkerhet og svingninger, og regjeringer vil være villig til å betale en ekstern økonomisk pris, som for eksempel kan være økt rente for å opprettholde velferdspolitik. Kostnaden vil oppveies av interne politiske fordeler ved å kompensere (Mosley 2003, 9-11). I denne tilnærmingen blir ofte divergensen forklart med kompenseringsargumenter. Venstreorienterte partier som tradisjonelt har sterkest oppslutning blant grupper med lavere sosioøkonomisk status og fagforeninger er ideologisk bundet til omfordeling. Disse partiene burde respondere på globalisering ved å utvide velferdspolitik som vedlikeholder sosial og politisk stabilitet (Campello 2016, 9).

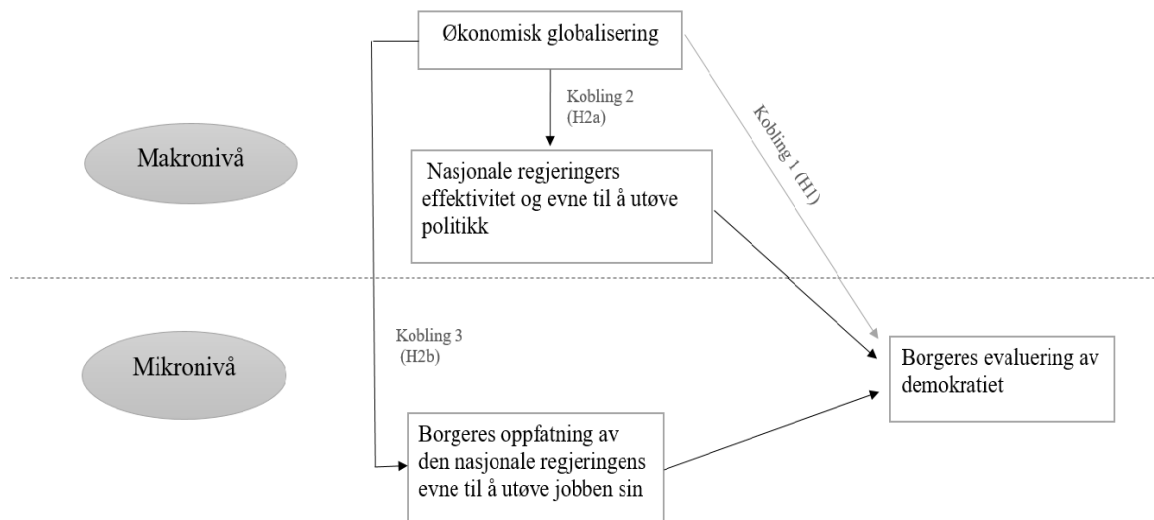
I motsetning til konvergens- og effektivitetsperspektivet vil ikke alle politiske partier i like stor grad være bundet til å utøve lik politikk for å gjøre landet til et attraktivt sted å finansiere. I stedet for antydes en divergens i politiske og økonomiske utfall som åpner opp for muligheten til partipolitiske ulikheter som ønsker å utøve forskjellig politikk når det kommer til velferd og økonomi. For å sikre politisk og sosial stabilitet vil regjeringer ha insentiver til å kompensere borgere for usikkerhet som kommer med økt globalisering. Det kan de gjøre enten være ved å bruke mer på sosiale utgifter eller å utøve markedspolitikk som ikke nødvendigvis blir sett på som gunstig for markedsaktører (Mosley 2003; Campello 2016, 9-10; Garrett 1998). Om dette er tilfelle vil ikke nødvendigvis nasjonale regjeringer være bli begrenset som det argumenteres i konvergens- og effektivitetsperspektivet. Nasjonale regjeringer står i større grad fritt til å utøve ønsket politikk fordi det trekkes fram konkurransedyktig strategi på det globale nivå. I tillegg vil regjeringer for å

sikre politisk og sosial stabilitet være villig til å ivareta velferdspolitik, som ellers blir sett på som å være en lite businessvennlig politikk. Dette kan medføre at borgere i mindre grad føler at eksterne aktører er med på å påvirke politiske beslutninger og at deres medbestemmelsesrett i større grad ivaretas.

2.3.3 Oppsummering

Ut fra den teoretiske gjennomgangen er det mulig å identifisere en mulig kausal sammenheng mellom makronivå- og mikronivåegenskaper. Det er ofte makronivåegenskaper som er med på å danne grunnlaget som mikronivåenhetene handler i. I dette tilfelle er det hvordan økonomisk globalisering kan være med på å påvirke borgeres syn på hvordan demokratisk utøvelse er. Figur 1 viser mekanismene bak det teoretiske argumentet om den mulige årsakssammenheng fra økonomisk globalisering til borgeres evaluering av demokratiet.

Figur 1. Kausaldiagram fra økonomisk globalisering til borgeres evaluering av demokrati

Figuren viser hvordan økonomisk globalisering kan ha en innvirkning på borgeres demokratiske tilfredshet. Kobling 1 viser at økonomisk globalisering kan ha en direkte påvirkning. Kobling 2 viser at økonomisk globalisering i samspill med regjeringseffektivitet kan ha en indirekte påvirkning. Mens kobling 3 viser at økonomisk globalisering i samspill med borgeres oppfattelse av den nasjonale regjeringens utøvelse også kan ha en indirekte innvirkning på borgeres evaluering av demokratiet. Økonomisk globalisering kan påvirke grunnlaget for borgeres oppfattelse av den nasjonale regjeringens evne til å utøve det den er valgt inn til å gjøre, det vil også avhenge om det er et inntrykk av at regjeringer blir begrenset eller ikke. De to teoretiske perspektivene (konvergens/effektivitet og divergens/kompensasjon) viser til to forskjellige mekanismer som økonomisk globalisering kan påvirke borgeres demokratiske tilfredshet.

I lys av konvergens- og effektivitetsperspektivet vil konkurranse om global kapital begrense demokratisk styring, markedsregulering og statlig velferdspolitik og medføre konvergens mellom stater (Campello 2016, 9; Eriksen 2016, 75). Ved økende grad av økonomisk globalisering vil regjeringer som prøver å opprettholde grunnprinsippet om folkestyre være i en situasjon der de må følge en politikk som både tilfredsstiller velgere og internasjonale investorer. Kapitalholdere har i større grad fått stor maktinnflytelse på å utforme politikk. Det argumenteres for at kapitalholderes innflytelse på politisk utøvelse har økt på bakgrunn av høy kapitalmobilitet og gir en form for indirekte maktposisjon til å påvirke politisk utforming (Mosley 2003; Andrews 1994). Fri kapitalbevegelse begrenser regjeringers handlingsrom ved at kapitalmobilitet tvinger staten til å ta hensyn til hvordan dens politikk påvirker kapitalbevegelser (Eriksen 2016, 73; Hellener 2014, 182). Når borgere blir eksponert overfor ideen om at konkurranse i en økonomisk integrert verden i stor grad begrenser nasjonale regjeringers mulighet til å implementere politikk som borgere bryr seg om, vil dette gi grunnlag for at demokratiet ikke fungerer slik det skal og derfor påvirke deres evaluering av demokratiet de lever i. Det er dette samspillet mellom økonomisk globalisering og nasjonale regjeringer som vil ha en betydning for borgeres evaluering av demokratiet. Når borgere evaluerer demokratisk utøvelse kan dette samspillet sees på som en viktig sammenheng, spesielt i forhold til kontekstuelle faktorer.

Divergens- og kompensasjonsperspektivet vil forklare den kausale årsakssammenhengen som at økonomisk globalisering ikke nødvendigvis begrenser regjeringers handlingsrom og evne til å utøve politikk, dette fordi stater som fører ulik politikk kan være en fordel, fordi kapitalholdere har forskjellige preferanser når det kommer til skattenivå, tjenester og reguleringer. Det

argumenteres for at regjeringer vil være villige til å betale prisen for å ikke føye seg etter kapitalholderes ønsker ved for eksempel holde rentene oppe for å opprettholde velferdspolitik (Mosley 2003, 9-11). Borgere vil derfor i mindre grad ha inntrykk av at nasjonale regjeringer ikke utøver en god jobb. Ut i fra dette teoretiske perspektivet så vil det være rimelig å anta at økonomisk globalisering ikke begrenser regjeringers evne til å utøve politikk som er i borgeres interesse. På denne måten ligger det et grunnlag for at borgeres oppfatning om regjeringer utøvelse ikke blir begrenset av økonomisk globalisering, siden regjeringer ikke vil stå overfor press fra kapitalholdere.

2.4 Eksisterende forskning

Flere studier finner at tilfredshet med det demokratiske systemet avhenger av borgeres oppfattelse av politiske utfall og regjeringers ytelse. Regjeringers effektivitet i sentrale arbeidsoppgaver står sentralt i borgeres evaluering av det politiske system. Borgeres holdninger er dynamiske og påvirkes av endringer i mange økonomiske indikatorer, herunder vekst, handel, inflasjon, arbeidsledighet, mv. (Weatherford 1984; Clarke, Dutt og Kornberg 1993; Kestulä-Kekkinen og Söderlund 2017). I forskningslitteraturen på feltet foregår det for tiden en viktig debatt om økonomisk globalisering medfører begrensinger for nasjonale regjeringers styringsevne. I denne diskusjonen står konvergens- og effektivitetsperspektivet og divergens- og kompensasjonsperspektivet sentralt. Begrensingene globalisering kan innebære kan påvirke borgere (i) indirekte ved at styringsevnen til nasjonale regjeringer begrenses og dermed får ikke politiske partier i sittende regjering utøvet politikken de ble valgt for å utføre, eller (ii) indirekte gjennom borgeres egen oppfattelse om den nasjonale regjeringens handlingsrom.

Det er flere empiriske studier som støtter konvergens- og effektivitetsperspektivet. En studie av politiske partier i OECD-land i perioden 1975-1998 viser at det har vært en generell utvikling mot en framvekst av høyreorienterte partier. Det tyder på en trend mot parti-politisk konvergens. Utviklingen var spesielt tydelig på 1990-tallet, da det ble tatt viktige grep for å styrke integrasjon av nasjonalstater i den globale økonomien (Marshall og Fisher 2014, 357; Compello 2015). En tverrnasjonal politisk konvergens som karakteriseres av lavt inflasjonsnivå, lav styringsrente og lave budsjettunderskudd kan observeres i flere OECD-land (Mosley 2003, 13).

Forskning viser at borgere er sensitive til partipolitiske forskjeller fordi de foretrekker partier de identifiserer seg med ideologisk. Dersom det er små ulikheter mellom politiske partier oppfatter mange borgere at det blir færre politiske alternativer (Marshall og Fisher 2014, 358). En studie av Steiner (2015) finner at økonomisk globalisering har påvirket valgdeltakelsen i Storbritannia negativt. Dette fordi borgere mener at deres stemme ved valg ikke vil utgjøre noen stor forskjell. Oppfatninger om at økonomisk globalisering har medført mindre handlingsdyktige regjeringer har også hatt en innvirkning på valgdeltakelsen (Steiner 2015, 125). En studie av Ezrow og Hellwig (2014) av tjue avanserte demokratier fra 1970 til 2010 viser at politiske partier har insentiver til å respondere på borgernes ønsker, men at de bare gjør det når den nasjonale økonomien er tilstrekkelig skjermet fra verdensmarkedet. I land som er mer integrert i verdensøkonomien, har politiske partier en tendens til å bli mindre mottakelig for borgeres preferanser og flytter fokuset mot markedsaktører (Ezrow og Hellwig, 2014, 824).

Flere forskere finner at individers holdninger til globaliserings-politikk er relatert til deres utdanningsnivå, inntektsnivå og konsum. Det tyder på at det er viktige forskjeller i borgeres oppfatninger om globalisering og konsekvenser det har for dem. Studier peker også på at borgere som lever i mer økonomisk globaliserte land føler at deres regjeringer har mindre makt til å påvirke økonomiske utfall, sammenlignet med land som er mindre økonomisk globalisert (Marshall og Fisher 2014, 358; Hellwig 2001).

Under den globale finanskrisen sank den demokratiske støtten, og det kan forklares med at innblanding av internasjonale organisasjoner og markedet i demokratiske prosedyrer og den nasjonale økonomien ble mer synlig og betraktelig styrket (Armingeon og Guthmann 2014).

På den andre siden viser divergens- og kompensasjonsteorier at regjeringer responderer på borgeres ønsker om sosialpolitikk og utøver politikk som korrigerer for negative konsekvenser av globalisering, slik som jobbusikkerhet, økonomisk usikkerhet og økonomisk ulikhet (Marshall og Fisher 2014, 359; Busenmyer 2009, 456). Forskningslitteraturen har hovedsakelig undersøkt hvordan åpenhet i handel og finansiell virksomhet påvirker velferdspolitiske utgifter i OECD-land, og her er det sprikende forskningsfunn. En studie av Burgonn (2012) viser at økt grad av handel og utenlandske direkteinvesteringer øker støtten for å utøve velferds- og utdanningspolitikk, spesielt blant venstreorienterte partier. Vestlige demokratier som er godt økonomisk integrert har ofte en større offentlig sektor og mer omfattende velferdspolitikk, noe som støtter kompensasjonsperspektivet (Campello 2015, 10).

Dersom regjeringer øker deres sosialpolitiske utgifter for å kompensere borgere for risikoer økonomisk globalisering kan medføre, vil borgere være mer fornøyd med demokratisk utøvelse, fordi de opplever medbestemmelsesrett gjennom å kunne velge regjeringer som ivaretar borgeres interesser

Europeeres tilfredshet med demokrati har økt i alle regioner i perioden 2010-2012 viser Ferrín (2016) i sin studie. Men samtidig har det vært en nedgang i enkelte land. Dette forklares med at det er kontekstuelle forskjeller, og det gir en god indikasjon på at tilfredshet med demokrati er kontekststøttet. Tilfredsheten varierer på tvers av regioner, hvor de skandinaviske landene i Nord-Europa har mest tilfredse borgere, mens det er Sentral- og Øst-Europa som er minst fornøyd (Ferrín 2016, 287).

Det er spesielt sosial rettferdighet dimensjonen ved demokratiet europeere er minst fornøyd med, og det tyder på at dette er et viktig aspekt ved demokratisk utøvelse (Ferrín og Kriesi 2016, 178). Og det er nettopp denne dimensjonen ved demokrati som økonomisk globalisering antas å kunne påvirke, enten gjennom ved å begrense regjeringer eller ved at regjeringer får insentiver til økte sosiale utgifter for å opprettholde sosial rettferdighet.

Borgeres oppfatninger av økonomisk globalisering begrenser nasjonale regjeringer styringsevne kan gi hold til konvergens- og effektivitetsperspektivet, selv om regjeringer i realiteten ikke nødvendigvis begrenses. Denne oppfatningen blant velgerne kan være en mulig årsak som influerer deres grad av tilfredshet med demokratiet. Det er med andre ord en sammenheng mellom borgernes syn på hvordan økonomisk globalisering begrenser nasjonale regjeringers handlingsrom og deres tilfredshet med demokratiet. Flere studier viser at borgere oppfatter at regjeringers styringsevne begrenses av økonomisk globalisering (Marshall og Fisher 2014, 359). Denne studiens empiriske analyser vil undersøke hvorvidt dette påvirker borgeres demokratiske tilfredshet.

2.5 Hypoteser

Basert på de teoretiske perspektivene og den eksisterende forskingen så kommer det fram at det er to potensielle måter økonomisk globalisering kan ha en innvirkning på borgeres evaluering av demokrati. Hypotesene som formuleres vil bli utledet med bakgrunn i konvergens- og effektivitetsperspektivet og med bakgrunn i hva tidligere forskning viser. I dette perspektivet antas

det at misnøye blant borgere kan oppstå og dette er derfor interessant å utforske. Den første forskningshypotesen er dermed følgende:

Hypotese 1: Økonomisk globalisering har negativ effekt på borgeres tilfredshet med demokratiet.

Denne hypotesen viser til den direkte samhandlingen mellom kontekstuelle faktoren på makronivå og den individuelle faktoren på mikronivå. Den antyder at økonomisk globalisering i seg selv har en direkte effekt på demokratisk tilfredshet. Med det andre teoretiske perspektivet ville argumentet vært at økonomisk globalisering har en positiv effekt siden borgeres interesser kan kombineres med kapitalholderes interesser.

Samspillet mellom økonomisk globalisering og regjeringers styringsevne på demokratisk tilfredshet vil bli utledet i to hypoteser, hvor den første tar for seg hvordan regjeringers evne til å utøve politikk den valgt inn til å gjøre, og den andre tar for seg borgeres oppfatninger om den nasjonale regjeringens utøvelse er gjort på en god måte.

Hypotese 2a: Regjeringers effektivitet svekkes under høyere grad av økonomisk globalisering, og som medfører at borgere blir mindre tilfreds med hvordan demokratiet fungerer.

Hypotese 2a vil undersøke om økonomisk globalisering ut i fra konvergens og effektivitets teori har begrenset nasjonal regjeringers handlingsrom og hvorvidt dette har hatt en negativ påvirkning på borgeres evaluering av demokratiet.

Det er like viktig å undersøke borgernes oppfatninger om den nasjonale regjeringen i samspill med økonomisk globalisering. Forskingen viser at borgeres synspunkter kan være interessant å studere siden studier finner at det kan være ulikheter mellom hvordan borgere oppfatter regjeringens utøvelse og hvordan regjeringen faktisk utøver.

Hypotese 2b: Hvis borgere mener at nasjonale regjeringers utøvelses evne svekkes ved utbredt økonomisk globalisering, desto mer sannsynlig er det for at borgeren er misfornøyd med demokratisk utøvelse.

Hypotese 2b går mer på borgeres subjektive oppfatning om nasjonale regjeringer gjør en god jobb, og om økonomisk globalisering har en innvirkning på hvordan borgere evaluerer demokratiet. Forskjellen mellom disse to hypotesene er at en på en side prøver å fange opp årsakssammenhenger som både tar sikte på å undersøke mer objektivt regjeringers handlingsrom og den subjektive oppfattelsen blant borgere om regjeringers handlingsrom.

Hypotese 3: Lav sosioøkonomisk status har negativ effekt på tilfredshet med demokrati.

Hypotese 3 undersøker tilfredshet med demokrati fra ressursperspektivet, og ser hvorvidt lavere utdanning og lavere inntekt har negativ effekt på tilfredshet med demokrati. Teorien tilsier at personer med lav utdanning og inntekt er mer misfornøyd med demokrati, og denne studien vil undersøke om dette forholdet holder seg når man kontrollerer for viktige makroøkonomiske og politiske kontekstvariabler.

Kapittel 3

Data, operasjonalisering og metode

Dette kapittelet tar for seg datagrunnlaget som studien baserer seg på. Deretter vil de teoretiske konseptene bli operasjonalisert til avhengig variabel og forklaringsvariabler. En kort gjennomgang av kontrollvariablene vil også bli gjort. Til slutt vil den metodiske tilnærmingen og estimeringen av flernivå modellene bli gjennomgått.

3.1 Datagrunnlag

Datagrunnlaget til studien trekker på det nylige konstruerte kumulative datasettet fra European Social Survey (ESS), hvor ESS runde 1 til 6 er blitt sammenslått. ESS er en tverrnasjonal representativ surveyundersøkelse som samler inn data ved bruk av intervju basert på et sannsynlighetsutvalg. Dataene til ESS er blant de beste komparative surveyene som eksisterer og som i stor grad har harmoniserte mål på viktige aspekter ved individers sosiale og økonomiske liv (Bukodi, Paskov og Nolan 2017, 12). I dette studiet brukes de første 6 rundene av det kumulative datasettet som er samlet inn annet hvert år mellom 2002 til 2012 (ESS runde 1-6)¹, hvor til sammen data fra 29 land er med (se appendiks tabell for full oversikt). Dataene i denne studien vil være ubalansert fordi ikke alle land har deltatt i hver surveyrunde. Land som har deltatt i surveyen i to eller flere runder er inkludert i (Kestilä-Kekkonen og Söderlund 2016; Ferrín og Kriesi 2016). Komparative analyser av flere land som baserer seg på surveydata krever korrigeringskorrigering for over-/underrepresentasjon og populasjonsstørrelse. Det er gjort ved å benytte ESS sine vektvariabler Design weight og Population size weight (European Social Survey 2014b). Ved å kombinere disse vektvariablene korrigeres det for ulik sannsynlighet for deltakelse innad i hver gruppe. Disse vektingene gjør at modellene opererer med robuste standardfeil, som også korrigerer for potensiell heteroskedastisitet (European Social Survey 2014b; Stata Corp 2015, 21). ESS dataene blir supplementert med data fra The Quality of Governance Standard², World Bank Governance

---

¹ Runde 1 2002, runde 2 2004, runde 3 2006, runde 4, 2008, runde 5 2010 og runde 6 2012.

² Teorell, Dahlberg, Holmberg, Rothstein, Khomenko og Svensson 2017.

Indicators 2016 og Eurostat 2017 for å inkludere data som måler kontekstuelle faktorer i tidsperioden 2002-2012.

3.2 Operasjonalisering

3.2.1 Avhengig variabel

Operasjonalisering av borgeres evaluering av det demokratiske systemet baserer seg på en mye brukte indikatoren i forskningslitteraturen, *tilfredshet med demokratiet* (satisfaction with democracy) (se f. eks, Norris 2002; Ekman og Linde 2003; Dalton 2004). Denne indikatoren er en av de mest brukte indikatorene i politisk-støttelitteraturen, og er inkludert i flere surveyundersøkelser, bl.a. Eurobarometer, European Social Survey (ESS), Latinobarometer, Asianbarometer, Norsk Medborgerpanel, og World Values Survey (Ferrín 2016, 283). I ESS blir indikatoren målt ved at respondenter svarer på følgende spørsmål:

«And on the whole, how satisfied are you with the way democracy works in [country]?»

Dette er en 11-punkt skala hvor 0 er lik ekstremt misfornøyd og 10 er lik ekstremt fornøyd (ESS 2002, 13)³. Operasjonaliseringen gir en helhetlig vurdering av tilfredshet med demokratiet og hvordan det fungerer i praksis i et land (Ferrín 2016, 286). I forskningslitteraturen er det uenighet om denne indikatoren måler spesifikk støtte (demokratisk utøvelse) eller diffus støtte (demokratiske idealer). Ekman og Linde (2003, 399) viser i sin gjennomgang av bruken av indikatoren, at den måler tilfredshet eller støtte til utøvelsen av det demokratiske regime. Borgeres oppfatning av regimets utøvelse relaterer seg til hva regimet yter, og hva det avstår fra å gjøre. Det er derfor grunnlag for å si at dette målet ikke egner seg som en indikator for å undersøke borgeres støtte til demokrati som et ideal (diffus støtte) (Ekman og Linde 2003; Cordero og Simon 2015, 312; Ferrín 2016, 285). Tilfredshet med demokrati er ikke en indikator for systemlegitimitet i seg selv, men det er en indikator for støtte til det demokratiske regimets ytelse. Utøvelse er en veldig viktig faktor for alle typer politiske regimer, fordi et regimes legitimitet i stor grad avhenger av

---

³ Indikatoren tilfredshet med demokrati blir målt med samme spørsmål og verdialternativer gjennom alle surveyene fra 2002-2014. For mer detaljert beskrivelse av variabelen se appendiks tabell 11 A og 13 A

dens effektivitet i levering av varer og goder til offentligheten (Ekman og Linde 2003, 401). Tilfredshet med demokrati kan gi oss en idé om systemet er mottakelig overfor borgeres preferanser (Quantara og Martini 2016, 165).

Målingen av tilfredshet med demokrati spesifiserer ikke hva demokrati innebærer (eller hvordan det defineres). Det er ikke gitt at alle borgere deler den samme forståelsen om demokrati. For å kunne studere borgeres støtte og tilfredshet til demokrati er det nødvendig med data om borgeres forståelse av hva demokrati er, som for eksempel deres forventinger til demokratiet (Ferrín og Kriesi 2016, 2). I en grundig undersøkelse av indikatoren «tilfredshet med demokratiet» finner Ferrín (2016, 306) at målet er svært pålitelig for å fange borgeres tilfredshet med den liberale dimensjonen av demokrati. Samtidig som europeere har en veldig lik forståelse av demokrati, varierer omfanget av borgernes konseptualisering mellom borgere som kommer fra forskjellige land. Kontekstuelle forskjeller spiller en stor rolle i borgeres syn på demokrati, og dette kan også komme med egen erfaring om hvordan demokratiet fungerer i det landet de kommer fra (Ekman og Linde 2003, 396; Ferrín 2016; Kriesi og Morlino 2016, 310). Borgere med en konseptualisering av demokrati som baserer seg på den liberale dimensjonen, som innebærer likhet for loven, ansvarlighet, sivile rettigheter, ytringsfrihet (Kriesi, Saris og Moncagatta, 2016, 69), er mer tilfreds med demokrati enn borgere som har en bredere fremstilling av demokrati, og inkluderer dimensjoner som sosial rettferdighet og direkte demokrati (Kriesi Saris og Moncagatta, 2016, 80; Ferrín 2016, 295). På bakgrunn av dette kan det være fare for at tilfredshet med demokrati underestimeres eller overestimeres i enkelte land (Ferrín 2016, 306).

Indikatoren «tilfredshet med demokrati» har noen utfordringer knyttet til validitet og reliabilitet. Det er likevel den mest brukte indikatoren for å måle politisk støtte, og i fravær av bedre alternativer ansees det som den mest pålitelige indikatoren. Denne indikatoren brukes ofte i europeisk kontekst for å undersøke støtte til regimeutøvelse (se f.eks Norris 2002; Linde og Ekman 2003; Dalton 2004). ESS Round 6 «Understanding and Evaluation of Democracy» er det eneste av ESS datasetene som forsøker å gå dypere inn i borgeres evaluering og forståelse av demokratisk utøvelse ved å fange opp mer spesifikke aspekter ved demokratiet (European Social Survey 2014a). Generelt har indikatoren vist seg å være en god proxy for borgeres evaluering av effekten/resultatet til demokratiske regimer (Quaranta og Martini 2016, 167).

3.2.2 Forklaringsvariabler

3.2.2.1 Individnivå variabler

Oppfatninger om regjeringens utøvelse

For å måle borgeres oppfatning om den nasjonale regjeringen blir variabelen «How satisfied are you with the way the national government is doing its job?» brukt. Variabelen er en 11-punktskala som går fra ekstremt misfornøyd (0) til ekstremt fornøyd (10) (se appendiks tabell 11 A og 13 A for mer detaljer). En viktig faktor er å undersøke borgeres oppfatning om regjeringens utøvelsesevner, ligger det en teoretisk antagelse om at økonomisk globalisering gjør det slik at borgere i mindre grad føler at deres nasjonale regjeringer utøver på en god måte. Variabelen er gruppesentret, noe som også fjerner mellom-gruppe variasjon. Dette fordi at gruppesentrering av variabelen vil være med på å redusere subjektive mål som kan medføre endogenitets skjevhet mellom variabelen og den avhengige variabelen (Kestiliä-Kekkonen og Söderlund 2015, 111). Det vil også være med på å legge fokuset på kontekstvariablenes innvirkning på den avhengige variabelen i analysen. Variabelens gjennomsnittsverdi blir kalkulert ut fra gruppene på det høyere nivået som enhetene er nøstet i, land (k) og ESS runde (j). Deretter blir de sentrerte verdiene kalkulert ($x_i - \bar{x}_{kj}$) ved å subtrahere gjennomsnittet fra de individuelle verdiene (i). Effekten reflekterer nå den forventede endringen i den avhengige variabelen for en enhet innenfor klyngen i den sentrerte variabelen (West, Welch og Gatecki 2015, 50; Kestiliä-Kekkonen og Söderlund 2015).

Sosioøkonomisk status

Sosioøkonomisk status eller sosial klasse muliggjør det å skille mellom de som anses som «tapere» og «vinnere» av globalisering (Inglehart og Norris og 2017, 24), og spesielt interessant for hypotese 3. Ekman og Linde (2003) viser til at «vinnere» vil i større grad tro at regjeringen er interessert i å og mer lydhør til deres behov, og vil derfor være mer tilfreds enn «taperne». For å operasjonalisere en slik variabel er yrkestilknytning og arbeidsrelasjon (se tabell 13 A i appendikset) brukt hvor respondentene har rapportert hvilken arbeidssituasjon de er i. Ut ifra Goldthorpes klasseskjema av sosial klasse, blir individens klasse tilhørighet basert på personen arbeidssituasjon (Leiulfstrud, Bison og Jensberg 2005, 8; Inglehart og Norris 2017, 18).

ESS har variabler som registrerer arbeidstilknytningen og arbeidsrelasjonen til respondentene. Med utgangspunkt i Goldthorpes klasseskjema er alle yrkestitler blitt klassifisert

etter 5 kategorier (Oesch 2006; Inglehart og Norris 2017): *Kategori 1* øvre serviceklasse omfatter både høyere og lavere grad av ledere, administratorer, offentligjensstemenn, fagfolk og ledere av store bedrifter/industrier. *Kategori 2* nedre serviceklasse inkluderer mellomledelse og administrasjons yrker er knyttet til. *Kategori 3* småborgerskapet som karakteriseres av arbeidere i små foretak, familiebaserte foretak, små selvstendig næringsdrivende. *Kategori 4* faglærte arbeidere (arbeiderklassen) viser til arbeid som krever kompetanse, dette er gjerne lavere tekniske og rådgivende yrker. *Kategori 5* ufaglærte arbeidere er yrker som ikke krever noen form for kompetanse og ofte rutinemessig arbeid. Landbruk er knyttet til denne kategorien, og spesielt arbeidere i primær produksjonen. I denne kategorien er også de som ikke har arbeidet eller er langtidsarbeidsledig (Leiulfsrud, Bison og Jensberg 2005; Inglehart og Norris 2017). I analysen med denne variabelen blir den inkludert som en faktorvariabel slik at det er mulig å undersøke effektene assosiert med de forskjellige kategoriene har på den avhengige variabelen. Ved å gjøre det på denne måten vil kategori 1 Øvre serviceklassen fungere som referanse punkt og de andre kategoriene vil bli sammenlignet opp mot denne.

3.2.2.2 Kontekstnivå variabler

Økonomisk globalisering er en av nøkkelvariablene i denne studien. Det er flere måter å måle økonomisk globalisering. Man kan enten bruke *indekser* eller *spesifikke dimensjoner* som handel eller kapitalflyt. Hvilken tilnærming som anvendes kan ha en vesentlig betydning for analyser. Forskjellen mellom indekser og spesifikke mål vil bli gjennomgått i det følgende.

Generelle globaliseringsindekser er blitt konstruert for å fange opp kompleksiteten rundt globaliseringsprosesser. Argumentet for å benytte indekser er at globalisering generelt, men også økonomisk globalisering er et komplekst konsept, og for å måle og analysere dette behøves nyanserte indekser (Dreher, Gaston og Martens 2008, 25). Ulike indekser som måler globalisering på et generelt nivå inkluderer dimensjoner som politisk, sosial og økonomisk globalisering. Et fellestrekk for de mest brukte indeksene er at de hovedsakelig vektlegger den økonomiske delen av globalisering (Dreher mfl. 2008, 27; Busenmyer 2009, 463; Potrafke 2009, 112-113; Ezrow og Hellwig 2014, 820). Noen av de mest brukte globaliseringsindeksene er *The Maastricht Globalisation Index* (MGI), *KOF Swiss Economic Institute* og *The World Market Research Enter G-Index*. Hovedforskjellene mellom disse indeksene er metodologiske og graden av åpenheten rundt konstruksjonen av indeksene (for detaljert forklaring, se f.eks. Dreher mfl. 2008, 68).

Noe av det viktigste når det kommer til konstruering av slike indekser er åpenhet, relevans, robusthet og at den ikke er overflødig. Indekser som måler globalisering har ofte blitt kritisert for å mangle teoretisk fundament og relevans. Robustheten til indeksene omhandler påliteligheten til målet, og kvaliteten til dataene som brukes. Validiteten til slike indekser refererer til graden et konsept stemmer overens med empiriske indikatorer (Gerring 2012). Når indekser blir konstruert vil valgene knyttet til hvilke indikatorer som inkluderes og vektingen av disse hovedsakelig være basert på subjektive vurderinger som gjøres av dem som konstruerer den. Derfor er åpenhet rundt konstruksjonen av indekser essensielt for å bedømme hvor god en indeks er i en studie. Antagelser som blir gjort for å bruke dataene og begrensingene dette medfører vil derfor være viktig (Dreher mfl. 2008, 26). I denne studien vil fokuset ligge på den økonomiske dimensjonen av globalisering, og KOF-indeksen vil være mest relevant fordi den i tillegg til en generell globaliseringsindeks har konstruert tre separate indekser som måler økonomisk, politisk og sosial globalisering individuelt.

Argumentet for å konstruere og bruke indekser som har som måler økonomisk globalisering, er fordi det å bruke en enkelindikator for å måle økonomisk globalisering ikke vil kunne fange opp kompleksiteten. På den andre siden argumenterer Marshall og Fisher (2015, 360) at en av svakhetene ved å bruke generelle indekser er at de ikke tar høyde for at *forskjellige dimensjoner ved økonomisk globalisering*, som handel og kapitaleierskap, kan ha forskjellige effekter på økonomiske aktører, politiske aktører og borgere. Det er derfor nødvendig med to forskjellige indikatorer: *kapitaleierskap* og *handel* for å måle to distinktive dimensjoner ved økonomisk globalisering. Generelt er kapital mer mobil og sensitiv til politiske endringer enn internasjonal handel, og det er derfor mobil kapital blir sett på som mer begrensende for nasjonale regjeringer (Marshall og Fisher 2015). Ut ifra et teoretisk perspektiv blir det argumentert for at kapital responderer mye kjappere til endringer i statlig politikk enn det handel gjør. Dette legger grunnlaget for at borgere og regjeringer vil være mer bekymret, og følge seg begrenset av risiko og indirekte trusler assosiert med kapital mobilitet enn internasjonal handel (Marshall og Fisher 2015).

KOF økonomisk globaliseringsindeks

KOF Swiss Economic Institute 2007 er en ny og oppdatert versjon av originalen som ble konstruert i 2002, og er utformet av Axel Dreher, Noel Gaston og Pim Martens (2008, 45). Hovedindeksen måler flere dimensjoner ved globalisering, som blant annet de økonomiske, sosiale og politiske dimensjonene. Globalisering blir konseptualisert som det å skape nettverk blant aktører på tvers av kontinenter, formidlet gjennom variert flyt av blant annet folk, informasjon, ideer, kapital og

varer (Dreher mfl. 2008, 43). Det er en prosess som eroderer nasjonale grenser, integrerer økonomier, kulturer, teknologi og regjeringer som produserer komplekse relasjoner av gjensidig avhengighet (Dreher mfl. 2008). Den *økonomiske globaliseringsindeksen* vil bli benyttet som indikator for å måle økonomisk globalisering, og hentes fra datasettet Quality of Governance Standard 2017. Originalt dekker indeksen 122 land i tidsperioden 1970-2013, ut i fra dette hentes data for de 29 europeiske land (se appendiks tabell 12 A for landoversikt) i tidsperioden 2002-2012.

Tabell 1 viser hvordan økonomisk globaliseringsindeksen er blitt operasjonalisert og hvilke sub-indikatorer som er brukt. Det legges vekt på to dimensjoner, faktisk kapitalflyt og restriksjoner på handel og kapital. (i) *Faktisk flyt* inkluderer data på handel og FDI og Portfolio investeringer, samt brutto inn- og utbetalinger av FDI. Det er også inkludert inntektsbetalinger for å approksimere hvilken grad et land ansetter utenlandske folk og kapital i sin produksjon. (ii) *Internasjonal handels- og investeringsrestriksjoner* er den andre sub-indeksen og refererer til restriksjoner på handel og kapitalflyt ved bruke skjulte import barrierer, gjennomsnittlig tariffater, skatt på internasjonal handel og kapitalkontroll (Dreher mfl. 2008, 43-44; Ezrow og Hellwig 2014, 820). Denne indeksen går fra 0 til 100 hvor lave verdier (0) indikerer lite globalisert og høye verdier (100) veldig globalisert. Tabell 1 viser hvordan forklaringsvariabelen «økonomisk globalisering» er konstruert:

Tabell 1. KOF - økonomisk globaliseringsindeks

Sub-indikatorer som er inkludert i indeksen		Vekting (%)		
		KOF indeksen	2007	2002
i)	Faktisk flyt		(50)	(50)
	Handel (prosent av BNP)		(16)	(22)
	Utenlandske direkteinvesteringer Flows (prosent av BNP)		(21)	-
	Utenlandske direkteinvesteringer Stock (prosent av BNP)		(23)	(27)
	Portfolio investering (prosent av BNP)		(19)	(24)
	Inntektsbetaling til utenlandske statsborgere (prosent av BNP)		(22)	(27)
ii)	Restriksjoner		(50)	(50)
	Skjulte importbarrierer		(24)	(23)
	Gjennomsnittlig tarifftrate		(28)	(28)
	Skatt på internasjonal handel (prosent av dagens omsetning)		(28)	(26)
	Kapital kontobegrensinger		(20)	(23)

Kilde: Dreher, Gaston og Martens 2008, 48-49

I tabell 1 er det mulig å se at KOF-indeksen fra 2002 ble endret i 2007 hvor utenlandske direkte investeringer strømminger som prosent av BNP ble inkludert som en sub-indikator. Det er også mulig å se vektingen av de forskjellige sub-indikatorene som er med i indeksen.

Dataene som innhentes for å operasjonalisere «økonomisk globaliseringsindeksen» er forskjellige sub-indikatorene som slås sammen til en indeks (indikator), og blir transformert i henhold til den persentilen av den originale fordelingen. Fordelen er at den enkelte variabelens faktiske vekting i indeksen ikke i for stor grad blir påvirket av fordelingen. Dette betyr at resultatene i mindre grad vil være drevet av ekstreme uteliggere og manglende verdier (Dreher mfl. 2008, 46). Dataene for indeksen blir kalkulert på en årlig basis, men ikke alle dataene er tilgjengelige for alle land og år. I disse tilfeller blir alle variabler lineært tillagt før vektingsprosedyren, og manglende verdier blir substituert med de siste tilgjengelige dataene. Observasjoner for den helhetlige indeksen blir markert som missing hvis mer enn en tredjedel av observasjoner på sub-indikatorene som mangler (Dreher mfl. 2008).

Operasjonaliseringen av økonomisk globalisering slik det er gjort i indeksen sammenfaller med det teoretiske rammeverket presentert i kapittel 2, hvor økonomisk globalisering blir konseptualisert som integrasjon i den globale økonomien.

Kapitaleierskap

For å måle og analysere mer spesifikke dimensjoner ved økonomisk globalisering vil mer spesifikke mål bli operasjonalisert. Kapitaleierskap og handel blir operasjonalisert som to individuelle variabler basert på argumentet om at disse to dimensjonene ved økonomiske globalisering ikke nødvendigvis vil ha samme påvirkningskraft (Marshall og Fisher 2015). Ved å gjøre det på denne måten er det mulig å nyansere analysene og igjen se dette opp mot den mer generelle indeksen.

Ved bruk av en faktoranalyse som baserer seg på prinsipalkomponent tilnærmingen er det mulig å konstruere en kapitaleierskapskala som består av flere variabler som konseptuelt måler det samme (Acock 2014, 379). I dette tilfelle er det ønskelig å konstruere en *Kapitaleierskapskala* basert på de fire indikatorene for økonomisk globalisering som Marshall og Fisher (2015) mener at skiller seg distinkt ut fra indikatorer som handel. Dataene for disse fire indikatorene er hentet fra Eurostat sine databaser 2017 (Eurostat 2017) i fra tidsperioden 2002-2012. Dataene som er tilgjengelig hos Eurostat inkluderer kun 25 av de landene som er ønskelig å undersøke. Landene som ikke blir inkludert i analysene med denne variabelen er Norge, Island, Sveits og Ukraina. De fire indikatorene som utgjør kapitaleierskap variabelen er:

- (i, ii): *Utenlands direkteinvesteringer* i form av beholdninger (FDI Inward/Outward Stocks) er den minst fleksible av alle former for kapitaleierskap. Grunnen ligger i at de inkluderer kontrollering, risiko, oppstart og eiendomsinvesteringer og er minst sensitiv til strukturelle endringer. Inward FDI Stock viser verdien til investeringsaksjer som holdes av multinasjonale entreprenører i en økonomi. Den måles som en prosent av BNP for å kunne sammenligne på tvers av land. Outward FDI Stock viser til verdien av investeringsaksjer holde av multinasjonale entreprenører i et lands økonomi som ikke er det landet som rapporterer (Eurostat 2017; Marshall og Fisher 2017).
- (iii): *Utenlands direkteinvesteringer* i form av strømminger (FDI Flows) er ferske investeringsbeslutninger og er mer sensitiv overfor endringer av kapitalavkastningen de får. FDI Flows er i større grad mer mobil og sensitiv til avkastningsendringer enn FDI Stocks. FDI Flow viser gjennomsnittlig inngående- og utgående FDI flyt som en prosent av BNP.

Den måler intensiviteten av investeringsintegrasjon i den internasjonale økonomien. Ved at dataene er uttrykk som en prosent av BNP fjernes effekten av forskjeller mellom størrelsen på økonomien til et land.

(iv): Porteføljeaksjer (*Portfolio Equity Stock*) er små investeringer, hovedsakelig i aksjemarkedet, og er i høy grad fleksible og vil være mest sensitiv overfor endringer i avkastninger. Denne formen for kapitaleierskap er nærmest perfekt kapitalmobilitet, fordi de kan bevege seg fritt nesten uten kostnader (Marshall og Fisher 2015, 361). Portfolio aksjebeholdning som viser verdien og komposisjonen måler eierskap av andelen av bedrifter og fond under en 10% grense som skiller portefolier fra direkteinvestering (Lane og Miles-Ferretti 2007, 226).

Handel

Handelsmønstre endrer seg sakte på grunn av produksjonsfaktorer. En tredjedel av handel i OECD-land skjer via mellom-firmaer, som gjør det mindre fleksibelt (Marshall og Fisher 2015, 361). *Handel* vil bli målt som en prosent av BNP og hentet fra Eurostat 2017 (Ezrow og Hellwig 2014; Marshall og Fisher 2014, 364; Schaffer og Spilker 2015, 409).

Regjeringseffektivitet

Det teoretiske rammeverket impliserer at økonomisk globalisering hemmer nasjonale regjeringers handlingsrom og mulighet til å utøve politikk som de er valgt inn for å utføre. Dette blir ofte sett i sammenheng med hvor mye staten bruker på velferdsytelser. Økonomisk globalisering trenger ikke nødvendigvis være redusert til å bare omhandle det området siden ønsker fra borgere ikke nødvendigvis begrenses til sosiale utgifter. Det vil derfor være interessant å undersøke regjeringers effektivitet eller handlingsrom til å utøve den politikken som de i utgangspunktet har forpliktet seg til å gjennomføre ved å bli valgt. Ved å ta utgangspunkt i variabelen *Regjeringseffektivitet* som måler kvaliteten til offentlige tjenester, embetsmenn og dens grad av uavhengighet fra politisk press, kvaliteten på politiske formuleringer og implementering og kredibiliteten til regjeringens forpliktelser til slik politikk vil det bli mulig. Denne variabelen kan si noe om den generelle ytelses evne til nasjonale regjeringer (Kaufman, Kraay og Mastruzzi 2010). Alle land blir gitt en rang som går fra lav (0) til høy (100). Dataene fra denne variabelen er hentet fra Verdensbankens databaser om styresett i verden for perioden 2002-2012 (World Bank Group 2016). Det vil også være nødvendig å ha med et mer objektivt mål på nasjonal regjeringers utøvelse fordi borgeres subjektive oppfatninger kan være påvirket av misnøye at de ikke har ønsket parti i regjering eller ønske om at regjeringer bør gjøre enda mer.

3.2.2.3 Interaksjonsvariabler

Hypotese 2a og b kan betraktes som en betinget hypotese hvor forholdet mellom to variabler avhenger av verdier til en annen variabel og gir en indikasjon på at en interaksjonsmodell er nødvendig for å kunne undersøke hypotesen (Brambor, Clark og Gobler 2006, 64). Det blir konstruert interaksjonseffekter for å undersøke hvordan variabelen som måler regjeringers utøvelse (X) påvirker borgeres evaluering av demokratiet (Y) på ulike måter avhengig av verdiene på økonomisk globalisering (Z). Det gjør det mulig å undersøke om en annen forklaringsvariabel er betinget av verdiene på økonomisk globalisering.

Interaksjonsleddene er mellom følgende variabler: *Regjeringsutøvelse*×*Økonomisk globalisering*, *Regjeringsutøvelse*×*Kapitaleierskapskala* og *Regjeringseffektivitet*×*Økonomisk globalisering*. De to første interaksjonene er kryssnivå interaksjoner mellom mikro- og makronivå variabler. Det siste er mellom to kontekstvariabler. På bakgrunn av for høy korrelasjon mellom variabelen regjeringseffektivitet og kapitaleierskap er ingen interaksjon inkludert mellom disse to variablene. Videre blir hver av interaksjonene tatt inn i separate modeller for å unngå høy korrelasjon mellom makro-nivå variablene (Kestiliä-Kekkonen og Söderlund 2015, 113).

3.2.3 Kontrollvariabler

For å kontrollere for bakenforliggende variabler som kan gi opphav til spuriøsitet mellom forklaringsvariablene presentert over og den avhengige variabelen vil det være essensielt å ha med kontrollvariabler som er basert på eksisterende forskning forskning (Skog 2013). Det er godt dokumentert i litteraturen som omhandler demokratisk tilfredshet hvilke faktorer som er med på å påvirke borgeres holdninger. Dette inkluderer faktorer som personlig karakteristika, ressurser og politiske holdninger som det i denne studien vil være hensiktsmessig å inkludere som kontrollvariabler. *Alder* og *kjønn* er personlige karakteristikker som det er nødvendig å kontrollere for (se f. eks Anderson og Guillory 1997; Norris 2011; Coredo og Simòn 2016).

Ressurser som ofte sees i sammenheng med utdanning og/eller sosioøkonomisk status (blir brukt som forklaringsvariabel) bør inkluderes. Som kontrollvariabel blir *utdanning* inkludert, og høy *utdanning* er ofte negativt assosiert med tilfredshet med demokrati (Anderson og Guillory 1997; Kriekhaus, Son, Bellinger og Wells 2014, 145; Coredo og Simòn 2016). Politiske holdninger som *interesse for politikk og ideologisk plassering* har vist seg å spille en viktig rolle

(Anderson og Guillory 1997; Coredo og Simòn 2016). *Økonomiens tilstand* blir også i den eksisterende forskningen trukket fram som viktige kontekstuelle faktorer i analyser av borgeres evaluering av demokrati. Denne variabelen er hensiktsmessig å inkludere for å kontrollere for den økonomiske krisen i Europa som har rammet landene forskjellig og variabelen totalsentreses (Ferrin og Kriesi 2016, 15). For en mer utfyllende oversikt over kontrollvariablene se tabell 11 A og tabell 13 A i appendikset (kapittel 8).

3.3 Metodisk tilnærming

3.3.1 Forskningsdesign

Studiens forskningsdesignets tilnærming baserer seg på en komparativt tverssnittdata over seks Ess runder, hvor formålet er å kunne gjøre slutninger om forholdet mellom økonomisk globalisering og borgeres evaluering av demokratisk utøvelse. I forskningsfeltet som omhandler komparativ politikk er det tradisjonelt blitt lagt vekt på kontekstuelle faktorer og hvordan større systemers karakteristikk påvirker enhetene innenfor dem (Brambor mfl. 2006, 65), og studien baserer seg på data fra 29 forskjellige land i en tidsperiode fra 2002-2012, som til sammen gir 276 627 observasjoner. Dette unike datamaterialet svært godt egnet for kvantitative analyser. Analyseenhetene for studien er individer befinner seg på mikronivå. Hovedforklaringsvariabelen er på makronivå og det teoretisk rammeverket antyder at det er et forhold på tvers av disse nivåene. Individer blir ofte definert som det laveste nivået (nivå 1) og omhandler individuelle karakteristikk og atferd. Kontekstuelle faktorer som sosiale, økonomiske, kulturelle tilstander og politikk på det globale, nasjonale og lokale nivået, befinner seg på et høyere nivå enn individer. Disse høyere nivå faktorene blir disaggregert slik at alle enhetene på nivå 1 får verdien til kontekstfaktoren som de tilhører på det høyere nivået (Luke 2004, 5; Hox 2004, 2-3).

Det teoretiske rammevekt og dataenes egenskaper gjør at det en statistisk flernivåmodell egner seg godt som metodisk tilnærming. Denne metoden gjør det mulig å ta høyde for samhandling mellom individer og konteksten. Flernivåmodell som statistisk analysemetode gjør det mulig å analysere karakteristika eller prosesser på et høyere nivå, som politisk kontekst, og hvordan dette har innvirkninger på lavere nivå, individer. I det følgende vil først en redegjørelse for valget om å bruke en flernivå regresjonsmodell bli gjennomgått. Dette etterfølges av en

gjennomgang av estimeringsmetoder, og til slutt vil modellene som skal analyseres i forhold til de tre hypotesene bli gjennomgått.

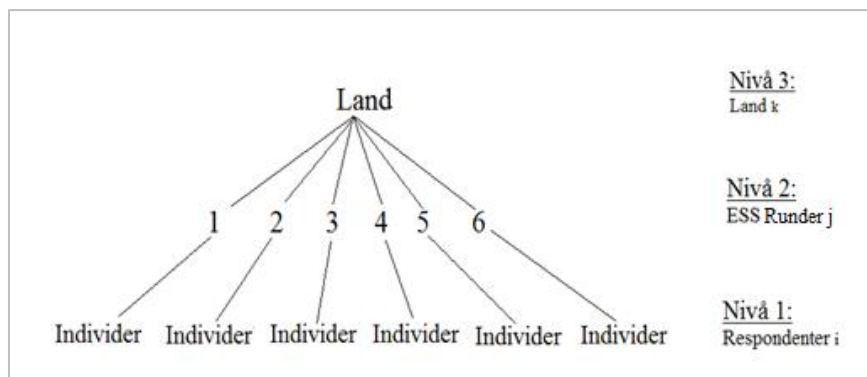
3.3.2 Valg av flernivåmodell

Generelt er det tre redegjørelser som bør undersøkes for å stadfeste og rettferdiggjøre valget av flernivåmodell. Disse redegjørelsene er av teoretisk, statistisk og empirisk art. Ved å gjennomgå disse kommer det tydelig fram at det er nødvendig å bruke flernivå regresjonsmodell som metodisk tilnærming.

Den første redegjørelsen er teoretisk, og baserer seg på at det i det teoretiske rammeverket foreligger en klar flernivåstruktur. Ved å ikke bruke flernivå som metodiske verktøy risikerer en å gjøre en feilslutning der man neglisjerer den viktige innvirkningen kontekstuelle faktorer har (Luke 2004). Det vil derfor være hensiktsmessig å bruke et metodisk verktøy for å teste dette empirisk som kan ta høyde for samspillet mellom individer og politisk kontekst.

Den andre redegjørelsen er statistisk. Egenskapene ved datasettet sier noe om behovet for å bruke flernivåanalyse. I en vanlig regresjonsanalyse (OLS) er en antagelse at observasjonene skal være uavhengige av hverandre. Når datastrukturen er gruppert er det en høy sannsynlighet for at denne antagelsen blir brutt. Dette gir mening siden det er rimelig at borgere fra et europeisk land i større grad har likere oppfattelse om demokratiets funksjoner enn borgere som ikke er fra det landet. I flernivåmodeller er ikke uavhengighetsantagelsen like sterk og tillater for korrelerte feilstrukturer (Luke 2004, 22). Datastrukturen som vist i figur 2 illustrerer hvorfor det er hensiktsmessig å ha en flernivåmodell. Individer som er med i datasettet vil være gruppert i de forskjellige nivåene i den hierarkiske datastrukturen.

Figur 2. Datastruktur

Figur 2 illustrerer hvordan individer (*i*) nivå 1 er gruppert «nested» i nivå 2, ESS runder (*j*), og som igjen er gruppert i nivå 3 som viser til landkarakteristikker (*k*) for studiens 29. De forskjellige nivåene i datastrukturen blir henvist til som nivå 1, nivå 2 og nivå 3 hvor:

Nivå 1 betegner individ-nivået hvor dataene har informasjon om alle enhetene og består av variabler som er målt på individ-nivå. Dette inkluderer den avhengige variabelen *tilfredshet med demokrati*, og de uavhengige variablene: borgeres oppfatning om regjeringen, utdanning, inntekt, alder, kjønn, politisk interesse, ideologi og vurdering av økonomien.

Nivå 2 betegner ESS runder-nivået og tidsdimensjonen gir data landsdata fra forskjellige årstall i henhold til når ESS runden ble utført (for eksempel Norge 2002, Norge 2004 osv.). Hensikten med dette nivået er at dataene er strukturert slik at hvert individ på nivå 1 er gruppert ut ifra hvilken ESS runde/år dataene på individ nivå er innhentet. På denne måten er det mulig å la kontekst variabler variere fra ESS runde til ESS runde (år til år) for å få med variasjon over tid (Mehmetoglu og Jakobsen 2017, 216). I praksis betyr dette at kontekstvariabelen som for eksempel graden av økonomisk globalisering i et land kan variere fra ett år til et annet år.

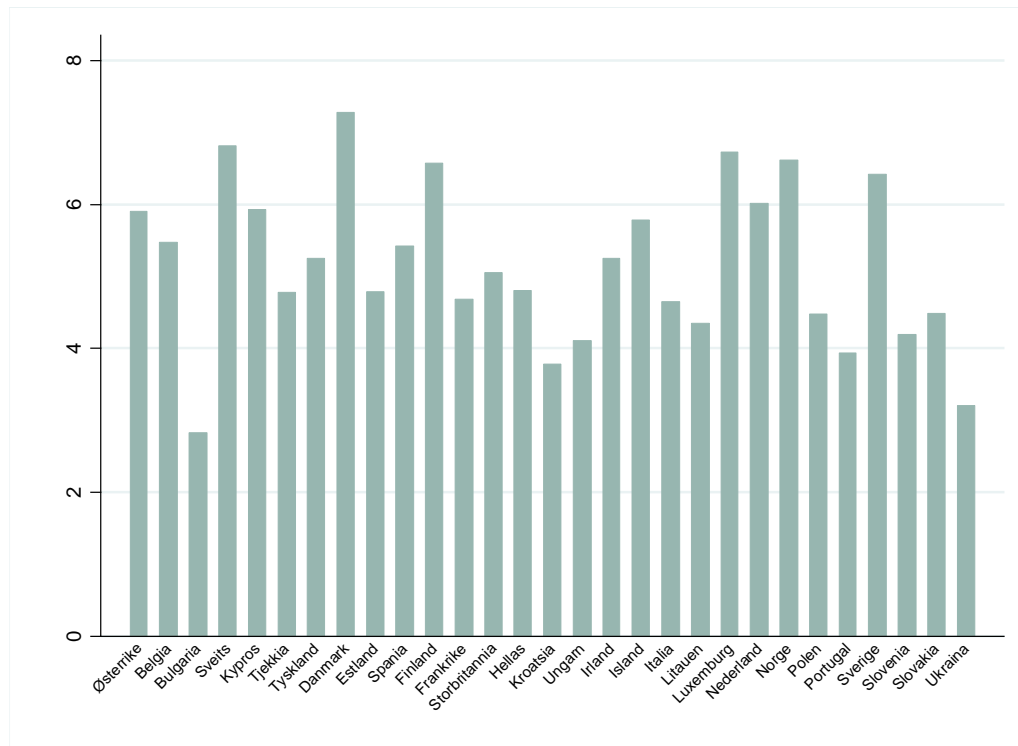
Nivå 3 betegner land-nivået. Dette er data som opprinnelig ikke er målt på individnivå, men blitt disaggregert slik at hvert individ har riktig verdi i forhold til land og EDD runde(år). På dette nivået er variablene: økonomisk globalisering og regjeringseffektivitet, og kapitaleierskapskalaen og handel.

Nivå 3 blir ofte sett på som den overordnede gruppen (superklyngen). Det at nivå 1 er gruppert referer til det faktum at den laveste klassifikasjonen (nivå 2) resulterer fra oppdeling av enheter som tilhører den samme overordnede gruppen og er den høyeste klassifikasjonen (nivå 3) (Rabe-Hesketh og Skrondal 2012, 386). Et slikt design er blitt brukt av eksisterende studier som benytter seg av det kumulative datasettet til European Social Survey runde 1-7 (Kestilä-Kekkonen og Söderlund 2016, 14; Mehmetogul og Jakobsen 2017, 216-217). Et slikt design gjør det mulig å undersøke om variabler på hvert nivå av det hierarkiske datasettet har en påvirkning på den avhengige variabelen som er målt på nivå 1 (West, Welch og Gatecki 2015, 135).

Den tredje redegjørelsen er å undersøke behovet for en flernivåstruktur empirisk (Luke 2004, 18). Figur 3 viser den gjennomsnittlige verdien for den avhengige variabelen demokratisk

tilfredshet på tvers av landene som er inkludert i studien. Figuren viser at det er en betydelig variasjon mellom landene med verdier fra 3 til verdier på 7 i forhold til demokratisk tilfredshet.

Figur 3. Gjennomsnittlig tilfredshet med demokrati i Europa

Kilde: European Social Survey runde 1-6

Ved å undersøke intraklassekorrelasjon (IKK) kan det gi en statistisk indikasjon på de empiriske trendene som foreligger i figur 3 og fungere som et mer «formelt bevis». IKK indikerer proporsjonen av variasjon i den avhengige variabelen som forklares av gruppestrukturen i populasjonen (Luke 2004, 18; Hox 2004). Korrelasjonen kan også anses som den forventede korrelasjonen mellom to tilfeldige individer som er i den samme gruppen (eller land). For å undersøke IKK estimeres en tom flernivåmodell (modell 0) som vises i ligning (1.0), og som består kun av den avhengige variabelen. Korrelasjonskoeffisienten beskriver homogeniteten i populasjonen innenfor en gruppe og defineres av varianssammensetningen i modellen (Hox 2010: 15; West, Welch og Gatecki 2015: 118). Den tomme modellen blir estimert ut fra den generelle ligningen:

$$Y_{ijk} = \beta_0 + u_{jk} + u_k + \varepsilon_{ijk} \quad (1.0)$$

I ligning (1.0) viser Y_{ijk} til den avhengige variabelen som måler demokratisk tilfredshet til individer (i) innenfor Ess runder (j) og land (k). β_{ijk} er den eneste faste effekten som viser til det «store gjennomsnittet» på tvers av alle individer. Residualene er delt opp i tre komponenter: variasjonen mellom land (u_k), variasjon mellom ESS rundene (u_{jk}) og variasjon på individnivå innenfor ESS rundene og land (ε_{ijk}) (Luke 2004; Hox 2004, 35). Resultatene fra modell 0 (se tabell 5 i kapittel 4) viser at variasjon (IKK) som skyldes landforskjeller er 0.161 som tilsier at 16.1% av variasjonen kommer fra landtilhørighet. Variasjon som kommer av ESS rundene er 0.201, og til tilsier at 20.1% av variasjonen i avhengig variabel skyldes tidsforskjellen som ESS rundene representerer. De moderate høye IKK-ene antyder at det bør brukes en flernivåmodell for å inkorporere karakteristikker som ESS runder og land representerer.

3.3.3 Flernivå regresjonsmodell

En flernivåmodell med tre nivåer antyder at effekter på det høyeste nivået anses som faste, mens effekter på lavere nivå kan variere over enheter på det høyere nivået i den hierarkiske datastrukturen. Faste effekter refererer til den gjennomsnittlige effekten på tvers av populasjonen uttrykt som en koeffisient, mens tilfeldige effekter viser til en effekt som varierer tilfeldig innenfor populasjonen «random slope» (West et al. 2010, 13). Flernivåanalyser gjør det mulig å analysere en avhengig variabel som forholder seg til forskjellige nivåer ved at analyseenheter er gruppert i forskjellige grupper slik figur 2 viser. Analyseteknikken prøver å ta høyde for en hierarkisk datastruktur ved å implementere tilfeldige effekter på de forskjellige hierarkiske nivåene. Fordelen med å skille nivåforskjellene oppnår man altså ikke ved å bruke andre statistiske modeller som kun klarer å ta høyde for ett analysenivå (Luke 2004; Hox 2004). Det at modellen inkluderer flere nivåer reduserer sannsynlighet for feilspesifisering (Steenberg og Jones 2002: 219; Hox 2010: 7). Flernivåanalyse gir også mulighet til å utforske kausal heterogenitet. Gjennom spesifisering av samspill på tvers av nivåene er det mulig å undersøke om den kausale effekten av prediktorer på lavere nivå er betinget eller moderert av prediktorer på høyere nivå. Det vil si at det er mulig å undersøke om det er en enkel uniform kausal dynamikk eller om dynamikken varierer på tvers av høyere nivå i analysen (Steenberg og Jones 2002). Hvis en gruppenivåvariabel modererer

sammenhenger på individnivå, kan dette vise en statistisk interaksjon mellom forklaringsvariabler på forskjellige nivåer.

Ved bruk av tre eller flere nivåer i flernivåanalyser kan det oppstå konseptuelle og statistiske problemer som en konsekvens av at modellene kan bli veldig store og kompliserte. En måte å unngå det på er å holde modellene relativt små for å unngå estimeringsproblemer (Hox 2004, 33). I modeller med flere nivåer eksisterer det også flere varianter av mulig interaksjonseffekter på tvers av de tre nivåene (Steenberg og Jones 2002, 225). Det er derfor viktig å være presis i spesifiseringen av modellene slik at de fungerer bra. I dette tilfellet vil trenivåmodellen være relativt håndterbar og variablene som er inkludert er gjort på bakgrunn av teoretisk relevans. Det er også kun grunnlag for to typer interaksjoner som er mellom nivå 1 og nivå 3, samt en interaksjon mellom to variabler på nivå 3.

Den vanligste estimeringsmetoden for å estimere parametere i modellen er å bruke «maximum likelihood» estimeringer (MLE) (Steenberg og Jones 2002, 225; Hox 2010, 40; Rabe-Hesketh og Skrondal 2012, 101). Parametere i en modell kan bli forstått som en egenskap ved populasjonen som i de fleste tilfeller er ukjent for oss, men som vi ønsker å få informasjon om (Skog 2013, 134). Ved å bruke MLE blir estimatene innhentet fra de ukjente populasjonsparameterne ved å optimere en sannsynlighetsfunksjon som maksimerer sannsynligheten for å observere de dataene som faktisk blir observert, gitt modellen. Sannsynligheten til en regresjons modell er definert som sannsynligheten til dataene gitt parameterne og det som puttes inn i modellen. Utrykket for den generelle sannsynlighetsfunksjonen er:

$$p(y | \beta, \sigma, X) = \prod N(y | X\beta, \sigma^2) \quad (2.0)$$

Det første leddet $p(y | \beta, \sigma, X)$ i likning (2.0) viser til den marginale fordelingen til den avhengige variabelen med referanse i de forskjellige parameterne, koeffisientene β , standardfeilene σ , og dataene X . Det andre leddet $N(y | X\beta, \sigma^2)$ representerer en normal sannsynlighetstetthetsfunksjonen. Funksjonen viser til sannsynlighetstettheten til alle de observerte individene som en funksjon av modellens parametere (Gilman og Hill 2009, 388). Formålet med estimeringsmetoden er å finne estimater til parameterne som maksimerer funksjonen slik at individene opptrer så sannsynlig som mulig (Rabe-Hesketh og Skrondal 2012; Gillman og Hill 2009, 388). MLE

estimatorer er basert på antagelsen om at det tilfeldige helningsleddet og nivå-1 residualene (ε_{ijk}) er normalfordelte. Tilnærmingens fordel er at den er generelt robust mot brudd på modellforutsetninger (Hox 2010, 40; Rabe-Hesketh og Skrondal 2012, 101).

3.3.4 Estimering av trenivåmodellene

Modelloppbyggingen baserer seg på en nedenfra og opp tilnærming (Hox 2010; West et al. 2010, 40), som tilsier en gradvis oppbygning av modellen. Det første steget er å estimere en modell som inkluderer forklaringsvariabler på det laveste nivået, deretter avanseres modellen ved å legge til kontekstvariabler og til slutt estimeres en modell med interaksjonseffektene. Modellene som presenteres i det følgende vil være grunnlaget for resultatene som presenteres og analyseres i kapittel 4 og som diskuteres i kapittel 5.

3.3.4.1 Modell 1. Individvariabler

Modell 1 bygger videre på modell 0 presentert i ligning (1.0) ved å inkludere nivå 1 variabler. I dette steget blir de faste effektene assosiert med forklaringsvariablene på individnivå inkludert. Notasjonene tar utgangspunkt i at det er p forklaringsvariabler på individnivå (X_{pijk}). Den grunnleggende modellen tar utgangspunkt i likning (1.0) og tar følgende form:

$$Y_{ijk} = \beta_{ojk} + \beta_{pjk}X_{pijk} + \varepsilon_{ijk}$$

hvor,

$$\beta_{ojk} = \gamma_{000} + u_{ojk}$$

$$\beta_{pjk} = \gamma_{p00} + u_{pjk}$$

«Mixed-effect» modellen kan illustreres slik:

$$Y_{ijk} = \gamma_{000} + \gamma_{p00}X_{pijk} + u_{ojk} + u_{pjk}X_{pijk} + e_{ijk} \quad (1.1)$$

Y_{ijk} viser til den avhengige variabelen. γ_{000} er modellens konstantledd og γ_{p00} er helningskoeffisienten til de p forklaringsvariablene X_{pijk} , $u_{pj}X_{pijk}$ og U_{0j} viser til nivå-2 residualer, og de antas å være uavhengige fra residualene e_{ijk} på individ-nivå. Til sammen blir modell 1 som blir estimert for å analyseres ha til sammen åtte faste effekter som kommer av at det er åtte forklaringsvariabler på individnivå, og ni tilfeldige effekter som er nivå 1 residualene (u_{0-pj}) (Luke 2009, 24). De p forklaringsvariablene (X_{pijk}) som inkluderes i modell 1 er nasjonal regjeringens utøvelse, sosioøkonomisk status og alle kontrollvariablene.

3.3.4.2 Modell 2. Individ- og kontekstvariabler

Modell 2 bygger videre på modell 1 ved å inkludere de faste effektene assosiert med forklaringsvariablene (Z_{gj}) på nivå 3, altså landgrupperinger. Modell 2i inkluderer kontekstvariablene økonomisk globalisering og regjeringseffektivitet, mens modell 2ii bli estimert med kapitaleierskapskala som mål på økonomisk globalisering og handel. Regjeringseffektivitet blir ikke inkludert i modell 2ii på grunn av høy korrelasjon med kapitaleierskapskalaen. Den grunnleggende «mixed-effects» modellen ser slik ut:

$$Y_{ijk} = \gamma_{000} + \gamma_{p00}X_{pijk} + \gamma_{p00}Z_{gk} + [u_{ok} + u_{gk}Z_{gk} + u_{ojk} + u_{pj}X_{pijk} + \varepsilon_{ijk}] \quad (2.0)$$

γ_{000} er modellens konstantledd. γ_{p00} er koeffisienten til nivå 1 og kontekstforklaringsvariablene (X_{pijk} og Z_{gk}). I en flernivåmodell er det mer enn ett residual: $u_{pj}X_{pijk}$ og $u_{gk}Z_{gk}$ er residualene til forklaringsvariablene, og $u_{ok} + u_{ojk} + e_{ij}$ er nivå 3, 2 og 1 residualene til modellen (Hox 2010, 13; West et. al 2010).

Forklaringsvariabler som inkluderes i modell 2i og 2ii er de samme nivå 1 som ivariablene modell 1: *nasjonal regjeringsutøvelse, sosioøkonomisk status og kontrollvariabelen*. Modell 2i blir estimert med kontekst variablene *KOF økonomisk globaliseringsindeks og regjeringseffektivitet*. Modell 2ii blir estimert med *kapitaleierskap og handel* som mål på økonomisk globalisering.

3.3.4.3 Modell 3. Interaksjonseffekter

Til slutt estimeres modell 3 hvor interaksjonseffektene blir introdusert. En av de store fordelene med å bruke flernivåanalyse er at det er mulig med mellomnivåinteraksjon. Interaksjonen kan si

om forklaringsvariabelen (X) påvirker den uavhengige variabelen (Y) ulikt avhengig av verdiene på moderatorvariabelen (Z) (Hox 2010: 11-13). Dette er relevant å finne ut med tanke på hypotese 1.

$$Y_{ijk} = \gamma_{000} + \gamma_{p00}X_{pijk} + \gamma_{p00}Z_{gk} + \gamma_{0g0}X_{pijk} \times Z_{gk} + [u_{ok} + u_{gk}Z_{gk} + u_{ojk} + u_{pjk}X_{pijk} + \varepsilon_{ijk}] \quad (3.0)$$

I likning (3.0) viser $\gamma_{0g0}X_{pijk} \times Z_{gk}$ til en mellomnivåinteraksjon, interaksjonen gjøres mellom en nivå 1 forklaringsvariabel og kontekstvariabelen. For interaksjonen mellom to kontekstvariabler er notasjonen slik ($\gamma_{0g0}Z_{gk} \times Z_{gk}$) i ligningen:

$$Y_{ijk} = \gamma_{000} + \gamma_{p00}X_{pijk} + \gamma_{p00}Z_{gk} + \gamma_{0g0}Z_{gk} \times Z_{gk} + [u_{ok} + u_{gk}Z_{gk} + u_{ojk} + u_{pjk}X_{pijk} + \varepsilon_{ijk}] \quad (3.1)$$

Interaksjonene som skal undersøkes i modell 3i og 3ii er hvordan KOF økonomisk globalisering indeksen (Z_{gk}) kan være en moderator effekt for: (i) borgeres egen oppfatning om den nasjonale regjeringens utøvelse (X_{pijk}) og (ii) hvor effektive regjeringer som representerer folket er i sin utøvelse (Z_{gk}). I modell 3iii blir det undersøkt om kapitaleierskap (Z_{gj}) kan være en moderatoreffekt for (iii) borgeres oppfatning om regjeringens utøvelse (X_{ijk})

3.3.5 Antagelser og begrensinger

Estimeringsmetoden forutsetter et stort utvalg. Det er blitt argumentert for at antall grupper i en flernivåmodell må overskride en viss terskel for at koeffisient-estimatorene skal være effektive (Hox 2010, 233). Hvor høy terskelen bør være er det uenighet om. Det er også blitt argumentert for at en slik terskel er unødvendig og misvisende, men at det kan være vanskelig å estimere variasjon mellom grupper om det er veldig få grupper med (Gelman og Hill 2009, 275), og i denne sammenhengen med 29 land (grupper), vil ikke dette være et problem. For å kunne bedømme hvor presis en flernivåmodell er, er det nødvendig å undersøke om de underliggende antagelsene for modellen er gjeldende for dataene. To av de viktigste antagelsene kan bli undersøkt empirisk og er (1) at nivå 1 (innenfor gruppe) feilene er uavhengige og normalfordelte med et gjennomsnitt på

null, og (2) at den tilfeldige effekten er normalfordelt med null i gjennomsnitt og uavhengige på tvers av grupper (Luke 2004, 38).

3.3.6 Oppsummering

Det vil bli estimert totalt syv modeller: *modell 0* viser til den tomme-modellen som kun inneholder forklaringsvariabler på individ nivå. *Modell 1* inkluderer kun individnivå variabler. *Modell 2i* bygger videre på modell 1 hvor kontekstvariablene økonomisk globaliseringsindeksen og regjeringseffektivitet blir inkludert. I *modell 2ii* blir kapitaleierskap inkludert som mål på økonomisk globalisering for å undersøke om denne operasjonaliseringen gir en annen effekt enn den generelle indeksen, i tillegg blir variabelen handel inkludert for å undersøke dens påvirkning. *Modell 3i* bygger videre på modell 2i hvor en kryssnivå interaksjon mellom borgeres oppfatting av den nasjonale regjeringens utøvelse og økonomisk globalisering. I *modell 3ii* bygger også videre på modell 2i, men i denne blir en interaksjon mellom to kontekstvariabler inkludert, regjeringseffektivitet og økonomisk globalisering. Til slutt estimeres *modell 3iii* som bygger videre på modell 2ii blir en interaksjon mellom borgeres oppfatting av regjeringers utøvelse og kapitaleierskap inkludert.

Kapittel 4

Empiriske resultater

I dette kapittelet blir resultatene fra de empiriske analysene presentert i to deler. Den første delen presenterer deskriptiv statistikk som gir en systematisk beskrivelse av studiens data. I den andre delen blir resultatene fra flernivåanalysene presentert, og dette utgjør studiens viktigste empiriske grunnlag. Fremleggelsen av de empiriske analysene følger den stegvise modelloppbyggingen som ble beskrevet i kapittel 3. Avslutningsvis oppsummeres resultatene og hypotesene besvares.

4.1 Deskriptiv statistikk

Gjennomgangen av den deskriptive statistikkens gir en generell oversikt og beskrivelse av mønstre i datasettet (Grønmo 2016, 289). Først vil deskriptiv statistikk for den avhengige variabelen *tilfredshet med demokrati* bli presentert, deretter gis en kort gjennomgang av hovedforklaringsvariablene.

Demokratisk tilfredshet

Tabell 2 viser hvordan europeere generelt har evaluert demokratiet gjennom de seks ESS rundene.

Tabell 2. Fordeling av observasjoner på avhengig variabel

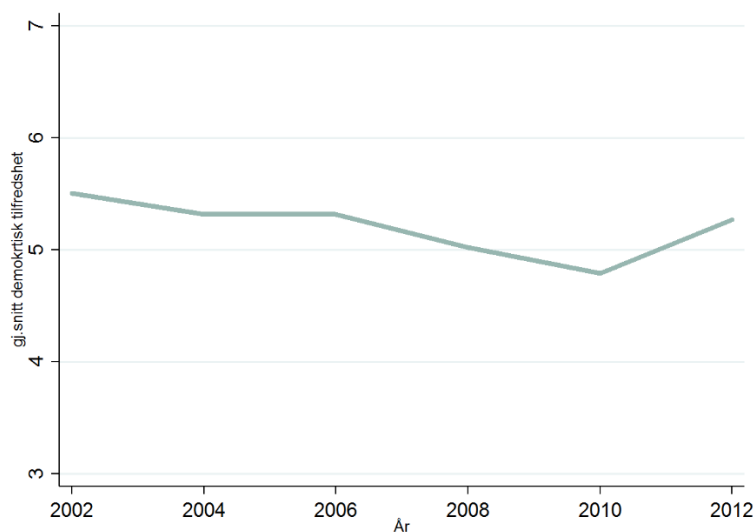
Demokratisk tilfredshet	Andel	Observasjoner
Ekstremt misfornøyd 0	6 %	13 846
1	3,8 %	9984
2	7,1%	17 013
3	10,3%	24 545
4	11%	26 287
5	18,4%	45 080
6	12,3%	30 564
7	13,8%	37 285
8	11,1%	32 674
9	3,7%	12 543
Ekstremt fornøyd 10	2%	6323
Totalt:		256 144

Kilde: European Social Survey runde 1-6

Fordelingen av observasjoner på den avhengige variabelen viser at det til sammen er 256 144 observasjoner fra 29 land for alle ESS rundene. De fleste observasjonene som er på verdi 5 med 18,4 prosent, og gir en indikasjon på at flesteparten av respondentene kan anses å være middels fornøyd. Det er rundt 38,2 prosent av observasjonene som befinner seg i de nedre kategoriene og som uttrykker misnøye. Mens det er rundt 42,9 prosent som befinner seg over middelverdiene. Dette gir en antydning for at det er et lite flertall som er mer fornøyd med demokratisk utøvelse, enn misfornøyd. Det er bare et par prosentpoeng som skiller disse to brede kategoriene. Totalt består datasettet av 267 627 analyseenheter (individer) fra 29 land, og er basert på 6 ESS runder. Det er rundt 4,29 prosent av disse analyseenhetene som ikke har svart på spørsmålet og kan betraktes som manglende verdier for denne variabelen.

Med det sammenslåtte datasettet fra ESS er det også mulig å undersøke hvordan holdninger til demokratiet har endret seg over de forskjellige ESS rundene. Første ESS runde ble gjennomført i 2002 og runde seks ble gjennomført i 2012. Figur 4 kan gi en indikasjon på hvordan holdningene til europeere har endret seg fra ESS runde 1 til 6. Dette gjøres ved å se på den gjennomsnittlige verdien på variabelen demokratisk tilfredshet for hver ESS runde. Grafen gir en generell indikasjon for hele Europa om hvordan europeere generelt evaluerer demokratiet.

Figur 4. Demokratisk tilfredshet i Europa fra 2002-2012

Kilde: European Social Survey runde 1-6

Figuren gir en generell indikasjon for hele Europa om hvordan europeere generelt evaluerer demokratiet, og det kommer frem at det har vært en relativt stabil nedgående trend til 2010, med

svak oppgang fra 2010 til 2012. Fra 2010 til 2012 øker tilfredsheten til samme nivå som for de første rundene.

Sosial klasse

Tabell 3 viser fordelingen av individer ut fra sosioøkonomisk status. Dette gir en indikasjon på hvordan individene i datasettet fordeler seg etter de fem kategoriene i Goldthorpe klasseskjemaet.

Tabell 3. Fordeling av individer etter sosial klasse

Sosial klasse	Andel	Observasjoner
Øvre serviceklasse	15,8 %	36 334
Nedre serviceklasse	17 %	40 295
Småborgerskapet	12,2%	25 963
Faglærte arbeider	34,3%	81 616
Ufaglærte arbeider	20,6%	49 031
	Totalt:	233 239

Kilde: European Social Survey runde 1-6

Tabell 3 viser til at det er flest individer tilhører klassen *faglærte arbeidere*, og majoriteten tilhører de to nedre klassene. Det er færrest som tilhører *småborgerskapet*, og deretter *øvre serviceklasse*. 12,8 prosent av alle individene som har vært med i undersøkelsen kan betraktes som å være manglende verdier. Det høye tallet kommer av at både Frankrike og Ungarn i ESS runde 2 ikke har observasjoner for den ene variabelen som ble brukt for å operasjonalisere sosial klasse variabelen.

Oppfatningen av nasjonal regjeringens utøvelse

Tabell 4 viser fordelingen av observasjoner for variabelen *oppfatninger om den nasjonale regjeringens utøvelse*.

Tabell 4. Fordeling av individer og deres oppfatning om den nasjonale regjeringen

Nasjonal regjeringen	Andel	Observasjoner
Ekstremt misfornøyd 0	12,1 %	26 823
1	7,3 %	18 030
2	11,4%	26 356
3	14,1%	33 224
4	12,7%	30 773
5	17,1%	43 546
6	10,5%	28 207
7	8,3%	26 840
8	4,4%	15 725
9	1%	4154
Ekstremt fornøyd 10	0,06%	2418
Totalt:		256 096

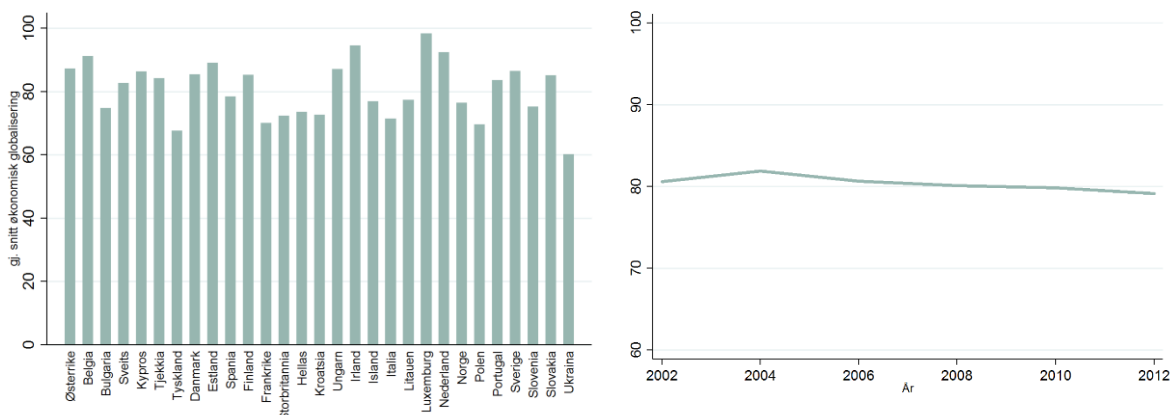
Kilde: European Social Survey runde 1-6

De fleste observasjonene befinner seg på midtpunktet, verdi 5. Det er rundt 43,3 prosent av observasjonene som befinner seg på de lavere verdiene, mens det er 24,6 prosent på de høyere verdiene. Dette gir en indikasjon på at det er flere som mener at den nasjonale regjeringen ikke gjør en god jobb, i forhold til de som mener at regjeringen gjør det. Det er rundt 4,3 prosent som ikke har svart/ verdier på denne variabelen.

KOF - Økonomisk globaliseringsindeks

Figur 5 viser den gjennomsnittlige graden av økonomisk globalisering i de landene som er med i studien i perioden 2002-2012. Den grafiske fremstillingen viser først gjennomsnittlige globalisering i et land for perioden 2002-2012, og den totale gjennomsnittlige trenden over tid for alle landene som er med i studien. Dette er gjort for å gi en oversiktlig fremstilling av variabelen. Det som ikke kommer fram av denne grafiske fremstillingen er utviklingen av globalisering innad i landene for tid. Belgia, Irland, Luxemburg og Nederland skiller seg ut som å være de fire landene på topp hvor den gjennomsnittlige verdien på økonomisk globaliseringsindeksen for alle de seks rundene er over 90. Landene som har hatt lavest grad av økonomisk globalisering i perioden med verdier fra 50 til 70 er Tyskland, Frankrike, Polen og Ukraina.

Figur 5. Gjennomsnittlig økonomisk globalisering i land og i perioden 2002-2012

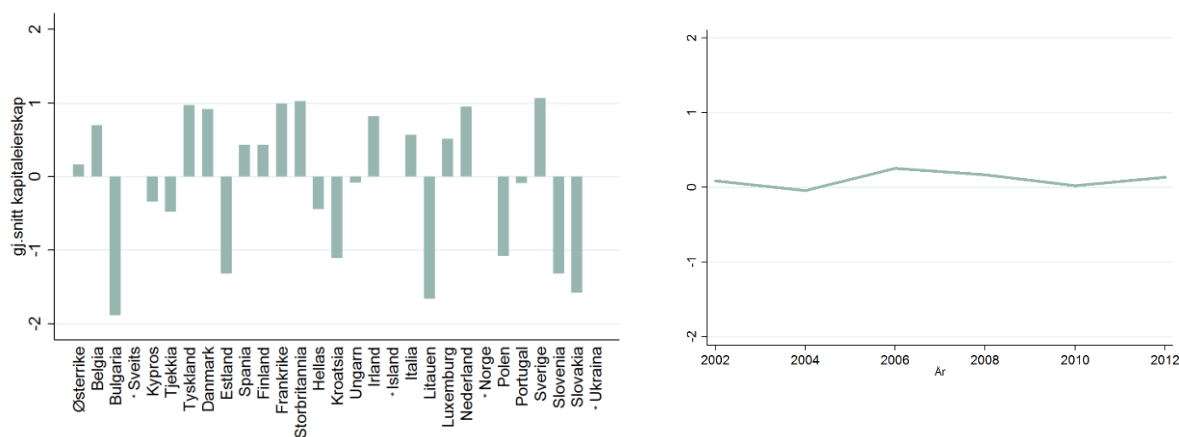
Kilde: Quality of Governance 2017

Figuren viser også den gjennomsnittlige graden av økonomisk globalisering for alle landene fra runde 1 til 6. Trenden gir en indikasjon på en relativt stabil trend, med en svak nedovergående trend fra 2004 til 2012. Se figur 10 A i appendiks for detaljert utvikling for hvert enkelt land.

Kapitaleierskapskala

Figur 6 viser fordelingen av gjennomsnittlig kapitaleierskap over hele perioden for hvert av de 25 landene som har observasjoner på denne variabelen, og gjennomsnittlige kapitaleierskap i Europa på tvers av ESS rundene. Sverige, Storbritannia, Frankrike og Tyskland har høye verdier, og positiv verdi viser til høye grad av investeringer i landet (Sverige har høyest). Bulgaria, Litauen, Slovakia og Slovenia skiller seg ut som de landene som har lavest verdi, og negativ verdi indikerer lavere grad av investeringer i landet. Høye verdier på kapitaleierskapskalaen indikerer at landet har høy grad av globalisering i form av kapitaleierskap.

Figur 6. Gjennomsnittlig kapitaleierskap for land og i perioden 2002-2012

* Sveits, Island, Norge og Ukraina har ikke verdier for denne variabelen.

Kilde: Eurostat 2017

Figuren viser at den generelle trenden i Europa er stabil, men til dels varierende og fra 2010 er den positiv. Se figur 11 A i appendiks for detaljert utvikling for hvert enkelt land. Indikatorene som måler økonomisk globalisering, KOF-indeksen og kapitaleierskap (Figur 5 og 6), viser at det er noen forskjeller mellom dem. Landene som skiller seg i å være mest og minst økonomisk globalisert avviker fra hverandre. Den største forskjellen er at land som hadde lave verdier på KOF-indeksen som Tyskland og Frankrike er de landene som har høyest verdi på kapitaleierskapsvariabelen. Se figur 10 A i appendiks for detaljert utvikling for hvert enkelt land.

4.2 Flernivåanalyser

Resultatene fra trenivåanalysene utgjør hovedgrunnlaget for de empiriske analysene. Anvendelsen av flernivåmodeller er viktig fordi man kan undersøke kontekstuelle faktorerens påvirkning og interaksjoner på tvers av nivåene. Resultatene blir presentert stegvis i tråd med modelloppbyggingen fra kapittel 3. Først blir resultatene fra den tomme-modellen (modell 0) oppsummert. Deretter blir modell 1 presentert som følges av modell 2 og til slutt modell 3. Den avhengige variabelen for alle modellene som presenteres er *tilfredshet med demokratiet* på en skala fra 0 (misfornøyd) til 10 (fornøyd). For å kunne stadfeste at det er en signifikant sammenheng mellom avhengig og uavhengig variabel så blir signifikantnivået satt til 5 prosent. Det impliserer at det er 5 prosent sjanse for å gjøre en forkastingsfeil av type I, som tilsier at man feilaktig forkaster

nullhypotesen om at det *ikke* er en sammenheng mellom avhengig variabel og forklaringsvariabelen (Løvåas 2013, 253). Signifikantnivået settes på et lavt nivå siden det å akseptere konsekvensene ved å gjøre en type I-feil, som betyr at en sier at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom to variabler når det i virkeligheten ikke er det, er kritisk i forhold til påliteligheten til funnene. Dette gjelder også ved type 2-feil, som vil si at en sier det ikke er en sammenheng mellom variablene når det i realiteten er det (Løvåas 2013).

4.2.1 Resultater fra trenivåmodellene

Resultatene fra de empiriske analyse av flernivåmodellene vil bli presentert i tabell 5, 6, 7 og 8 hvor det er mulig å identifisere effektstørrelsen til de ustandardiserte koeffisientene, standardavviket og p-verdiene til variablene. Å rapportere effektstørrelsen sier noe om styrken og retningen i sammenhengen mellom en forklaringsvariabel og den avhengige variabelen, og det vil være mulig å si noe om substansen til funnene. Flere har argumenter at dette er en bedre og mer korrekt statistisk praksis, enn et for stort og ensidig fokus på p-verdier (Ellis 2010). Feiltolkninger av p-verdier som en statistisk test forekommer veldig hyppig, og enkelte vitenskapelige tidsskrifter fraråder bruken av klassifiseringer av resultater som signifikant eller ikke-signifikant på bakgrunn av p-verdiene (Greenland, Senn, Rothman, Carlin, Poole, Goofman og Altmann 2016, 338; Matthews, Wasserseing og Spiegelhalter 2017). I tolkningen av de empiriske resultatene vil fokuset ligge like mye på effektstørrelsen til koeffisientene som den statistiske signifikansen for å kunne si noe om forholdet mellom forklaringsvariablene og den avhengige variabelen.

4.2.1.1 Modell 0. Tom-modell

Estimeringen av den tomme modellen ble brukt for å stadfeste behovet for å bruke flernivå som metodisk tilnærming. Den tomme-modellen er et sterkt bevis for at mellomgruppevariasjonen er tilstedeværende og ikke lik null.

Tabell 5. Modell 0 - tom modell

	Modell 0
<i>Fast effekt</i>	
Konstantledd	5.11*** (.216)
<i>Tilfeldig effekt</i>	
Intraklassekorrelasjon	
Nivå 2: ESS runder	.201
Nivå 3: Land	.161
AIC	1 031 564
BIC	1 031 564
N land	29
N individer	256 144

*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001. Robuste standardavvik i parentes.

Kilde: European Social Survey runde 1-6

Den faste delen av modellen er konstantleddet, koeffisienten til konstanten viser til det store gjennomsnittet på tvers av alle individene, og ligger på 5,11. Gjennomsnittet viser til en relativ moderat verdi som antyder at individer er verken fornøyd eller misfornøyd med demokratisk utøvelse. Intraklassekorrelasjonen som ble brukt i kapittel 3 for å stadfeste behovet for en flernivåmodell vises i tabellen og representerer proporsjonen av variasjonen i tilfredshet med demokrati mellom land og over ESS runder. 16,1 prosent av variasjonen kan forklares av forskjeller mellom land, mens 20,1 prosent skyldes variasjon mellom Ess rundene. De resterende 63,8 prosentene skyldes dermed individuelle forskjeller.

4.2.1.2 Modell 1. Individnivåvariabler

Tabell 6 viser resultatene fra tre nivåanalysen med forklaringsvariabler på individnivå. Her blir også en rekke kontrollvariabler som omhandler personlige karakteristikk inkludert.

Tabell 6. Modell 1 - forklaringsvariabler på individnivå

Modell 1	
<i>Fast effekt</i>	Koeffisient
<i>Individnivå</i>	
Regjeringsutøvelse	.451*** (.014)
Sosioøkonomisk status	
Lavere serviceklasse	-.036 (.021)
Småborgerskap	-.067*** (.019)
Faglærte arbeidere	-.099*** (.025)
Ufaglærte arbeidere	-.108*** (.036)
<i>Kontrollvariabler:</i>	
Utdanning	.061*** (.012)
Alder	-.002 (.001)
Kjønn	-.067*** (.010)
Politisk interesse	.169*** (.017)
Ideologi	.041*** (.009)
Økonomisk situasjon	.218*** (.009)
Konstantledd	4.50*** (.174)
<i>Tilfeldig effekt</i>	
Intraklassekorrelasjon	
Nivå 2: ESS runder	.116
Nivå 3: Land	.095
AIC	683 647.2
BIC	683 799.7
N land	29
N individer	191 934
Prob>chi2=0.000	

*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001. Robuste standardavvik i parentes.

Kilde: European Social Survey runde 1-6

I modell 1 viser koeffisienten til *oppfatning av nasjonale regjeringers utøvelse* å være positivt assosiert med å være mer fornøyd med demokratisk utøvelse. Effektstørrelsen på koeffisienten er stor og det indikerer at ved en enhets økning på oppfatninger om nasjonalregjeringer så vil det medføre en økning i tilfredshet med demokrati på 0,415. Det viser at individer som synes regjeringen gjør en god jobb i større grad er fornøyd med demokratiet de lever i. Effekten er signifikant.

Med variabelen sosioøkonomisk status blir kategorien som karakteriserer individer som tilhører den *øvre serviceklassen* brukt som referanse kategori. Det vil si at de andre fire kategoriene blir sammenlignet opp mot denne kategorien. Koeffisientene til kategoriene småborgerskapet, faglærte arbeidere og ufaglærte arbeidere viser at individer i disse gruppene er mindre tilfreds med demokratiet enn individer som tilhører den øvre service klassen. Dette kan tolkes ut fra de negative koeffisientene som også viser at i sammenligning av de fire kategoriene opp mot den øverste, så er effekten størst mellom den laveste og øverste sosiale klassen. Funnene er statistisk. Kategorien serviceklasse er ikke signifikant, og tyder på at modellen ikke klarer å estimere hvorvidt individer i denne sosiale klassen er mer eller mindre fornøyd enn individer fra den øvre service klassen. Årsaken kan være at denne effekten ikke er signifikant fordi holdningene til disse to kategoriene i mer eller mindre grad er lik og at det dermed ikke er en signifikant forskjell mellom dem.

Effekten av kontrollvariablene som er inkludert i modellen er i tråd med eksisterende forskning. Utdanning, alder, kjønn og ideologisk plassering har en svak effekt, mens økonomisk situasjon og politisk interesse har relativt sterk effekt. Alle variablene, bortsett fra alder, er statistisk signifikant. Kort oppsummert viser modellen at individer med høyere utdanning er mer fornøyde med demokratiet enn de med lav utdanning. Kvinner er mer misfornøyd med demokratisk utøvelse enn menn. Individer som er mer politisk interessert er mer tilfreds med demokrati enn de som har lavere interesse. Mer høyreorienterte individer er mer fornøyd med demokrati enn de som er venstreorienterte. Dette kan indikere at mer høyre orientert vektlegger det liberale aspektet ved demokrati, og det er dette som ofte anses å fungere bra. Oppfatninger om den økonomiske situasjonen er positivt assosiert med demokratis tilfredshet som antyder at i gode økonomiske tider vurderes demokratisk utøvelse å fungere bra. Alder som har en svak effektstørrelse som viser at eldre er mindre tilfreds med demokrati, enn yngre. Denne er da ikke statistisk signifikant.

Modell 1 viser en nedgang i IKK hvor 11,6 prosent av variasjonen skyldes ESS rundene (tidsforskjeller) og 9,5 prosent skyldes landvariasjon. I modell 0 var tilsvarende verdier 20 og 16

prosent. Dette gir en indikasjon på at modell 1 i større grad fanger opp og kan forklare variasjonen i den avhengige variabelen, enn modell 0.

4.2.1.3 Modell 2. Kontekstvariabler

De empiriske resultatene fra estimeringen av modell 2 som inkluderer kontekstvariabler vises i tabell 7. Modell 2i viser flernivåmodellen med globaliseringsindeksen som indikator på økonomisk globalisering, mens modell 2ii viser resultatene med kapitaleierskap som indikator på økonomisk globalisering. Generelt viser modell 2i-ii at det å inkludere kontekstuelle variabler har stor forklaringskraft ved mellomvariasjonen som kommer av at landforskjeller og ESS runde forskjeller går kraftig ned til 2-3 prosent og 4-5 prosent.

Tabell 7. Modell 2 - kontekstvariabler

	Modell 2i	Modell 2ii
<i>Fast effekt</i>	Koeffisient	Koeffisient
<i>Kontekstnivå</i>		
Økonomisk globaliseringsindeks	.0005 (.006)	-
Regjeringseffektivitet	.023*** (.006)	-
Kapiteleriskapskala	-	.246** (.100)
Handel	-	-.001 (.313)
<i>Individnivå</i>		
Regjeringsutøvelse	.451*** (.014)	.454*** (.015)
Sosioøkonomisk status		
Lavere serviceklasse	-.036 (.021)	-.046** (.022)
Småborgerskap	-.067*** (.019)	-0.76*** (.188)
Faglærte arbeidere	-.099*** (.025)	-.107*** (.026)
Ufaglærte arbeidere	-.108*** (.036)	-.130*** (.031)
<i>Kontrollvariabler:</i>		
Utdanning	.061*** (.003)	.064*** (.012)
Alder	-.001 (.001)	-.001 (.001)
Kjønn	-.067*** (.012)	-.067*** (.011)
Politisk interesse	.169*** (.017)	.169*** (.019)
Ideologi	.041*** (.017)	.034*** (.007)
Økonomisk situasjon	.218*** (.009)	.217*** (.010)
Konstantledd	2.55*** (.467)	4.68*** (.313)

*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001. Robuste standardavvik i parentes.

Kilde: European Social Survey runde 1-6, Quality of Governance 2017, World Bank og Eurostat 2017

Fortsettelse av tabell 7. Modell 2 - kontekstvariabler

	Modell 2i	Modell 2ii
<i>Tilfeldig effekt</i>		
Intraklassekorrelasjon		
Nivå 2: ESS Runder	.058	.047
Nivå 3: Land	.032	.023
AIC	683 613.9	598 308.7
BIC	683 808.7	598 477.7
Land	29	25
N Individider	191 934	153 601
	Prob>chi2=0.000	Prob>chi2=0.000

*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001. Robuste standardavvik i parentes.

Kilde: European Social Survey runde 1-6, Quality of Governance 2017, World Bank og Eurostat 2017

I Modell 2i er økonomisk globalisering målt med KOF-indeksen. Koeffisienten viser en positiv assosiasjon. Økning i økonomisk globalisering gjør at borgere mer tilfreds med demokrati. Styrken på sammenhengen er veldig svak med .0005, og er nesten ikke tilstedeværende. Samtidig viser p-verdien at det ikke er noen signifikant sammenheng. Den veldig svake effektstørrelsen og fraværet på signifikans gir indikasjon på at ikke er en assosiasjon mellom økonomisk globalisering og tilfredshet med demokrati. Regjeringseffektivitet er positivt assosiert med demokratisk tilfredshet som vil si at jo mer effektive regjeringer er desto mer tilfreds vil borgerne være. Effekten er relativt svak, med en koeffisient på 0,023. Signifikanttesten viser at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom regjeringers effektivitet og demokratisk tilfredshet.

I modell 2ii blir kapitaleierskap brukt som mål for økonomisk globalisering, og her er effekten mye sterkere sammenlignet med modell 2i. Koeffisienten er .246 og er positiv som indikerer at høyere grad av kapitaleierskap er assosiert med at borgere er mer tilfreds med demokrati. Denne effektstørrelsen er den sterkeste av de kontekstuelle faktorene. Denne sammenhengen er også statistisk signifikant. Høyere grad av handel er negativt assosiert med demokratisk tilfredshet. Effekten på sammenhengen er liten, med en koeffisient på -.001, og det er ikke en statistisk signifikant assosiasjon mellom handel og demokratisk tilfredshet.

Det som kommer fram av de to forskjellige operasjonaliseringene av økonomisk globalisering er at styrken på sammenhengen mellom kapitaleierskap og demokratisk tilfredshet er større, enn styrken på KOF-indeksen og demokratisk tilfredshet, og retningen er positiv for begge.

Samtidig viser signifikantstestene at det kun er kapitaleierskap som er statistisk signifikant sammenheng. Det kan være grunn til å tro, slik som Fisher og Marshall (2016) argumenterer, at de forskjellige dimensjonene av økonomisk globalisering påvirker et fenomen på ulik måte som i dette tilfelle er borgeres evaluering av demokratiet. Analysene viser at det i denne sammenheng spiller en rolle hvorvidt en bruker en generell globaliseringsindeks eller en mer spesifikk operasjonalisering av økonomisk globalisering.

På bakgrunn av at mye av den økonomiske globaliseringen i Europa er grunnet Europeisk integrasjon kan det medføre implikasjoner. Kapitalflyt og handel kan være et produkt av utvikling fra Europeisk integrasjon, og at politisk utforming på EU nivå som begrense nasjonale regjeringer. Ved å splitte land fra de som er EU-medlemmer, Eurosoneland og ikke-EU medlemmer viser resultatene det samme som modellene presentert over som indikerer at de samme effektene gjelder.

Ved å se på modellenes forklaringskraft i form av AIC og BIC viser det at modell 2ii har er bedre tilpasset enn modell 2i, og dette til tross for at det er flere observasjoner i modell 2i. Forklaringskraften til begge modellene i forhold til modell 1 som ikke har kontekstuelle variabler er noe bedret.

4.2.1.4 Modell 3. Interaksjonsledd

Hovedfokuset i disse modellene er interaksjonsleddene. I modell 3i er KOF-indeksen moderator effekt på oppfattelse av nasjonale regjeringers utøvelse. Modell 3 ii viser til KOF-indeksen som moderatoreffekt på regjeringseffektivitet. Til slutt viser modell 3iii kapitaleierskap som moderatoreffekt på oppfattelse av regjeringers utøvelse. Interaksjonene presenteres også grafisk etter gjennomgangen av de empiriske resultatene.

Tabell 8. Modell 3 - interaksjonsledd

	Modell 3i	Modell 3ii	Modell 3iii
<i>Fast effekt</i>	Koeffisient	Koeffisient	Koeffisient
<i>Kontekstnivå</i>			
Økonomisk globaliseringsindeks	.001 (.007)	-.025 (.017)	-
Regjeringseffektivitet	.022*** (.004)	-.003 (.013)	-
Kapitaleierskapskala	-	-	.253*** (.098)
Handel	-	-	-.002 (.002)
<i>Individnivå</i>			
Regjeringsutøvelse	.680*** (.087)	.451*** (.014)	.441*** (.010)
Sosioøkonomisk status:			
Lavere serviceklasse	-.035 (.021)	-.036 (.021)	-.046** (.022)
Småborgerskap	-.65*** (.019)	-.067*** (.019)	-.076*** (.018)
Faglærte arbeidere	-.98*** (.024)	-.099*** (.025)	-.107*** (.026)
Ufaglærte arbeidere	-.108*** (.036)	-.108 (.036)	-.130*** (.031)
<i>Interaksjonsvariabler</i>			
RegUtøvelse×ØkGlob	-.003*** (.001)	-	-
RegEffekt×ØkGlob	-	.0003 (.0002)	-
RegUtøvelse×KapSkala	-	-	.022 (.011)

p<0.05: **p<0.01; ***p<0.001. Robuste standardavvik i parentes.

Kilde: European Social Survey runde 1-6, Quality of Governance 2017, World Bank og Eurostat 2017

Fortsettelse av tabell 8 modell 3 - interaksjonsledd.

	Modell 3i	Modell 3ii	Modell 3iii
	Koeffisient	Koeffisient	Koeffisient
<i>Kontrollvariabler</i>			
Utdanning	.062*** (.003)	.061*** (.012)	.064*** (.012)
Alder	-.001 (.001)	-.001 (.001)	-.001 (.001)
Kjønn	-.069*** (.010)	-.067*** (.010)	-.067*** (.011)
Politisk interesse	.170*** (.018)	.169*** (.017)	.169*** (.019)
Ideologi	.041*** (.009)	.041*** (.009)	.034*** (.007)
Økonomisk situasjon	.218*** (.009)	.218*** (.009)	.217*** (.010)
Konstantledd	2.53*** (.487)	4.43*** (.893)	4.67*** (.314)
<i>Tilfeldig effekt</i>			
Intraklassekorrelasjon			
Nivå 2: ESS Runder	.060	.054	.051
Nivå 3: Land	.034	.028	.022
AIC	683 465.3	683 636.5	598 251.4
BIC	683 648.3	683 819.4	598 430.3
N land	29	29	25
N individer	191 934	191 934	153 601
	Prob>chi2=0.000	Prob>chi2=0.000	Prob>chi2=0.000

*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001. Robuste standardavvik i parentes.

Kilde: European Social Survey runde 1-6, Quality of Governance 2017, World Bank og Eurostat 2017

Tabell 8 viser resultatene fra modell 3 med interaksjonsleddene. Det er hovedsakelig resultatene som viser de marginale effektene av interaksjonens effekter på tilfredshet med demokrati som er interessant for de empiriske analysene. I interaksjonsmodellene tolkes koeffisientene til forklaringsvariablene som utgjør interaksjonene som effekten på den avhengige variabelen når den andre forklaringsvariabelen er lik null. Koeffisientene viser den forventede verdien til forklaringsvariabelens koeffisient, som utgjør de direkte effektene når alle verdier er lik null (Hox 2010; Brambor mfl. 2006, 72). Koeffisientene til interaksjonsleddet viser den marginale effekten av forklaringsvariabelen på den avhengige variabelen gitt verdiene til moderatoreffektene. Det er

vanlig at koeffisientene til de individuelle variablene som utgjør interaksjonene endrer seg når interaksjonsleddet inkluderes, noe som har skjedd i alle de tre modellene, Dette har liten betydning (Hox 2010, 64). De resterende forklaringsvariablene har samme tolkning som i modell 2i og 2ii, og variablenes koeffisienter viser ingen store endringer fra tolkningen i modell 2i og 2ii.

Koeffisientene til interaksjonen mellom borgeres oppfatning av regjeringers utøvelse og økonomisk globalisering er negativ. Styrken er relativt liten på $-0,003$. Interaksjonsleddet viser at assosiasjonen mellom regjeringens utøvelse og tilfredshet med demokrati er negativ med høyere verdier av økonomisk globalisering, og den er signifikant. Koeffisienten til regjeringens utøvelse viser i seg selv at dens assosiasjon med tilfredshet med demokrati er positiv når den kontekstuelle faktoren økonomisk globalisering er lik null. Det er imidlertid ikke særlig interessant fordi det i realiteten er urealistisk at demokratier ikke har noen grad for økonomisk globalisering. Men det impliserer at variabelens assosiasjon med demokratisk tilfredshet endrer seg i forhold til tilstedeværelsen av den kontekstuelle faktoren økonomisk globalisering. Disse funnene er statistisk signifikante i modellen.

I modell 3ii viser interaksjonen mellom regjeringens effektivitet og økonomisk globalisering en positiv assosiasjon, men styrken er veldig svak på $0,0003$. Tolkningen er at sammenhengen mellom regjeringens effektivitet og tilfredshet med demokrati er positiv ved høyere verdier av økonomisk globalisering. Men det er ikke en statistisk signifikant effekt. Modell 3iii inkluderer interaksjonsledd mellom borgeres oppfatninger om regjeringer og kapitaleierskap. Koeffisienten viser at det er en positiv sammenheng, men at styrken er relativt liten på $0,022$. Det viser at ved høyere grad av kapitaleierskap er assosiasjonen mellom borgeres oppfatninger av regjeringer positivt relatert til demokratisk tilfredshet.

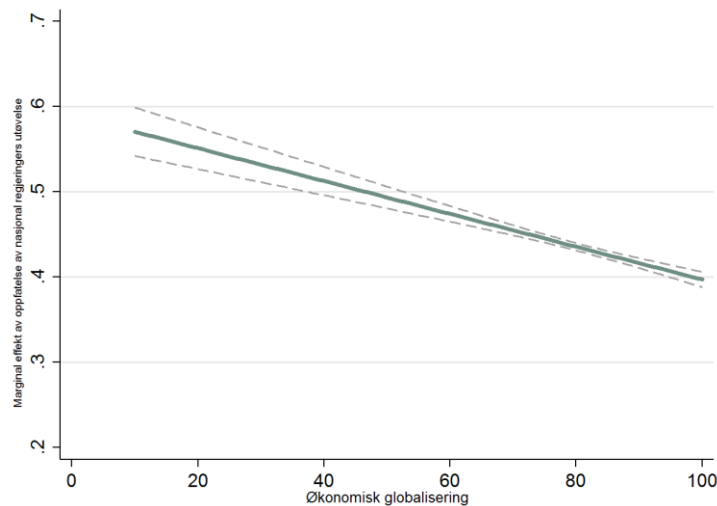
Selv om interaksjonsleddene i modell 3ii og 3iii ikke er signifikante vil videre undersøkelser av disse foretas en grafisk fremstilling for å utvide tolkningen av disse (Mitchell 2012). Det gjøres fordi interaksjonsleddene kan være statistisk signifikante på høyere nivå, som vi skal undersøke. Det er verdt å bemerke seg at interaksjonsleddet i modell 3i og 3iii tilsynelatende måler den samme effekten med de to forskjellige operasjonaliseringene av økonomisk globalisering, men viser til motsatt trend.

Ved bruk av interaksjonsledd i en modell er det nødvendig å analysere interaksjonseffektene utover de tradisjonelle resultatene fra regresjonsmodellene for å kunne gi en substansiell og meningsfull beskrivelse av den marginale effekten av forklaringsvariabelen på den avhengige

variabelen (Mitchell 2012, 396; Brambor mfl 2006). For å gjøre dette blir interaksjonsleddene presentert grafisk med den marginale effekten og de korresponderende standardavvikene. Den marginale effekten måler endringen ($\delta y/\delta x$) i den avhengige variabelen (Y) som vil forekomme ved en enhets endring i forklaringsvariabelen (X) som er betinget av forskjellige verdiene på moderatoreffekten (Z).

Figur 7 viser interaksjonen i modell 3i mellom regjeringsutøvelse og økonomisk globalisering. Den grønne helningslinjen i grafen indikerer hvordan den marginale effekten -0.003 av regjeringsutøvelse endrer seg med verdiene til økonomisk globalisering. 95 prosent konfidensintervallet viser at ved alle verdier av økonomisk globalisering så har borgernes oppfattelse av regjeringens utøvelse en statistisk signifikant effekt på tilfredshet med demokrati. Marginal effekten som er vist i modell 3i er på -0.003 som tilsier at det ikke er en veldig stor effekt.

Figur 7. Marginal effekt av oppfatning av nasjonal regjeringens utøvelse på tilfredshet med demokrati for ulike verdier av økonomisk globalisering

Det interaksjonen viser er at høyere nivåer av økonomisk globalisering gjør borgere mindre fornøyd med regjeringens utøvelse som igjen gjør borgere mindre tilfreds med demokratiet. Det betyr at effekten av oppfatninger av nasjonal regjeringens ytelse på tilfredshet med demokrati er betinget av grad av økonomisk globalisering.

Økonomisk globalisering har ikke en statistisk signifikant effekt på demokratisk tilfredshet, i samspill med regjeringsutøvelse så gir det en indikasjon på at høyere nivåer av globalisering gjør at borgere oppfatter regjeringens utøvelse dårligere som har en påvirkning på deres tilfredshet med demokratiet ved at de blir mindre fornøyd med demokratisk utøvelse.

Interaksjonsleddene i modell 3ii og 3iii er ikke statistisk signifikante og det kan bety to ting. Det første er at det ikke eksisterer en moderatoreffekt, altså at det rett og slett ikke er en sammenheng. Det andre er at det ikke er en tilstrekkelig utvalgsstørrelse, for liten variasjon mellom forklaringsvariabelen og moderatoreffekten, eller at det blir for mye støy når parameterne i modellen estimeres. Ved å utføre en formell statistisk test⁴ på interaksjonsleddene er det mulig å undersøke om interaksjonene bør utforskes mer. Det testes for om begge koeffisientene til de to variablene som utgjør interaksjonsleddet er lik null samtidig. I så fall vil interaksjonsleddet falle ut av regresjonslikningen (Likning 3.0 i kapittel 3). En statistisk signifikant test viser derimot at det er en statistisk signifikant interaksjon mellom de to variablene. Test resultatet i tabell 9 viser at interaksjonene er statistisk signifikante.

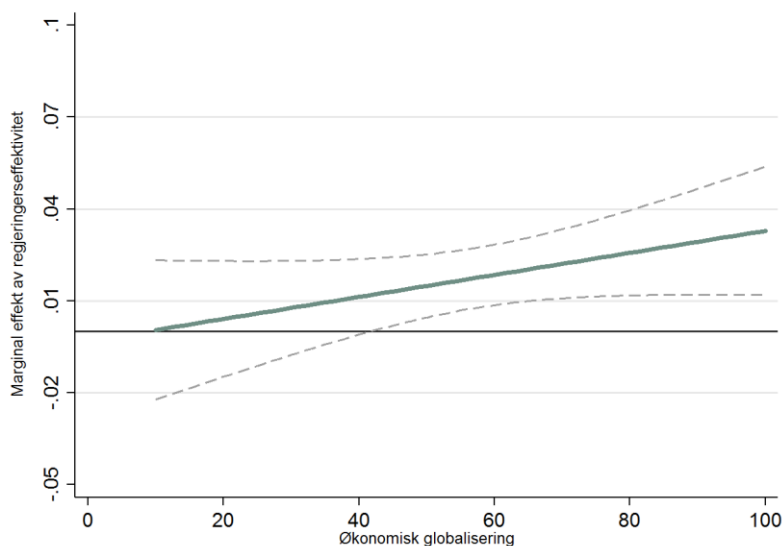
Tabell 9. Statistisk test av interaksjonsparametere

	RegEffekt×ØkGlob	RegUtøvelse×KapSkala
Chi2	47.36	939,07
Prob > Chi2	0.0000	0.0000

Figur 8 viser interaksjonen i modell 3ii mellom variablene regjeringseffektivitet og økonomisk globalisering.

⁴ Testen baserer seg på en Wald-kjikkvadrattest for koeffisienter (Acock 2014, 346; Rabe-Hesketh og Skrondal 2012, 138).

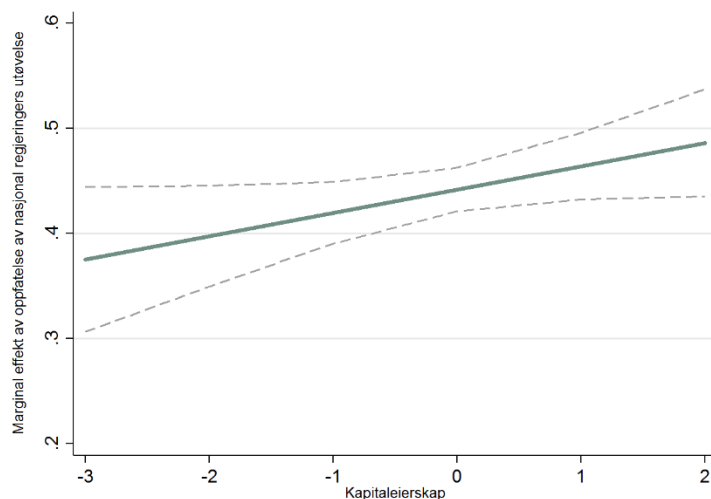
Figur 8. Marginal effekt av regjeringseffektivitet på tilfredshet med demokrati for forskjellige verdier av økonomisk globalisering

Figuren viser at den marginale effekten av regjeringseffektivitet på tilfredshet med demokrati på forskjellige nivåer av økonomisk globalisering. Den grafiske fremstillingen viser at den marginale effekten er positiv og bare statistisk signifikant på høyere nivåer av økonomisk globalisering. Effekten er relativt lav med en koeffisient er på 0,0003. Det betyr at den marginale effekten av regjeringers effektivitet på tilfredshet med demokrati bare er gjeldene når økonomisk globalisering er høyere enn 50.

I modell 3iii i tabell 8 blir interaksjonsleddet mellom oppfatninger av regjeringers utøvelse og kapitaleierskap undersøkt. Figur 9 viser den marginale effekten av regjeringens utøvelse på tilfredshet med demokrati ved forskjellige verdier av kapitaleierskap.

Figur 9. Marginal effekt av oppfatning av nasjonale regjeringer på demokratisk tilfredshet for forskjellige verdier av kapitaleierskap

Helningen viser at den marginale effekten er på 0.022. Assosiasjon mellom den marginale effekten av oppfatninger av nasjonale regjeringer på tilfredshet med demokrati er positiv for alle verdier på kapitaleierskap. Det betyr at effekten til oppfatninger av nasjonale regjeringers utøvelse på tilfredshet med demokrati er positivt betinget ved høyere nivåer på kapitaleierskap. Moderator-effekten fungerer positivt på den måten at borgere evaluerer at de er mer tilfreds med demokratiet. Flernivåmodellene og de marginale effektene gir blandede resultatet i forhold til om interaksjonsleddene i modell 3ii og 3iii er statistisk signifikante. I tillegg til at effektstørrelsen til interaksjonsleddene er relativt små, vil disse resultatene bli vektlagt i mindre grad med hensyn til usikkerheten rundt påliteligheten til funnene. Funnene vil bli diskutert i neste kapittel, men med varsomhet med å gjøre kausale slutninger basert på disse funnene.

4.2.2 Oppsummering

For å sammenligne tilpasningen til de forskjellige modeller er det mulig å bruke en generell indeks. Det er to indekser som er veldig like og brukes til dette formålet. Det er Bayesian Information Criterion (BIC) og Akaike's Information Criterion (AIC). BIC blir betraktet som å være litt bedre enn AIC indeksen (Hox 2010, 50-51). Ved å sammenligne modellene er det mulig å si noe om hvilken modell som er best tilpasset gitt dataene som brukes. Når avviket i modellene går ned indikerer det en bedre tilpasset modell, slik at det er modellen med lavest AIC og BIC som blir vurdert som den best tilpassede modellen (Hox 2010). Sammenlignet viser AIC og BIC at modell

1 er bedre tilpasset enn modell 0. Dette er logisk fordi modell 1 har forklaringsvariabler med. Ved å inkludere forklaringsvariabler så har antall observasjoner sunket ned til 191 934, noe som ofte er naturlig med tanke på at alle variabler må ha verdier for samme enhet.

Tabell 10. AIC og BIC for alle modeller

	Mod0	Mod1	Mod2i	Mod3i	Mod3ii	Mod2ii	Mod3iii
AIC	1 031 564	683 647.2	683 613.9	683 465.3	683 636.5	598 308.7	598 251.4
BIC	1 031 564	683 799.7	683 808.7	683 648.3	683 819.4	598 477.7	598 430.3

Tabell 5 viser at modellene 2ii og 3iii er bedre tilpasset enn modell 2i, 3i og 3ii i forhold til modell 1 som kun inkluderer forklaringsvariabler på individnivå. Dette kan sees ved at AIC og BIC verdiene til modell 2ii og 3iii er betraktelig lavere enn modell 1. Mens for modell 2i, 3i og 3ii er forskjellen i AIC og BIC verdiene minimal i forhold til modell 1.

4.2.3 Modelldiagnose

Estimeringsmetoden som brukes for å beregne parameterne i modellen gir robuste standardfeil som i de fleste tilfeller gjør at modellen blir mer robust mot brudd på forutsetningene for en god modell. For å kunne bedømme hvor presise estimatene i modellene er vil det være nødvendig å undersøke de underliggende antagelsene, hvor det i flernivåmodeller er viktigst å undersøke normaliteten til residualene på alle de tre nivåene (Luke 2004, 38).

For å undersøke normaliteten til modellenes residualer er et QQ-plot blitt anvendt (Luke 2004, 39; West mfl. 2015, 191). Nivå 1-residualene for modell 3i-iii er tilnærmet normalfordelt og blir vist i figur 12 A i appendikset. Det er noen uteliggere både ved øvre og nedre delen av grafen. Residualfordelingen gir ingen store bekymringer i forhold til brudd på forutsettingene.

Fordelingen til residualene på de høyere nivåene, som fremstilles i figur 13 A og 14 Ai appendikset, har tunge haler. Det viser at fordelingen har en lang hale med både uteliggere i øvre og nedre del, som ikke følger normalfordelingen. Disse uteliggerne konsentrerer seg rundt observasjoner gjort fra runde 5 i nedre del, og runde 2 i øvre del. Skjevfordelingen skyldes dermed datastrukturen. For å forsøke å korrigere dette ble en dummyvariabel som kontrollerte for ESS

runde 2 og 5 prøvd ut i modellene for å undersøke om det potensielt kunne korrigerer for uteliggerne. Dummyvariabelen bidro imidlertid ikke til å korrigerer for uteliggerne.

En annen vanlig måte å korrigerer uteliggere på er å transformere den avhengige variabelen (West mfl 2016, 193), som, etter å ha tilpasset en modell med transformert avhengig variabel, ikke viste seg å ha noen vesentlig betydning på fordelingen av residualene. Det indikerer at det er en svak risiko for at modellen kan gi upresise estimater ved å under- eller overestimere parametere i modellen.

Det er også mulig å undersøke diagnostikken til modellen ved å se på de standardiserte residualene mot de tilpassede verdiene. På denne måten er det mulig å undersøke ikke-linearitet og heteroskedastisitet og kan ses figur 15 A i appendikset (Luke 2004, 38). Figurens avvikende plott kan forklares med at den avhengige variabelen er på ordinal-nivå⁵ blir behandlet som en kontinuerlig variabel i regresjonen. Den avhengige variabelen har 11 verdier og det er rimelig å anta effekten mellom hver verdi som like stor, og derfor ikke problematisk å anvende variabelen på denne måten. Plottets karakter kan gi en indikasjon at en logistisk flernivåmodell burde brukes, ut i fra den avhengige variabelens karakter er det ikke hensiktsmessig å gjøre den om til en dikotomvariabel med kun to verdier. Det som kan tolkes av figuren er at modellene ikke sliter med ikke-linearitet og heteroskedastisitet.

4.3 Besvarelse av forskningshypoteser

De empiriske analysene besvarer forskningshypotesene på følgende måte:

Hypotese 1: økonomisk globalisering har en negativ effekt på borgeres tilfredshet med demokrati, ble utledet på bakgrunn av eksisterende forskning og det teoretiske perspektivet om konvergens og effektivitet.

Analysen med kapitaleierskap viser at økonomisk globalisering har en positiv direkte effekt på borgeres evaluering av demokrati, og dette funnet støtter ikke hypotese 1, og støtter ikke konvergens- og effektivitetsperspektivet. I stedet antyder resultatene å gi empirisk støtte til

---

⁵ Målenivået viser til variabelens karakteristika og hvor nyansert informasjonen den gir er. Variabler på ordinalnivå betraktes som kategorisk hvor det er mulig å rangere verdiene. Den avhengige variabelen har 11-verdier og blir dermed brukt som en variabel som befinner seg på forholdstallsnivå der det er et naturlig nullpunkt og hvor det til en viss grad er mulig å måle avstanden mellom svært misfornøyd (0) til svært fornøyd (10) (Grønmo 2017, 130).

divergens- og kompensasjonsperspektivet i forhold til globalisering av kapitaleierskap. Høyere grad av kapitaleierskap medfører at borgere er mer tilfreds med demokratisk utøvelse. Dette viser ut fra det teoretiske perspektivet at borgeres politiske interesser blir ivaretatt dersom borgere har den oppfatning om at demokratiet reflekterer deres interesse.

Analysen med den generelle indeksen viser at økonomisk globalisering har ingen direkte effekt på borgeres evaluering av demokrati og støtter dermed ikke hypotese 1.

De teoretiske perspektivene og eksisterende forskning trekker frem at økonomisk globalisering kan indirekte påvirke borgeres demokratiske tilfredshet (som vist i figur 1, side xx). Det vises til to mulige kausale mekanismer som enten er relatert til å begrense nasjonale regjeringer eller til å påvirke borgeres oppfatning av den nasjonale regjeringens utøvelse. I denne forbindelsen ble hypotese 2a og 2b utformet.

Hypotese 2a: undersøker om regjeringers effektivitet svekkes under høyere grad av økonomisk globalisering, og som medfører at borgere blir mindre tilfreds med hvordan demokratiet fungerer.

Resultatene fra analysen viser at regjeringseffektivitet øker i samspill med høyere nivå av økonomisk globalisering som har en positiv påvirkning på demokratisk tilfredshet, og støtter ikke hypotese 2a. Det er viktig å ta i betraktning at påliteligheten til dette funnet imidlertid er preget av noen begrensninger grunnet lave effektstørrelser og motstridende signaler i forhold til signifikanttester. Denne effekten kan tyde på at regjeringer bruker kompenseringsmekanismer ved høyere grad av økonomisk globalisering for å sikre stabilitet, og gjøre regjeringer i stand til å utøve politikk som er i borgeres interesse og bidrar til en styrket medbestemmelsesfølelse.

Hypotese 2b: Hvis borgere mener at nasjonale regjeringers utøvelses evne svekkes ved utbredt økonomisk globalisering, desto mer sannsynlig er det for at borgeren er misfornøyd med demokratisk utøvelse.

Resultatene fra analysen med globaliseringsindeksen støtter hypotese 2b. Disse funnene kan anses som pålitelige, men den marginale effekten er veldig liten. Dette viser at borgere opplever at regjeringer begrenses av økonomisk globalisering, og at det fører til at deres tilfredshet med demokrati minker. Dette kan komme av at borgere opplever at eksterne aktører får økt makt til å påvirke viktige politiske beslutninger. Og at globalisering har åpnet opp for at investorer og kapitalholdere får mer politisk makt.

De empiriske resultatene med samspillet mellom kapitaleierskap og borgeres oppfatning av regjeringers utøvelse støtter derimot ikke hypotese 2b. Det vil si at borgeres oppfatning av regjeringsutøvelse øker ved høyere nivåer av kapitaleierskap i et land og har en positiv påvirkning på borgeres evaluering av demokratiet. Dette funnet blir sett på som mindre pålitelig fordi det er motstridende signaler om hvorvidt det er en sammenheng eller ikke.

De empiriske resultatene viser at de forskjellige målene på økonomisk globalisering generell indeks, som fanger opp kompleksiteten ved økonomisk globalisering og kapitaleierskap for å trekke fram en sentral dimensjon ved økonomisk globalisering, har ulik innvirkning på borgeres evaluering av demokrati.

Hypotese 3: lav sosioøkonomisk status har negativ effekt på tilfredshet med demokrati. Resultatene viser at individer som tilhører den ufaglærte arbeiderklassen er minst fornøyd med demokratiet. Det støtter hypotese 3, og den eksisterende forskningen (Ferrín og Kriesi 2016).

For å oppsummere kan en si at resultatene viser at økonomisk globalisering har både positive og negative konsekvenser for borgeres evaluering av demokrati. Økt grad av kapitaleierskap som mål på økonomisk globalisering har en positiv påvirkning og medfører at borgere blir mer tilfreds. Den generelle økonomisk globaliseringsindeksen har ingen direkte effekt, men har en negativ indirekte påvirkning på borgeres evaluering av demokrati. Borgere med lavest sosioøkonomisk status er mindre tilfreds med demokratisk utøvelse, noe som kan komme av at de er mest utsatt for konsekvensene som globalisering fører med seg.

I denne studien er det spesielt resultatene som er knyttet til *samspillet* mellom nasjonale regjeringers effektivitet og borgeres oppfattelse av nasjonal regjeringers utøvelse av økonomisk globalisering som er mest interessant, og som vil bli ytterligere diskutert i kapittel 5.

Kapittel 5

Diskusjon

Denne studien har forsøkt å besvare følgende forskningsspørsmål: *Har økonomisk globalisering konsekvenser for borgeres evaluering av det demokratiet de lever i? Og i så fall, er det en positiv eller negativ påvirkning?* For å besvare forskningsspørsmålet er har de empiriske analysene undersøkt to alternative mekanismer for hvordan økonomisk globalisering påvirker individers demokratiske tilfredshet (som illustrert i figur 1, s. 20).

De to alternative mekanismene undersøker to mulige årsakssammenhenger som er motstridende, og som bygger på konvergens- og effektivitetsperspektivet og divergens- og kompensasjonsperspektivet. Disse samspillsleddene tar sikte på å undersøke kompleksiteten i måten økonomisk globalisering påvirker borgeres tilfredshet med demokrati. Som vist i forrige kapittel, har studien to hovedfunn: For det første viser analysene at økonomisk globalisering har en indirekte effekt på borgeres tilfredshet med demokrati, som går gjennom borgeres oppfatning av regjeringers styringsevne. For det andre har økonomisk globalisering en indirekte og direkte effekt på borgeres tilfredshet med demokrati, som virker gjennom regjeringers effektivitet. Begge resultatene er interessante og viktige, og har hittil vært lite belyst i forskningen på dette feltet. I det følgende skal disse mekanismene diskuteres og utdypes.

5.1 Økonomisk globalisering og borgeres tilfredshet med demokrati

5.1.1 Borgeres oppfatning av regjeringens styringsevne

De empiriske analysene viser at det er en interaksjonseffekt mellom økonomisk globalisering og borgeres oppfatninger av nasjonale regjeringers utøvelse på borgeres tilfredshet med demokrati. Under høyere grad av globalisering vurderer borgere nasjonale regjeringers utøvelse som svakere, og tilfredsheten med demokrati reduseres.

Funnet støtter konvergens og effektivitetsperspektivet som hevder at økonomisk globalisering begrenser nasjonale regjeringer, og dermed gjør borgere mindre tilfreds med demokrati. Det kan være et uttrykk for borgernes opplevelse av at regjeringers styringsevne blir

begrenset av økt handel og mer finansiell integrasjon. En annet aspekt ved funnet kan være at borgere opplever at en følge av økt globalisering er at eksterne aktører (investorer og multinasjonale selskaper) får stadig mer makt til å påvirke viktige politiske beslutninger. En slik maktforskyvning gjør at borgere erfarer en redusert medbestemmelsesrett og dermed at demokratiske styringsprinsipper undergraves. Denne utviklingen slår ut i økt politisk misnøye, både med sittende regjeringer og demokratiet. Dette er et poeng som også er forsket fram i andre studier, der man finner at borgere er klar over globaliseringsprosessers virkemåte og mange mener dette har negative konsekvenser for dem og deres nasjonale regjeringers handlingsrom (Marshall og Fisher 2014, 358; Hellwig 2001).

Borgere kan dermed bli misfornøyd med det politiske systemet, som ikke lenger består av folkets beslutninger. I tillegg kan dette skape en bekymring for at lover og politikk som borgere former gjennom det demokratiske systemet i økende grad påvirkes av eksterne aktører. På sikt kan dette danne meninger blant borgerne om at de ikke styrer sitt eget politiske system, men at det utvikles en manglende likevekt der private aktører får disproporsjonal makt.

Denne studiens empiriske analyser viser også at det er individer med lavere sosioøkonomisk status som er minst tilfreds med regjeringers styringsevne. Dette er et trekk som også andre forskere finner, og det forklares ved at gruppen er mest utsatt for negative konsekvenser av globalisering, som f.eks. økende jobbusikkerhet og innstramming av velferdstjenester (Standing 2011). Til tross for at regjeringer kan målstyre kompensasjoner for negative effekter av globalisering for borgere med lav sosioøkonomisk status, slik divergens- og kompensasjonsperspektivet tilser, viser eksisterende forskning at europeere er minst fornøyd med sosial rettferdighet i europeiske demokrati. Det er nettopp denne dimensjonen som utfordres av økonomiske globaliseringsprosesser (Kriesi, Saris & Moncagatta, 2016). Dermed kan vi se hvilket politisk potensiale økonomisk globalisering har til å øke borgernes misnøye med sin demokratiske styreform. Med andre ord kan en si at europeiske demokratier faktisk blir utfordret av økonomisk globalisering. Om utviklingen fortsetter, og misnøyen med demokratiet øker, er det sannsynlig at videre økonomisk integrasjon kan bidra til redusert tilfredshet med nasjonale demokrati.

Personer med lav sosioøkonomisk status har størst tilbøyelighet til å stemme og støtte populistiske partier (Pippa og Ingelhart 2017, 25). I Europa har økende oppslutning til populistiske partier utfordret det tradisjonelle politiske landskapet (Inglehart og Norris, 2017). Populistiske bevegelser og partier trekker ofte veksler på misnøyen til demokratier, blant annet ved å bygge på

skepsis til globalisering og argumenter om at integrasjon i verdensøkonomien svekker nasjonal suverenitet (Dryzek og Dunleavy 2009; Mair 2013). En slik mobiliserings-strategi tar sikte på å henvende seg til sosiale grupper som er utilfredse, og appellere til bevisst til borgeres misnøye, ofte gjennom å presentere relativt enkle løsninger på svært kompliserte samfunnsproblemer.

Den interaksjonen mellom økonomisk globalisering og demokratisk tilfredshet som her er forsket fram ved å anvende konvergens- og effektivitetsperspektivet, er for tiden lite undersøkt i forskningen på feltet. Bruken av dette teoretiske perspektivet har vært fruktbar på den måten at kompleksiteten i samspillet mellom borgere på individnivå og økonomiske prosesser på makronivå er blitt mer tydelig.

Denne studien viser at økonomisk globalisering kan bidra til at den enkelte borger reduserer tilfredsheten med demokratiet. Samtidig blir det tydelig at både individuelle og kontekstuelle faktorer påvirker individers oppfatninger og holdninger. Kompleksiteten som ligger i interaksjonen mellom makrofenomeners påvirkning av mikrofenomen og vice versa løftes her fram gjennom en flernivåanalyse som er evner å bringe fram disse nye aspektene på området.

Selv om borgeres oppfatninger kan støtte konvergens- og effektivitetsperspektivet som tilsier at nasjonale regjeringer begrenses under økonomisk globalisering, så trenger ikke det nødvendigvis stemme med objektive mål på nasjonale regjeringers styringsevne (Marshall og Fisher 2014). Dette kommer frem i det andre interaksjonsleddet som denne studien har undersøkt.

5.1.2 Regjeringseffektivitet under globalisering

Det andre interaksjonsleddet viser at regjeringers effektivitet øker under høyere grad av økonomisk globalisering. Regjeringer blir med andre ord mer effektive til å utøve og implementere den politikken de er valgt inn til å gjøre. Det har en positiv effekt på borgeres demokratiske tilfredshet, noe som interaksjonseffekten av to makrofenomen på borgeres evaluering av demokrati viser. Her kommer det fram at økonomisk globalisering indirekte bidrar til å styrke oppslutning til demokratiet blant borgere. Et slikt trekk støttes av divergens- og kompensasjonsperspektivet som også underbygges av de empiriske resultatene som viser at økonomisk globalisering har en direkte positiv effekt på borgeres demokratiske tilfredshet.

Det vil si at ved økt grad av økonomisk globalisering vil regjeringer ha større insentiver til å benytte kompensasjonsmekanismer for å beskytte borgere fra negative konsekvenser, for

eksempel ved omfattende velferdsordninger (Mosley 2003). Nyere forskning viser at regjeringer med stor finans- og handelsåpenhet bruker mer ressurser på velferdsgoder og en stor offentlig sektor, og formålet er å sikre sosial og politisk stabilitet (Burgonn 2012; Campello 2015). Denne forskningen er interessant også fordi den bekrefter klassiske teories fortsatte relevans. Her tenkes det spesielt på Karl Polanyi ([1944], 2012) sitt argument som sier at et høyt nivå av internasjonal økonomisk åpenhet kun er politisk holdbart hvis regjeringer samtidig ivaretar borgerne sine, og kompenserer for negative konsekvenser for svakerestilte samfunnsgrupper. Flere andre forskere viser dessuten at borgere i nordiske land, som er kjennetegnet av omfattende velferdsstater, er mest tilfreds med demokratisk utøvelse. Det tyder på at nordiske velferdsstater evner å balansere åpne økonomier med sosiale hensyn på en måte som borgere er mer fornøyd med, sammenlignet med andre land (Ferrín 2016).

Divergens- og kompensasjonsperspektivet argumenterer for at økonomisk globalisering ikke nødvendigvis er en stor utfordring for europeiske demokratier. siden ulik politikk i forskjellige land er fordelaktig fordi investorer har ulike preferanser. Det åpner for at ikke alle nasjonale regjeringer eller ulike politiske partier behøver å føre lignende politikk, siden investorers interesser varierer. Eksisterende forskning viser også at det er viktig for borgere at det finnes reelle partipolitiske forskjeller (Marshall og Fisher 2014).

Analysene dette prosjektet har forsket fram tyder på at kapitalholderes «exit»-trussel ikke nødvendigvis er avgjørende for hva slags politikk regjeringer fører. Noe som kan være et uttrykk for at den makten man tilskriver investorer kan være overdreven. På den andre siden kan det bety at investorer har en reell innflytelse, men at regjeringer veier opp hensyn til investorer ved å ivareta borgeres interesser. Investorer og multinasjonale selskaper kan likevel utøve politisk press overfor nasjonalstater, men de empiriske analysene i denne studien tyder på at regjeringer greier å balansere kapitalholderes og borgeres interesser. Regjeringers behov for å ivareta både borgeres og eksterne aktørers behov på denne måten begrepsfestes av Schäfer og Streeck (2014) som «de to valgkretser».

Utforskningen av hvordan samspillet mellom økonomisk globalisering og regjeringers effektivitet påvirker borgeres tilfredshet med demokrati tyder på at økonomisk globalisering ikke er en stor utfordring for europeiske demokratier. Analysen viser her at økonomisk globalisering ikke skaper misnøye med demokratiet blant borgere, og en årsak er måten regjeringer balanserer mellom hensyn til eksterne aktører og borgere. På bakgrunn av at dette ikke skaper misnøye blant

borgere er det ikke grunnlag for å si at dette er en like stor utfordring for europeisk demokratier, sammenlignet med samspillet mellom økonomisk globalisering og borgeres oppfatning av regjeringers styringsevne, som er blitt diskutert overfor.

Denne studiens empiriske analyser viser at det samspillet som foregår på makronivå mellom regjeringer og økonomisk globalisering, ikke gjenspeiles i samspillet mellom borgeres oppfattelse av den nasjonale regjeringens styringsevne og økonomisk globalisering. På den ene siden ser man altså at samspillet mellom økonomisk globalisering og borgeres oppfatning av regjeringers styringsevne har en negativ effekt på borgeres tilfredshet med demokrati. På den andre siden ser man at samspillet mellom høy grad av økonomisk globalisering og regjeringers effektivitet har en positiv effekt på borgeres tilfredshet med demokrati. Her er det et skille mellom borgeres subjektive vurderinger av økonomisk globalisering sin betydning for demokrati, og objektive mål på økonomisk globalisering sin betydning for demokrati. Dette skillet er en utfordring for europeiske demokratier, fordi de subjektive vurderingene er avgjørende for oppslutning til politiske partier og legitimitet til det politiske systemet. Dette er et forskningsresultat som samtidig viser at borgere opplever at deres demokratiske medbestemmelsesrett overskygges av andre sterke økonomiske aktører og andre ikke-demokratiske valgte aktører, slik som sentralbanken, EU-institusjonene («Troikaen»), investorer og multinasjonale selskaper.

Studiens resultater viser at økonomisk globalisering kan ha negative og positive effekter på borgeres vurdering av demokrati. Hvis borgers misnøye øker med mer økonomisk globalisering, kan vedvarende økonomisk integrasjon bidra til å skape mer misnøye blant borgere. For demokratiets legitimitet er dette en viktig utfordring fordi det tydeliggjør en kompleks spenning mellom økonomisk globalisering og demokrati. Flere har argumentert for måter å snu denne utviklingen på. For tiden foregår det en internasjonal debatt der man på den ene siden diskuterer om nasjonalstatene bør styrkes for å sikre suverenitet og en mer regulert kapitalisme, slik Streeck (2014; 2016b) argumenterer for. På den andre siden argumenteres det for at globaliseringsprosessene ikke kan reverseres, og at svaret må ligge i en dypere integrasjon og mer transnasjonalt samarbeid mellom nasjonalstater, og hvor EU-samarbeidet må bedres og styrkes betraktelig. Dette perspektivet er blant annet representert av Habermas (2015). Denne debatten viser også til at økonomisk globalisering gir positive utslag på mange sosioøkonomiske indikatorer, men samtidig er det fare for at de negative effektene overskygger de positive effektene. Og her ligger en viktig utfordring for demokratiet i Europa i tiden fremover.

5.2 Styrker og begrensninger

Dette prosjektet har flere metodologiske styrker. Studien er den første som utforsker dette forskningsspørsmålet basert på det omfattende kumulative surveydatasettet til ESS. Dataene gir en stor utvalgsstørrelse som bidrar til å gjøre statistiske estimeringer mer presis. Den statistiske analysemetoden er en flernivåmodell med tre nivåer som gjør det mulig å ta hensyn til ulike analysenivå (individer og kontekstuelle faktorer). Det er dermed mulig å undersøke kryss-nivå samspill, som i denne studien er veldig viktig på bakgrunn av de teoretiske perspektivene. Trenivåmodellene åpner opp for at verdiene til de ulike variablene kan variere over tid. Det har gjort det mulig å undersøke forskningsspørsmålet i tidsperioden 2002-2012. På denne måten fungerer den metodiske strategien på en fruktbar måte som evner å forske fram kompleksiteten ved borgeres evaluering av demokrati og måter dette påvirkes av økonomisk globalisering.

Resultatene er i stor grad generaliserbar fordi de empiriske analysene baserer seg på et stort utvalg fra 29 europeiske land i perioden 2002-2014. Dermed bidrar studien til å gi et generelt bilde av interaksjonen mellom økonomisk globalisering og borgeres tilfredshet med demokrati i Europa.

Det er samtidig noen begrensninger som er viktig å ta i betraktning i tolkningen og vurderingen av studiens funn. Selv om studien baserer seg på de beste tilgjengelige dataene, ville et lengre tidsperspektiv gitt mer informasjon om teoretiske relevante trender. I denne sammenheng ville paneldata, helst tilbake til 1970-tallet, vært ideelt. Langsiktige trendene fra 1970-tallet og fremover om globalisering og hvordan borgere evaluerer demokratiet kunne utdypet problemstillingene denne studien har undersøkt. Tilgang til mer detaljerte data om borgeres holdninger og oppfatninger av økonomisk globalisering ville også vært fordelaktig og inkludere i denne studien, men ble på grunnlag av manglende data ikke tatt med.

Resultatene fra samspillseffektene viser at de marginale effektene er relativt små. Samtidig er det en usikkerhet knyttet til interaksjonsleddet mellom økonomisk globalisering og regjeringseffektivitet, siden ulike statistiske signifikanstester viser motstridende resultat.

Selv om studien baserer seg på 29 europeiske land, ville det likevel vært interessant å inkludere demokratiske land utenfor denne verdensdelen. Dette fordi mye av det politiske og økonomiske som skjer i Europa i stor grad påvirkes av EU. Resultatene som er forsket fram i denne studien kan ikke generaliseres utover Europa.

Kapittel 6

Konklusjon og videre forskning

6.1 Konklusjon

Denne studien har undersøkt følgende forskningsspørsmål: *Har økonomisk globalisering konsekvenser for borgeres evaluering av det demokratiet de lever i? Og i så fall, er det en positiv eller negativ påvirkning?* Undersøkelsen bygger på konvergens- og effektivitetsperspektivet og divergens- og kompensasjonsperspektivet som viser til to ulike teoretiske forståelser av hvordan økonomisk globalisering kan påvirke borgeres evaluering av demokrati.

De empiriske resultatene viser at økonomisk globalisering påvirker borgeres evaluering av demokratiet. Den ene mekanismen viser at borgere oppfatter at nasjonale regjeringers styringsevne er svakere i land med høy grad av handel- og finansiell åpenhet, og dette gjør borgere mer misfornøyd med demokratiet. Dette funnet forklares av konvergens- og effektivitetsperspektivet som tilsier at økonomisk globalisering begrenser nasjonale regjeringer.

Den andre mekanismen viser at land med høye nivå av økonomisk globalisering har mer effektive regjeringer, som gjør borgere mer tilfreds med demokratiet. Dette forklares ut fra divergens- og kompensasjonsperspektivet hvor regjeringer ikke nødvendigvis begrenses av dypere integrasjon i verdensøkonomien. Resultatene viser også at det er personer med lav sosioøkonomisk status som er minst fornøyd med demokratiet.

De empiriske analysene har benyttet to ulike mål på økonomisk globalisering. Kapitaleierskap har en positiv påvirkning på borgeres evaluering av demokrati, mens den mer generelle globaliseringsindeksen har både en positiv og en negativ påvirkning på borgeres evaluering av demokrati. Forskjellen mellom disse to målene viser at forskjellige dimensjoner ved økonomisk globalisering kan ha ulik effekt.

Dermed ser man at økonomisk globalisering kan ha både negative og positive effekter på borgeres evaluering av demokrati. De to samspillene tydeliggjør også at økonomisk globalisering påvirker borgeres vurderinger av demokrati på direkte og indirekte måter, som også avhenger av hvordan man måler økonomisk globalisering og hvilke mekanismer man undersøker. Samtidig

viser analysene også at det foregår ulike prosesser på mikro- og makronivå som påvirker borgeres evaluering av demokrati.

På den ene siden ser vi borgere mener at regjeringer ikke har stor gjennomføringskraft under høyere grad av økonomisk globalisering og dette fører til misnøye. På den andre siden ser vi at regjeringseffektivitet øker med høyere grad av økonomisk globalisering, som igjen bedrer oppslutning om demokrati.

Det er samtidig verdt å merke seg at det er et tydelig skille mellom borgeres subjektive oppfatninger av økonomisk globalisering sine konsekvenser for regjeringers styringsevne og objektive mål på regjeringers effektivitet. Dette er et viktig poeng særlig fordi det er borgeres subjektive oppfatninger som gir legitimitet til det politiske systemet. Dette funnet viser at forskning på borgeres oppfatninger av demokrati må ta flere nivåer og faktorer med i betraktning for å belyse kompleksiteten på feltet.

En viktig utfordring for europeiske demokratier i tiden fremover ligger i at økonomisk globalisering kan ha både positive og negative effekter på borgeres tilfredshet med demokrati, som igjen er en viktig forutsetning for legitimitet til det politiske systemet. Å finne en balanse som samtidig ivaretar fordeler og reduserer ulemper ved videre økonomisk globalisering vil bli viktig, både politisk, økonomisk og sosialt. Som nevnt er det en stor og omfattende diskusjon rundt hvordan dette bør gjøres på best mulig måte. Her går det en tydelig skille mellom de som argumenterer for at løsningen ligger i å gå tilbake til nasjonalstater for å sørge for bedre regulering av det økonomiske systemet, og de som argumenterer for mer politisk og økonomisk integrasjon. Denne debatten er svært viktig for å finne en god løsning for de utfordringene som europeiske demokratier står overfor i dag.

6.2 Forslag til videre forskning

Denne studien har vist at økonomisk globalisering har konsekvenser for borgeres evaluering av demokratiet i perioden 2002-2012. Studien har derimot ikke undersøkt borgeres spesifikke holdninger og oppfatninger av økonomisk globalisering sin påvirkning på deres levekår. Det er relevant siden økonomisk globalisering påvirker demokrati, men også andre viktige samfunnsområder som for eksempel arbeidsmarkedet. En viktig og økende utfordring i tiden fremover ligger i hvordan teknologiske endringer vil føre til omfattende endringer av arbeidslivet,

og da særlig gjennom automatisering. Denne studiens empiriske analyser viser i tråd med eksisterende forskning at de med lav sosioøkonomisk status har lavest tilfredshet med demokratiet, og det er samtidig denne gruppen som anses for å være mest utsatt for endringene vi står overfor i arbeidsmarkedet. På dette området vil demokratiet ha en viktig rolle når det gjelder å sikre sosial stabilitet og forhindre sosial eksklusjon. Flere studier om holdninger til økonomisk globalisering sin betydning for borgeres levekår og tilfredshet med demokrati i tiden fremover kan dermed gi oss viktige opplysninger om hvordan det politiske systemet bidrar til å imøtekomme samfunnsutfordringer gjennom demokratiske styringsprinsipper.

Kapittel 7

Referanser

- Acock, Alan C. 2012 *A Gentle Introduction to Stata*. College Station: Stata Press.
- Anderson, Christopher J. og Christine A. Guillory. 1997. Political Institutions and Satisfaction with Democracy: A Cross-National Analyses of Consensus and Majoritarian Systems. *The American Political Science Review* 91(1): 66-81.
URL: <http://www.jstor.org/stable/2952259>
- Anderson, Robert. 2012. Support for democracy in cross-national perspective: The detrimental effect og economic inequality. *Research in Social Stratification and Mobility* 30 (2012): 389-402. <http://dx.doi.org/10.1016/j.rssm.2012.04.002>
- Andrews, David M. 1994. Capital Mobility and State Autonomy: Toward a Structural Theory of International Monetary Relations. *International Studies Quarterly*, 38(2): 193-218.
- Appardurai, Arjun. 2017. Democracy Fatigue. I *The Great Regression*, redigert av Heinrich Geiselberger, 1-13. Cambridge: Polity Press .
- Armingeon, Klaus og Kai Guthmann. 2014. Democracy in crisis? The declining support for national democracy in European countries, 2007-2011. *European Journal of Political Research* 53: 423-442 2014. doi: 10.1111/1475-6765.12046
- Bates, Robert H., og Da-Hsiang Donald Lien. 1985. A Note on Taxation, Development and Representative Government. *Politics & Society*, 14(1): 53-70.
- Black, John., Nigar Hashimzade og Gareth Myles. 2012. *Oxford Dictionary of Economic*. Oxford: Oxford University press.
- Block, Fred. 1997. The Ruling Class Does Not Rule: Notes on the Marxists Theory of the State. *Socialist Revolution* 33: 6-28. <https://www.ssc.wisc.edu/~wright/SOC621/RulingClass.pdf>
- Brambor, Thomas., William Roberts Clark og Matt Gobler. 2006. Understanding Interaction Models: Improving Empirical Analysis. *Political Analysis*, 14(1): 63-82.
- Bukodi, Er z bet, Marii Paskov og Brian Nolan. 2017. Intergenerational class mobility in Europe: A new account and an old story. *INET Oxford Working Paper* no. 2017-03.
- Burgonn, Brian. 2012. Partian Embedding of Liberalism: How Trade, Investment and Immigration Affect Party Support for the Welfare State. *Comparative Political Studies* 45(5):606-35.

- Busemeyer, Marius R. 2009. From myth to reality: Globalisation and public spending in OECD countries revisited. *European Journal of Political Research* 48: 455-482. Doi: 10.1111/j.1475-6765.2009.00838.x
- Campello, Daniela. 2016. *The Politics of Market Discipline in Latin America: Globalization and Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Cassidy John. 2009. *How Markets Fail, the Logic of Economic Calamities*. London: Allan Lane Penguin.
- Cerny, P. G. 1994. The dynamics of financial globalization: technology, market structure, and the policy response. *Political Science*, 27, 319-342.
- Clarke, Harold D., Nitish Dutt og Allan Kornberg. 1993. The Political Economy of Attitudes toward Polity and Society in Western European Democracies. *The Journal of Politics*. 55(4): 998-1021.
- Cordero, Guillermo og Pablo Simón. 2016. Economic Crisis and Support for Democracy in Europe. *West European Politics*, 39:2 305-325. Doi: 10.1080/01402382.2015.1075767
- Crouch, Colin. 2004. *Post-Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Crouch, Colin. 2014. From Market vs State to Corporations vs Civil Society. I *Politics in the Age of Austerity*, redigert av Armin Schafer og Wolfgang Streeck, 108-142. Malden: Polity Press.
- Croucher, Sheila L. 2004. *Globalization and Belonging: The Politics of Identity in a Changing World*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Dahlberg, Stefan og Jonas Linde. 2016. The dynamics of the winner-loser gap in satisfaction with democracy: Evidence from Swedish citizen panel. *International Political Science Review* 1-17. Doi: <https://doi.org/10.1177/0192512116649279>
- Dalton, Russell J. 2004. *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support In Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Dreher, Axel., Noel Gaston og Pim Martens. 2008. *Measuring Globalisation - Gauging Its Consequences*. New York, NY: Springer.
- Dryzek John S. og Patrick Dunleavy. 2009. *Theories of the Democratic State*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Easton, David. 1975. A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(4) 435-457.

- Eichengreen, Berry. 2007. *The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*. New Jersey: Princeton University Press.
- Ekman, Joakim og Jonas Linde. 2003. Satisfaction with democracy: A note on a frequently used indicator in comparative politics. *European Journal of Political Research* 42: 391-408.
- Ellis, Paul D. 2010. *The Essential Guide to Effect Sized: Statistical power, Meta-analysis and the interpretation of research results*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eriksen, Stein Sundstøl. 2016. Slutten på demokrati? Globalisering, nyliberalisme og demokratiets fremtid. *AGORA: Journal for Metafysisk Spekulasjon*. 2016 Nr. 2-3(34): 63-84.
- European Social Survey (ESS). 2014a. Europeans' Understanding and evaluation of Democracy: Topline Result from Round 6 of the European Social Survey, Issue 4. Hentet 23.02.2017: http://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS6_toplines_issue_4_understandings_and_evaluations_of_democracy.pdf
- European Social Survey (ESS). 2014b. Weightning European Social Survey Data. http://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_weighting_data_1.pdf
- Eurostat. 2017. Economic Globalization Indicators. Hentet: 2017: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/economic-globalisation-indicators/indicators/foreign-direct-investments>
- Ezrow, Lawrence og Timothy Hellwig. 2014. Responding to Voters or Responding to Markets? Political Parties and Public Opinion in an Era of Globalization. *International Studies Quarterly* 58: 816-827. Doi: 10.1111/isqu.12129
- Ferrín, Monica og Hanspeter Kriesi. 2016. Introduction: Democracy – the European Verdict I *How Europeans View and Evaluate Democracy*, redigert av Monica Ferrín og Hanspeter Kriesi, 1-20. Oxford: Oxford University Press.
- Ferrín, Monica. 2016. An Empirical Assessment of Satisfaction with Democracy. I *How Europeans View and Evaluate Democracy*, redigert av Monica Ferrín og Hanspeter Kriesi, 283-306. Oxford: Oxford University Press.
- Garrett, Geoffrey. 1998. *Partisan Politics in the Global Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett, Geoffrey. 2000. The Causes of Globalization. *Comparative Political Studies*, 33(6-7), 941-991.

- Gerring, John. 2012. *Social Science Methodology: A Unified Framework*. Cambridge University press.
- Giddens, Anthony. 1984. *The Constitution of Society*. University of California Press.
- Gilman Andrew og Jennifer Hill. 2009. *Data Analysis Using Regression and Multilevel/Hierarchical Models*. Cambridge University Press.
- Gomez, Braulio og Irene Palacios. 2016. Citizens' Evaluation of Democracy: A Microscope with Quality Seal. I *How Europeans View and Evaluate Democracy*, redigert av Monica Ferrín og Hanspeter Kriesi, 155-177. Oxford: Oxford University Press.
- Greenland, Sander, Stephen J. Senn, Kenneth J. Rothman, John B. Carlin, Charles Poole, Steven N. Goodman og Douglas G. Altman. 2017. Statistical tests, P values, confidence intervals and power: a guide to misinterpretations. *Eur J Epidemiol* 31: 337-350. Doi: 10.1007/s10654-016-0149-3
- Grønmo, Sigmund. 2016. *Samfunnsvitenskapelige Metoder*. Bergen Fagbokforlaget.
- Habermas, Jürgen. 2015. *The Lure of Technocracy*. Cambridge: Polity Press.
- Helleiner, Eric. 2014 The Evolution of the International Monetary and Financial System, I *Global Political Economy*, redigert av John Ravenhill, 173-197. Oxford University
- Hellwig, Timothy T. 2001. Interdependence, Government Constraints, And Economic Voting. *Journal of Politics* 63(4):1141-62.
- Hirschman 1970. Exit Voice and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States. Cambridge: Harvard University Press.
- Hox, Joop J. 2010. *Multilevel Analysis: Techniques and Applications*, Croydon: Routledge
- Inglehar Ronald F. og Pippa Norris. 2017. Trump, Brexit and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash. *Harvard Kennedy School Faculty Research Working Paper Series*.
[file:///C:/Users/Siri%20H%20P/Downloads/RWP16-026_Norris%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Siri%20H%20P/Downloads/RWP16-026_Norris%20(1).pdf)
- Kaufman, Daniel, Aart Kraay og Massimo Mastruzzi. 2010. The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *Policy Research Working Paper 5430*. The World Bank.
- Kestilä-Kekkonen, Elina, og Peter Söderlund. 2017. Is it All about the Economy? Government Fractionalization, Economic Performance and Satisfaction with Democracy across Europe, 2002-13. *Government and Opposition* 52(1): 100-130.

- Kriekhaus, J., Son, B., Bellinger, N M., og Wells J M. (2014) Economic Inequality and Democratic Support. *The Journal of Politics*, 76(1): 139-151.
- Kriesi, Hanspeter, Willem Saris og Paolo Moncagatta. The Structure of Europeans' Views of Democracy: Citizens Models of Democracy. I *How Europeans View and Evaluate Democracy*, redigert av Monica Ferrín og Hanspeter Kriesi, 283-306. Oxford: Oxford University Press.
- Kriesi, Hanspeter og Leonardo Morlino. 2016. Conclusion – What Have We Learnt, and Where Do We Og from Here? I *How Europeans View and Evaluate Democracy*, redigert av Monica Ferrín og Hanspeter Kriesi, 283-306. Oxford: Oxford University Press.
- Kocka, Jürgen. 2016. *Capitalism, A Short History*. New Jearsy, Princeton University Press.
- Kotz, David M. 2015. *The Raise and Fall of Neoliberal Capitalism*. Harvard University Press.
- Lane, Philip R. og Gian Maria Miles-Ferretti 2007. The External Wealth of Nations Mark II: Revised and Extended estimates of foreign assets and liabilities, 1970-2004. *Journal of International Economics* 73, 223-250.
- Leidman, Sven-Eric. 2013. *Den Moderne Verdens Idéhistorie – I Skyggen av Fremtiden*. Oslo: Dreyers Forlag.
- Leiulfsrud, Håkon, Ivano Bison og Heidi Jensberg. 2005. *Social Class in Europe, European Social Survey 2002/3*.
https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS1_social_class.pdf
- Lindblom, Charles. 1977. *Politics and Markets: The Worlds Political-Economic Systems*. New York: Basic Books.
- Luke, Douglas A. 2004. *Multilevel Modelling*. California: Sage University, Inc.
- Løvås, Gunnar G. 2013. *Statistikk for universiteter og høyskoler*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Mair, Peter. 2013. *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*. London: Verso
- Marshall, John og Stephen D. Fisher. 2014. Compensation or Constraint? How different dimensions of economic globalization affects governments spending and electoral turnout. *British Journal of Political Science* 14 (2): 353-389. doi:10.1017/S0007123413000422
- Matthews, Robert, Ron Wassersstein og David Spiegelhalter. 2017. The ASA's p-value, one year on. *Significance* 14(2): 38-41. DOI: 10.1111/j.1740-9713.2017.01021.x
- McGrew, Anthony. 2014. The Logics of Economic Globalization. I *Global Political Economy*, redigert av John Ravenhill, 225-254. Oxford University Press

- McLean, Iain og Allister McMillan. 2009. *Oxford Dictionary of Politics*. Oxford: Oxford University Press
- Mehmetogul, Mehmet og Tor Georg Jakobsen. 2017. *Applied Statistics using Stata: A Guide for the Social Sciences*. London: SAGE Publications Inc.
- Mitchell, Michael N. 2012. *Interpreting and Visualizing Regression Models in Stata*. Collage Station: Stata Press.
- Mosley, Lana. 2003. *Global Capital and National Governments*. Cambridge University Press.
- Nordhaug, Kristen. 2016. Makten I det lange 20. Århundret: Enhet eller flerhet? *AGORA: Journal for Metafysisk Spekulasjon* 2-3(34): 135-166.
- Norris, Pippa. 1999 *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*. Oxford: Oxford University Press.
- Norris, Pippa. 2002. *Democratic Phoenix: Reinvesting Political Activism*. New York: Cambridge University Press.
- Norris, Pippa. 2011. *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oesche, Daniel. 2006. Coming to Grips with a Changing Class Structure: An Analysis of Employment Satisfaction in Britain, Germany, Sweden and Switzerland. *International Sociology*, 21(2): 263-288.
- Polanyi, Karl. 2012. *Den Liberale Utopi*. Oslo: Res Publica.
- Potrafke, Niklas. 2009. Did globalization restrict partisan politics? An empirical evaluation of social expenditures in a panel of OECD countries. *Public Choice* 140: 105-124. DOI: 10.1007/s11127-009-9414-2
- Quaranta, Mario og Sergio Martini. 2016. Does the economy really matter for satisfaction with democracy? Longitudinal and cross-country evidence from the European Union. *Electoral Studies* 42 (2016) 164-174. <http://dx.doi.org/10.1016/j.electstud.2016.02.015>
- Rabe-Hesketh, Sophia og Anders Skrondal. 2012. *Multilevel and Longitudinal Modeling using Stata. Volume I: Continuous Responses*. Collage Station: Stata Press
- Ravenhill, John. 2014. *Global Political Economy*. Oxford University Press
- Przeworski, Adam. 2010. *Democracy and the Limits of Self-Government*. Cambridge University Press.

- Schaffer, Lena og Gabriele Spilker. 2016. Adding Another Level Individual Responses to Globalization and Government Welfare Policies. *Political Science Research and Methods* 4 (2): 399-426. Doi: 10.1017/psrm.2015.10
- Scharpf, Fritz W. 2014. Monetary Union, Fiscal Crisis and the Disabling of Democratic Accountability. I *Politics in the Age of Austerity*, redigert av Armin Schafer og Wolfgang Streeck, 108-142. Malden: Polity Press
- Skog, Ole-Jørgen 2013. *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Standing, Guy. 2011. *The Precariat: The New Dangerous Class*. London Bloomsbury.
- Stata Corp. 2015. Meglm. Multilevel mixed-effects generalized linear model. URL: <http://www.stata.com/manuals14/memeglm.pdf>
- Steenberg, Marco R., og Bradford S. Jones. 2002. Modelling Multilevel Data Structures. *American Journal of Political Science*, 46(1): 218-237.
- Steiner, Nils D. 2015. Economic globalization, the perceived room to manoeuvre of national governments, and electoral participation: Evidence from the 2001 British General Election. *Electoral Studies* 41 (2016): 118-128.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.electstud.2015.12.004>
- Strange, Susan 1996. *The Retreat of The State: The Diffusion of Power in the World Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Streeck, Wolfgang. 2014. *Buying Time: The Delayed Crisis of Democratic Capitalism*. London: Verso Books.
- Streeck, Wolfgang. 2016a. *How Will Capitalism End?* London: Verso Books.
- Streeck, Wolfgang. 2016b. Den demokratiske kapitalismens kriser. *AGORA: Journal for Metafysisk Spekulasjon* Nr. 2-3(34): 167-191.
- Streeck, Wolfgang og Armin Schäfer. 2014. Introduction: Politics in the Age of Austerity. I *Politics in the Age of Austerity*, redigert av Armin Schafer og Wolfgang Streeck, 1-25. Malden: Polity Press.
- Taylor-Gooby, Peter. 2004. *New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Teorell, Jan., Stefan Dahlberg., Sören Holmberg, Bo Rothstein, Anna Khomenko og Richard Svensson. 2017. The Quality of Governemnt Standard Dataset, version Jan17. Univeristy

of Gothenburg: *The Quality of Governance Institute*.

http://www.qogdata.pol.gu.se/data/qog_std_jan17.pdf

Wallerstein, Immanuel. 2011. *Historical Capitalism*. New York: Verso Books.

Weatherford, M. Stephen. 1984. Economic “Stagflation” and Public Support for the Political System. *British Journal of Political Science*. 14(2): 187-205.

West, Brady T., Kathleen B. Welsh og Andrezej T. Gatecki. 2015. *Linear mixed models: a practical guide using statistical software*. Boca Raton: Taylor & Francis Group, CRC Press.

World Bank Group. 2016. *World Wide Governance*. Hentet 15.03.2017:

<http://data.worldbank.org/data-catalog/worldwide-governance-indicators>

Kapittel 8

Appendiks

Tabell 11 A. Deskriptiv statistikk

Variabler	N	Gj.snitt	Std.av	Min	Max
Tilfredshet med demokrati	256 144	5.192	2.50	0	10
<i>Individ-nivå variabler</i>					
Tilfredshet med regjeringen*	256 069	0	2.36	-5.3	6.9
Sosioøkonomisk status	233 239	3.28	1.38	1	5
<i>Kontroll variabler:</i>					
Politisk interessert	266 743	2.36	0.90	1	4
Partimedlem	219 619	0.05	0.21	0	1
Ideologisk plassering	229 049	5.1	2.2	0	10
Økonomisk situasjon *	260 907	0	2.5	-4.33	5.66
Utdanning	266 039	3.1	1.3	1	5
Kjønn	267 300	0.5	0.5	0	1
Alder	266 362	47,9	19.5	13	123
<i>Kontekst variabler</i>					
Økonomisk globalisering	267 627	80.3	9.3	50.53	99.1
Effektivitet	266 292	0.23	0.7	0	4
Kapitaleierskap	215 189	0.10	0.94	-2.7	1.45
Handel	267 627	101.8	41.9	47.5	348

*Sentrert variabel

Kilde: European Social Survey 2017, World Bank 2017, Eurostat 2017 og Quality of Governance Standard 2017.

Tabell 12 A. Landoversikt

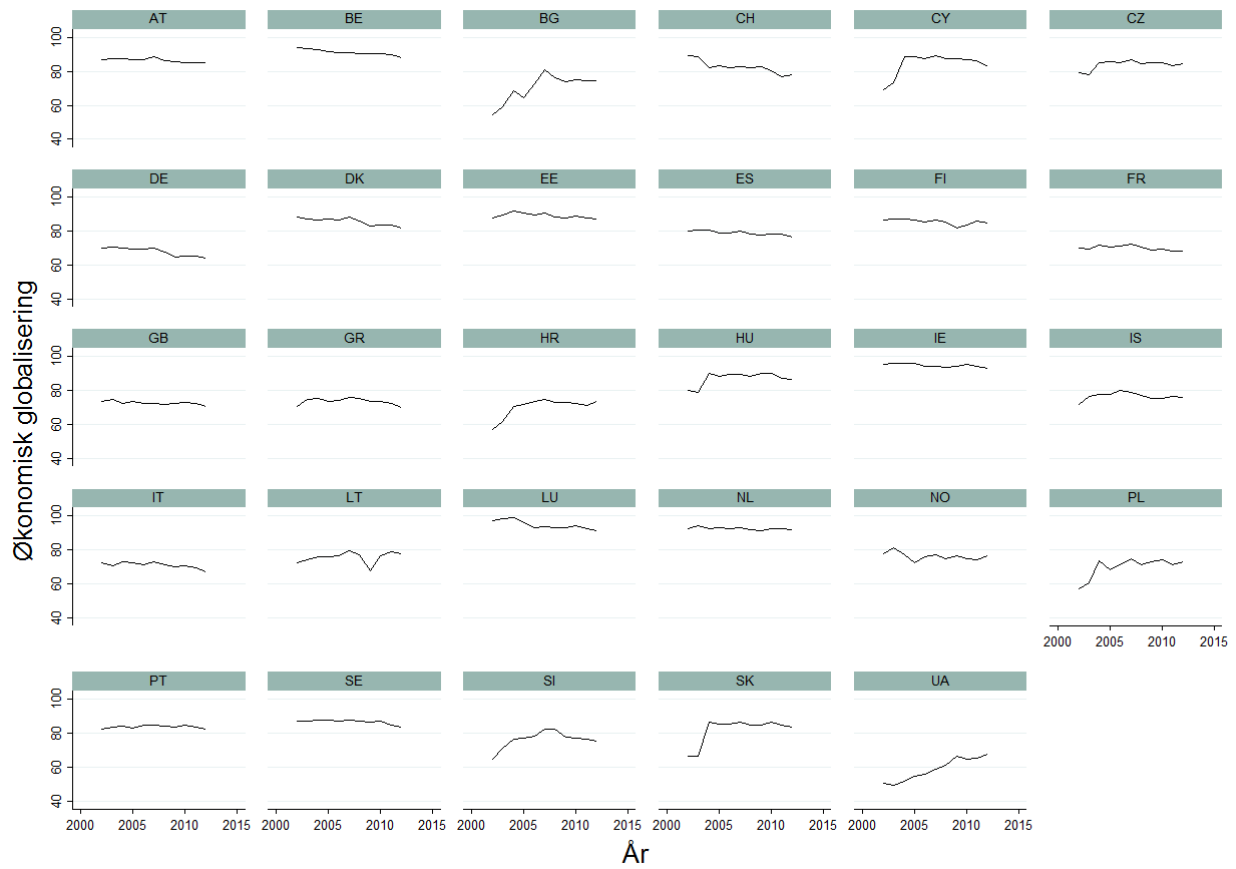
Land	Kode	Frekvens	ESS Runder 1-6
Belgia	BE	10 808	Alle
Bulgaria	BG	8 326	3-6
Danmark	DK	9 334	Alle
Estland	EE	9 341	2-6
Finland	FI	12 188	Alle
Frankrike	FR	11 064	1,3-6
Hellas	GR	9 761	1-2, 4-5
Irland	IE	13 100	Alle
Island	IS	1 335	2, 6
Italia	IT	3 699	1-2, 6
Kroatia	HR	3 137	4-5
Kypros	CY	4 411	3-6
Litauen	LT	3 790	5-6
Luxemburg	LU	3 191	1-2
Nederland	NL	11 586	Alle
Norge	NO	10 267	Alle
Polen	PL	10 815	Alle
Portugal	PT	12 453	Alle
Slovakia	SI	8 383	2-6
Slovenia	SK	8 792	Alle
Spania	ES	11 618	Alle
Storbritannia	GB	13 403	Alle
Sveits	CH	10 803	Alle
Sverige	SE	11 048	Alle
Tsjekkia	CZ	10 800	1-2, 4-6
Tyskland	DE	17 445	Alle
Ukraina	UA	9 988	2-6
Ungarn	HU	9 820	1,3-6
Østerrike	AT	6 921	1-3
Totalt: 29		Obs: 267 627	

Tabell 13 A. Teknisk tabell - variabler og koding

Individ-nivå data		
<i>ESS I-6</i>	<i>Beskrivelse</i>	<i>Koding</i>
Tilfreshet med regjeringen (stfgov)	Tenkt på den [land] regjeringen, hvor tilfreds er du med hvordan den gjør jobben sin?	Lav (0) til høy (10)
Alder (agea)	Alder til respondenten	I årstall
Kjønn (gndr)	Respondentens kjønn	Kvinne(1) og Mann(0)
Utdanning (edulvla)	Høyeste nivå på utdanning	Lav (1) til høy (5)
Sosial klasse (isco (88/08), emplrel, emplno)	Yrke og arbeidsrelasjon har blitt etter Goldthorpes classeskjema blitt kategorisert for å kunne måle sosioøkonomisk status.	(1) Høyere grad av service klassen (2) Lavere grad av service klassen (3) Småborgerskap (4) Faglærte arbeidere (5) Ufaglærte arbeidere
Politisk interesse (polintr)	Hvor interessert vil du si at du er i politikk?	Lav(0) til høy (4)
Ideologisk plassering (Irscale)	I politikk snakker noen om et «venstre» og et «høye». Ved å brukes dette kortet, hvor vil du plassere deg selv på denne skalaen, 0 betyr venstre og 10 høyre?	Venstre (0) til høyre (10)
Kontekst-nivå data		
<i>QoG Standard 2017</i>	<i>Beskrivelse</i>	<i>Koding</i>
KOF Økonomisk globalisering indeks	Indeks som måler grad av økonomisk globalisering	Skala 0-100
Handel	% av BNP	Lav til høy
<i>World Bank –</i>		
<i>World Wide Governance</i>		
Regjerings effektivitet	Måler regjeringers effektivitet i form av utøvelse	Lav (0) til høy (100)
<i>Eurostat</i>	<i>Beskrivelse</i>	<i>Koding</i>
Kapitaleierskap FDI FLOws FDI Stock Portfolio Investment	Indeks som måler økonomisk globalisering gjennom kapitaleierskap.	Skala

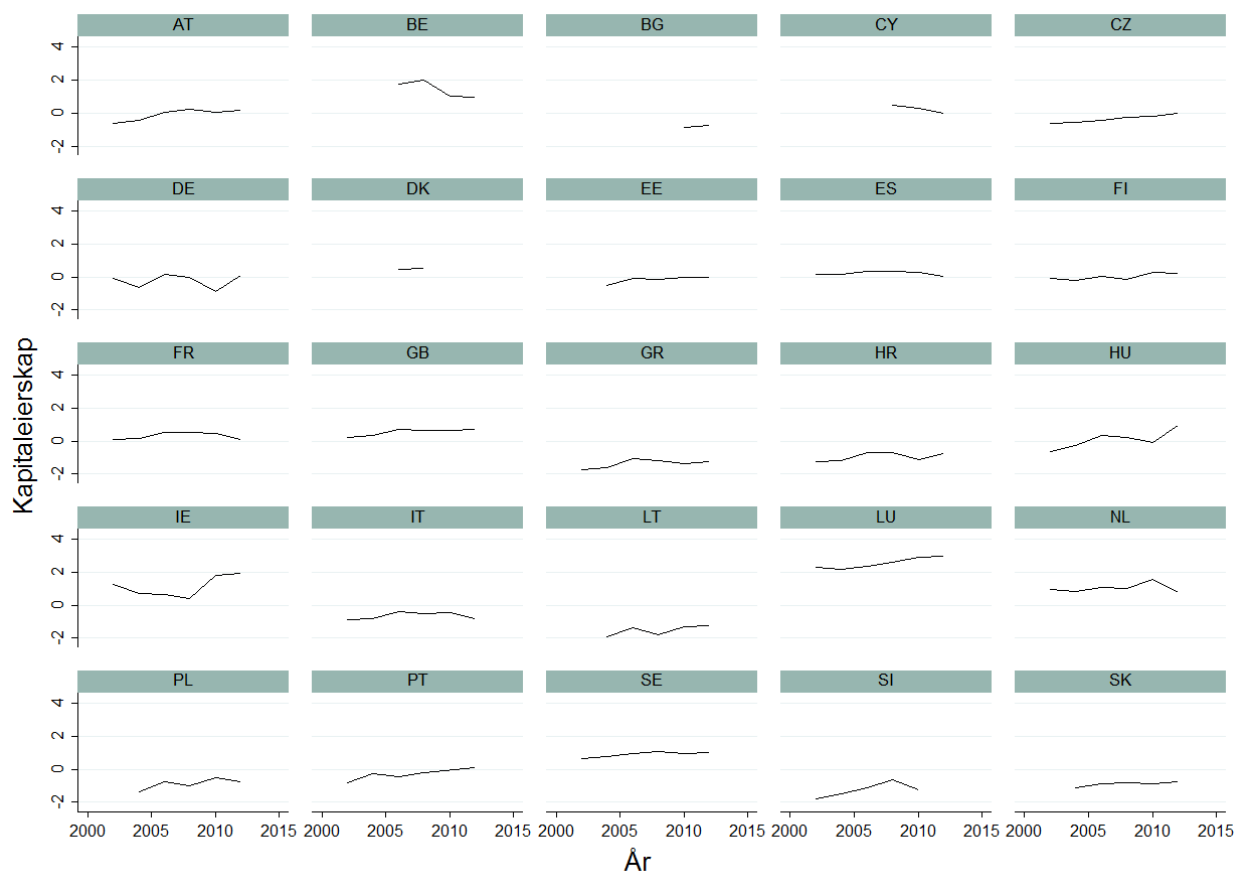
Kilde: European Social Survey, World Bank, Eurostat og Quality of Governance Standard 2017.

Figur 10 A. Økonomisk globaliseringsindeks på tvers av land fra 2002-2012

Kilde: Quality of Governance Standard 2017.

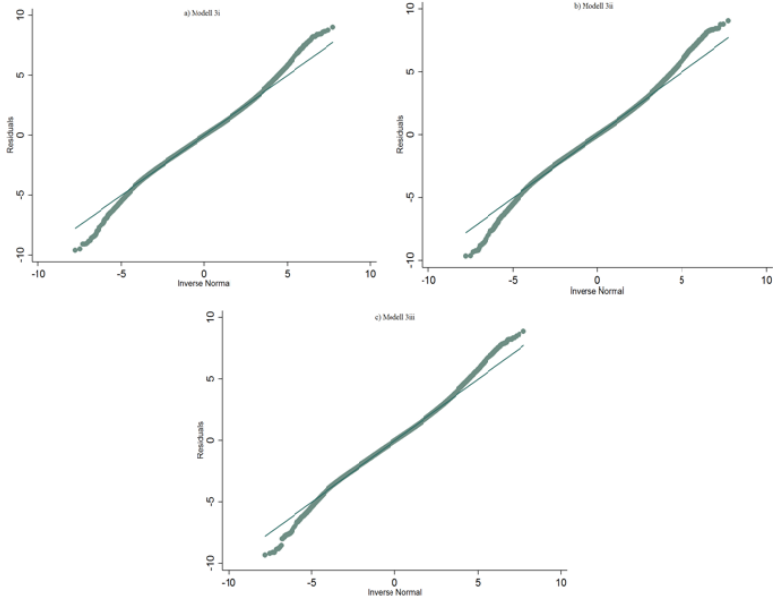
Figur 11 A. Kapitaleierskap på tvers av land fra 2002-2012

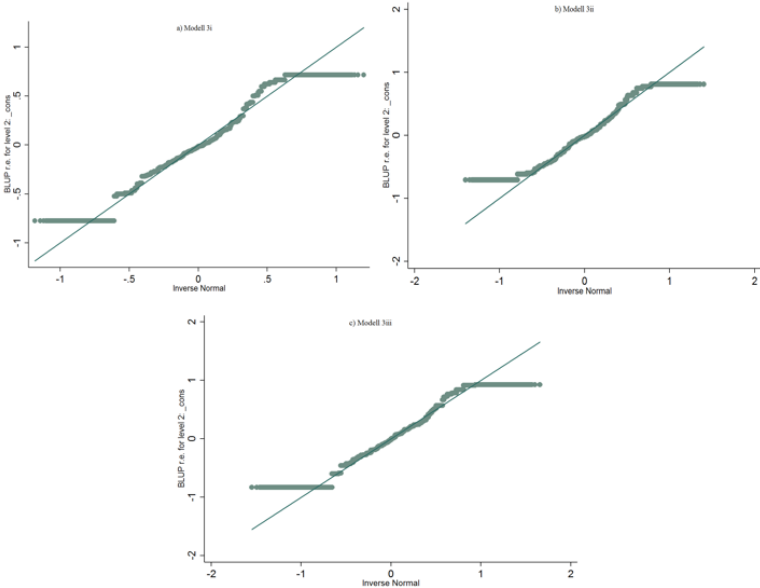
Kilde: Eurostat 2017

Figur 12 A til 15 A viser residual diagnose av flernivå modellene 3i-iii.

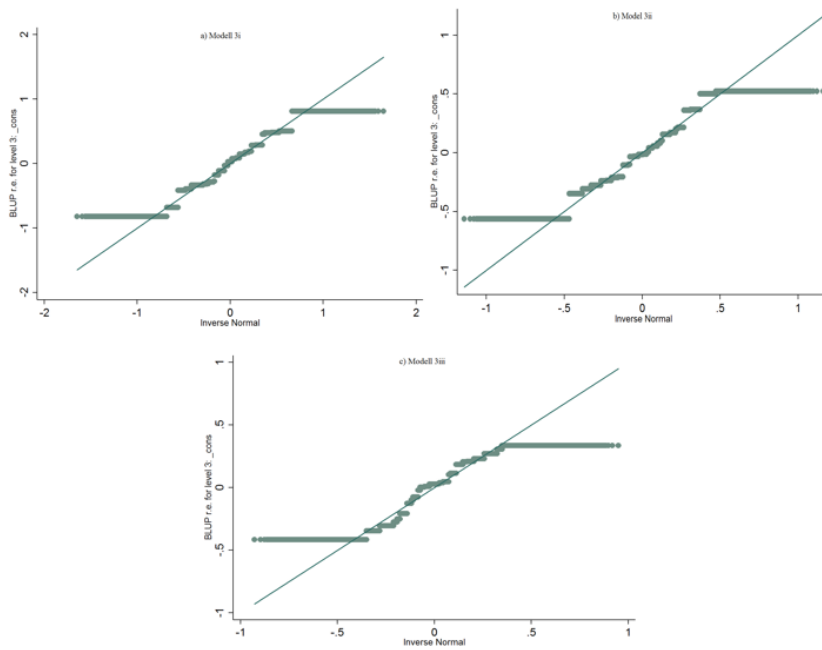
Figur 12 A. Nivå 1 residualer for modell 3i-iii

Figur 13 A. Nivå 2 residualer for modell 3i-iii

Figur 14 A. Nivå 3 residualer for modell 3i-iii

Figur 15 A. Standardiserte residualer vs. tilpassede verdier for modell 3i-iii

